BIBLIOTHECA · UNIV · HELS
OTIUM SAPIENTIS

GABRIEL SANDEN

Guldfasanen

Helsingfors
Söderström & C:o Förlagsaktiebolag
1920

GABRIEL SANDEN

GULDFASANEN

GULDFASANEN

ROMAN

AV

GABRIEL SANDEN

HELSINGFORS

SÖDERSTRÖM & C:O FÖRLAGSAKTIEBOLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1919

Det var visst fukten som väckte mig till liv igen. Det hade börjat töa, och jag var våt som en dränkt katt. Någonting sirapsklibbigt och ljumt och äckligt föll dessutom i stora regelbundna droppar ovanifrån på min panna och rann ner i ögonen på mig. Det var någonting ominöst med de där tunga droppparna, så olika smältvattnet som sipprade igenom. I vår vilddjurstid har litet var lärt sig känna igen den sötaktiga, vaga och dock genomträngande lukten av människoblod. Kanske var det också nervernas starka reaktion för detta ämne, som jag ännu inte lärt mig umgås med utan en med vördnad blandad vämjelse, som med ens skickade mig från dödens förgårdar studsande tillbaka till livet.

Jag låg alldeles stilla, både av nödtvång och stundens disposition. Sinnen och känslor och tankeförmåga vände tillbaka till stofthyddan som bin till kupan i kvällningen. Främst luktsinnet — precis som på en sovande hund. Och när jag kunde känna och tänka igen, låg jag bara stilla och förbannade livets seghet. Varför fick det inte vara slut med mig? Varför skulle jag vakna till nya fasor och

marter? Tillvaron var sannerligen ingenting att fika efter, då man bara jagades som ett skadedjur med skottpengar satt på sitt huvud och då perverst uppfinningsrika hjärnor utfunderat tusen djävulska knep att så smärtsamt som möjligt prolongera andens skiljande från kroppen.

Nej, jag var inte tacksam, ty jag mindes — mindes alltsammans! Det hade varit tusen gånger barmhärtigare att låta mig vakna upp som idiot, om jag nu en gång måste vakna.

Jag var alls inte yrvaken. Jag visste var jag var: i den stora gemensamma brödragraven, som vi tvingats gräva åt oss själva. Varv på varv lågo vi där, antingen i samma ställning vi störtat ner för skotten eller i det läge de efter oss nedrasande kropparna pressat in oss i. En ändlös ormande grav fylld av hoppackade människokroppar, de flesta stympade, lemlästade, utplundrade, en tretti, fyrti fot djupt ovanpå varann, nyckfullt grupperade: ibland långa räckor sida vid sida regelbundet som rökta sardiner i sin låda, som om någon ordnande hand verkligen brytt sig om att lägga oss tillrätta; så åter härs och tvärs i en outredbar röra, där någon sårad men inte död med dödskampens jättekrafter slängt omkring sig bland sina olyckskamrater; ibland en virvel av stelnat mänskligt liv med under pressen vansinnigt förvridna, knäckta lemmar, där någon stackars fan vid salvan i dödsögonblicket snurrat runt och störtat ner på huvudet och stelnat med fötterna stickande rakt upp genom massan av hop-

trasslad mänsklig bråte. Jag visste ju så väl hur det såg ut från de första massgravarna på Marsfältet, som man dragit ut för att rysande bese bara för att efteråt länge plågas av mardrömmar.

Den skarpa kölden hade konserverat liken, så där var ingen märkbar likstank. Men snötäcket, som jag kunde förstå höljt det översta lagret, hade börjat smälta och sipprade ned genom likvarven — det var den enda svepning och den enda liktvättning som bestods.

Själv låg jag raklång på rygg inklämd som i en hydraulisk press mellan lik över och under och på sidorna, kallvåt och stel som en istapp i tö. Efter grämelsen över att ännu leva kom reflexionen över hur det var möjligt. Jag kom ihåg det ögonblick, då de röda fysiljärerna lade an. Sedan var allt blankt — tills nu. Var jag då osårad, var något sådant möjligt efter det regn av bly de otvivelaktigt sprutat över oss? Ja, sådana mirakel hade hänt förr; man hade hört om folk, som kommit krypande ur massgravarna, virriga av de fasor de utstått, men levande — levande för att än en gång gå igenom samma marter. Sega liv — olycksaliga tur! Felet låg hos det oerhörda slarvet vid massavrättningarna. I mitt fall kom jag ihåg, att profossen redan var så drucken, att de siktande gevärspiporna vajat förvirrat som om var enskild bödel velat svepa över hela vår front, och i det främsta ledet, som stått i hukställning, hade en soldat förlorat balansen och med ett lyckligt självironiskt skratt lagt sig ned i snön, död-

full. Det var bara i stil med hela den djävulska farsen, när ingen av bödlarna brytt sig om att kontrollera att de avrättade verkligen voro döda. Det gåvo de sig inte tid till, lika litet som till en skovel jord över de olyckliga. Votkan och flickan väntade efter en blodigt verksam dag — eller kanske kom just i det ögonblicket en ny konvoj livdömda från Ärtgatan eller Peter-Paul och ställdes upp vid gravranden för att i sin tur trycka oss föregångare djupare ned i människokloakens motvilligt fjädrande dy.

Det ljumma, söttluktande blodet fortfor att droppa ner i ansiktet på mig och klibba till mina ögonlock. Någonstans där uppe ovanför mig låg en sårad och förblödde långsamt. Högt uppe? Å nej, jag mindes att graven var fylld upp till några fot från randen redan innan vår tur kom, och Peters hade förbjudit exekutionskompanierna att lägga råga på gravarna för att hindra hundarna att släpa bort liken. »Inte mer råga än man kan beräkna att liken skola sätta sig till våren; låt i stället burschujerna gräva flera gravar!» hette det i dagordern.

Alltså hade jag inte långt till ytan. Om bara ytan betytt livet och friheten, vilka ansträngningar hade jag inte då varit mäktig! Nu låg jag i stället molstilla och bad — ja, bad om döden som en nåd.

Och ändå förstod jag hela tiden att den nåden skulle förvägras mig. Annars hade det varit meningslöst — ja, bestialiskt grymt av ödet att hopa till min favör så många betydelsefulla små om-

ständigheter, som de vilka räddat mig hittills. Jag hade gått levande ur blyregnet — kanske rentav osårad, ty den brännande värk mina åter funktionerande nerver registrerade i min högra skuldra och arm kunde lika väl tillskrivas smärtan av den onaturligt förvridna ställningen, som kom dem att hårt pressas under min gravkamrat till höger, som ett skottsår av de rödas dumdumkulor, vilka vid en träff sannolikt skulle krossat hela armen. Jag låg så pass nära till ytan, att jag fick luft att andas, och ändå tillräckligt djupt att ha räddats från förfrysning genom de omgivande kropparnas ackumulerade, endast långsamt flyktande värme. Och ännu en slump hade skruvat mitt huvud in under hakan på liket närmast ovanpå, varigenom näsa och mun kunnat tillföra lungorna den sparsamma luft som bjöds. Jag såg ju ingenting — och tackade gud för det! — men jag kände det fullt övertygande: hans fuktiga, silkeslena skägg baddade min panna, och om jag det minsta putade ut med läpparna nådde de den omisskännliga triangelformiga kaviteten mellan hans nyckelben. Hans hud var redan dödskall.

Jag kom att undra vem det var detta lik som räddat mig. Jag mindes en gammal utmagrad och trasig general, som stått närmast mig vid gravkanten — han hade haft ett gulvitt skägg, som kanske var lent som detta. Senast i livstiden, innan han släpats till Ärtgatan som kontrarevolutionär, hade han sålt tidningar i hörnet av Gogoljgatan och Morskaja.

Han hade knäppt upp sin lappade schinell och

stolt bjudit sitt bröst åt profossen. Så hade han sagt med ett ovant litet leende över de tärda, blåfrusna dragen:

— För mig, gamla gubbe, är det här en lycka. Slutet på alltsammans! Jag har sett nog, barin.

Detta »barin» hade givit mig en stöt för bröstet. Han, den forna lysande kommenderande generalen, en av hovkamarillans favoriter, som till och med varit designerad till krigsministerns efterträdare, hade under sin förnedring lärt sig sin ödmjukhetsläxa så väl, att han inte ens i sin stolta, rehabiliterande dödsstund kunde glömma den.

De druckna bödlarna hade rökt cigarretter, skämtat och dröjt — njutit av offrens i många fall blott alltför påtagliga dödsångest. Då hade gubben igen vänt sig till mig med en abrupt fråga:

— Hustru och barn, barin?

Men just då hade exekutionskompaniets chef kommenderat sitt folk i gevär, och jag hade blivit honom svaret skyldig.

Och nu kom minnet av hans obesvarade fråga till mig med en själsångest, som kramade ur mitt hjärta. Hustru och barn — hade jag väl hustru och barn längre? Levde de — var voro de?

Och plötsligt vek den egocentriska apatin. Jag ville leva, måste leva. Jag förvandlades med ens från den solitära ostran till samhällsdjuret, hjordmänniskan, den rasande hannen, som riskerar tusen dödar för maka och avkomma.

Det var en oerhört svår, nära nog övermänsklig

uppgift att tränga upp till ytan. Bara det att göra högra armen fri kostade min försvagade kropp ansträngningar och smärtor, som stundtals skickade mig virvlande tillbaka till de dödens förgårdar, varifrån jag nyss kommit. Jag hade totalt svarta moment, men där emellan sporrade ångesten mig till arbete. Kropparna omkring mig vägde blytunga. Stelfrusna lik ha även annars en onaturlig vikt; nu lånade de dessutom tyngd av varann, hela massan tryckte och pressade och gjorde motstånd, och fängelsets långa hungertortyr hade gjort mig till ett fysiskt vrak. Jag förstod snart, att armen var antingen bruten eller genomborrad — i varje fall obrukbar. När jag slutligen fick fram den ur pressen, låg den lam och känslolös, utan stadga, liksom utan ben i sin trasiga ärm, medan skulderfästet gav ifrån sig värkar, som sköto genom min kropp som glödande spjut.

Det bara försvårade min uppgift att nå ytan. Ibland lade jag mig svettdränkt ner igen med slappa muskler och tänkte:

Å, vad tjänar det till? Du ser ju att det är omöjligt!

Så kom tanken på Dorothy och vår son — ångesten — och spände musklerna till krampaktiga nya ansträngningar. Det gällde att tum för tum höja sig upp över lik efter lik, kravla sig över dem, flytta på dem, så där blev en springa emellan att tränga handen igenom. Det var ett vämjeligt arbete. Bibeln talar om »gravens natt», men ingen som inte varit

med om det kan göra sig en föreställning om det intensiva, tjocka, liksom organiska mörker jag arbetade i — ett mörker så mycket outhärdligare nu som alla sinnen frenetiskt skreko efter ljus. Dumma sinnen, oförnuftiga åstundan! Mörkret var det enda barmhärtiga i denna fasornas grav.

I denna natt — under timmar — våldförde jag mig på döda, halvdöda och sårade om vartannat; somliga kroppar voro ännu varma, på andra vällde friskt blod fram ur såren. Hade jag kunnat se deras ansikten, skulle det gjort mig galen. En gång träffade ett stönande mitt öra, ett stönande och en suck, utdragen och darrande, som slutade i ett vidrigt ljud som av plötsligt lösgjort, gurglande vatten. En stund senare kom en hand och trevade efter min strupe, medan tänder gnisslade invid mig; jag lyckades trycka mig undan, men de främmande fingrarna togo ett krampaktigt stålgrepp om min sjuka skuldra och stelnade där som en blodhunds käftar. Smärtan var oerhörd. Jag ville skrika, men en förskräckelsens paralysi kom mig bara att ligga rosslande i greppet — länge, en evighet — tills fingrarna efterhand kallnade och slappnade. En människa dog bredvid mig, och jag önskade intet högre än att påskynda processen!

Ibland lyssnade jag spänt. Det kunde ju hända att någon bödel där uppe ännu svartsjukt vaktade sina offer. Men uppifrån hördes ingenting annat än en hunds oavbrutna glupska lavsande och knastret av ben som krossades.

Det var ingen tyst grav — å nej. Små ljud trängde igenom tillika med smältvattnets risslande. Avlägsna suckar, kroppar som arbetade, rörde sig, rosslingar, otydligt mummel av böner eller förbannelser. Och en gång kom någonstans underifrån ett plötsligt avhugget, kvävt skri, så fyllt av namnlös skräck, att mitt blod blev is.

Här högre upp, där kropparna redan hunnit tina upp, började likstanken göra sig kännbar. Mitt arbete blev allt svårare, återfallen i medvetslöshet blevo tätare, långvarigare och krafterna allt svagare. Jag tänkte: vad hade väl jag gjort att förtjäna räddning framom alla dessa andra, som här nere i det klibbiga mörkret kämpade och våndades?

Dorothy var död — det var inte möjligt annat, sade jag mig. De sista veckorna i fängelset hade hon inte låtit höra av sig vidare, och den enda förklaringen var att hon mött sitt öde. Hon hade ju varit beredd på det — min hjältemodiga, strålande maka!

Där uppe — helt nära, tycktes det — bröt hunden ut i en serie klagande tjut liksom till bekräftelse av min omätliga förlust.

Men Kenneth, vår son? Jag visste att han redan tidigt förts i säkerhet till Estland — till den relativa säkerhet det gamla Ryssland över huvud kunde erbjuda någon människa. Det var längesedan jag hört någonting autentiskt från estländska fronten. Kanske bolschevikerna redan svämmat över landet

igen? Och då — min gosse? Å nej, nej, gud kunde inte tillåta det!

Men gud hade tillstatt så obegripligt mycket. Gud blundade. Gud var — en myt.

— Kenneth, viskade jag. Kenneth, min gosse — hur är det med dig?

Jag bände krampaktigt uppåt med hela min kropp, krökte ryggen och sköt på, så det knakade i benbyggnaden. Var det inbillning — gav motståndet verkligen efter? Men vikten var för tung för mina uttömda krafter; jag föll slappt tillbaka i en svimning.

Någonting — någon — drog i min fot, när jag vaknade. Drog och bände och vrickade. Hunden! tänkte jag. Då är jag fri — då är jag ju uppe. En handfull våt snö föll i detsamma ned i ansiktet på mig, och mina tvivlande ögon tyckte sig se stjärnor högt ovanför det svarta.

Man drog och drog i min fot. Först ena foten, så den andra. Kropparna ovanpå mig flyttades om, kastades undan, och jag hörde en människoröst svära över mörkret. Jag satte mig upp — ingenting hindrade längre!

— Å, jag ber om ursäkt — lever ni? Fördömt! Då måste jag leta rätt på en annan. Det är ingen lätt sak i mörkret, ska jag säga, och så är det ju så förbannat ont om stövlar i den här högen.

Mot den grådaskiga bakgrunden av en nattlig snövidd såg jag otydligt en karl röra sig ifrån mig, nedhukad över graven. Hunden morrade förbittrad

några steg ifrån — ville man hindra honom att äta sig mätt? Jag satt i en våt snödriva, men kände under mig kamraternas lik och halvlik och föreföll mig själv som ett hinder för deras återuppståndelse. Nattluften gjorde mig yr.

— Ni är den tredje som kravlar sig opp ur helvetet i natt, sade karlen och kom åter närmare. Hans silhuett mot snön visade ett oformligt stort huvud, och han led av ett talfel, som gav en hemlighetsfull betydelse åt allt vad han sade. Annars röjde hans tal omisskännligt den bildade mannen; ingen rysk musjik kunde tillägna sig den där djupa, sonora rösten och koketta accenten. Han böjde sig för ett ögonblick ned och stirrade mig rakt i ansiktet, och jag tror jag såg en skymt av elden i hans blick. — Den tredje, upprepade han. Först jag — så en annan fattig fan, som lomade i väg och sade att han ämnade hänga sig, eftersom kulor och krut inte bet på honom — och nu ni. Tänker ni också hänga er? I så fall ber jag er testamentera era stövlar åt mig. Det är förbannat otäckt att larva omkring barfota i den här snösörjan.

— Kan tro det, nickade jag utan deltagande. Jag hade numera en känsla av att jag satt på en bubblande lavabädd — alla olyckskamraterna tycktes sträva att komma upp — men jag kände mig för besynnerlig i huvud och leder att ens göra ett försök att resa mig upp. Nu, då själva återuppståndelsens arbete var över, var jag alldeles utmattad.

Han stod och studerade mig en stund, och hans

stora klot till huvud mot snöfältets svaga gråa skimmer gjorde att hela uppenbarelsen föreföll mig grotesk. Jag kom att tänka på en liten karl i oformligt stor dykarhjälm.

— Litet förvirrad — eh? Som en tomsäck, va? Inte ätit på gud vet hur länge? Ah, snaju, snaju!

Han fumlade under kläderna och räckte mig någonting blänkande.

— Se här, tag en snaps, det klarar hjärnan. Ingen sakuska, jag beklagar, men det är näring i en god konjak också.

Med vänster hand hällde jag girigt i mig så mycket jag för skams skull nändes. Jag är en smula kännare, och denna stråle av härligt värmande, livgivande aromatisk eld, som sköt in i mitt blod, var säkert någonting non plus ultra.

— Fin snaps, eh? Les beaux restes av furst Bieloselski-Bieloserskys plundrade vinkällare på Krestovski-ön. En klunk till — så där ja. Det är min katarrmedicin, men här hjälper ingen medicin! Dör väl av dubbelsidig lunginflammation endera dagen, så som jag får traska barfota omkring i snön.

Och han nös i en serie av dämpade explosioner — ett dussin minst. Det lät löjligt likt en backfisch' undertryckta fnissande på skolbänken. Jag hade med ens begåvats med ett oproportionerligt sinne för humor. Furst Bieloselski-Bieloserskys underbara konjak! Tagen på eländigt tom mage höll den på att göra mig drucken.

Jag kravlade mig mödosamt upp ur snön.

— Nå, hur blir det med testamentet? frågade han.

— Beklagar — det är inte av otacksamhet — men jag tror ni får vänta litet, sade jag i en lätt ton, som jag inte kände igen. Ser ni, jag har någonting att ta reda på först.

— Ingenting jag kan uträtta åt er? Fördömt! A, fsiå ravnå! Här måste väl finnas andra lyckliga stövelinnehavare i högen här. Men annars måste jag ge de förbannade bolschevikerna det erkännandet, att de kunna konsten att skrapa sina offer bara. Kan ni inte åtminstone hjälpa mig att söka?

— Jag — — — jag skall försöka.

— Haraschå! Ni behöver ju själv en mössa och en ordentlig päls — dem hittar vi kanske på samma gång. Sedan följs vi åt in till staden.

Det är motvilligt och med en känsla av skam jag bekänner att jag faktiskt hjälpte honom. Likplundring? Ja visst. Och likväl föreföll det under de givna omständigheterna som det enda naturliga och praktiska man kunde göra. Det var omöjligt för någondera av oss att visa sig för någon, defekt klädda som vi voro, utan att väcka misstankar. Och de döda behövde ju inte sina kläder längre!

Det var ingenting hemskt i vårt förehavande för någondera av oss. Vi voro stålsatta och togo det lätt. Min kamrat skämtade till och med, utan att det så särdeles stötte min anständighetskänsla. Dels var det konjaken — men för övrigt hade vi inte för intet levat under bolschevikväldets fasor i över ett

år. Sådant förhärdar, avtrubbar, ja eliminerar mänskliga känslor. Och vi drevos dessutom av självbevarelsedriften — vi måste göra det där vidriga, om vi inte ville gå under, än en gång möta döden, måhända i ännu fasansfullare gestalt än senast.

Min kamrat under denna underliga natt hette Gerardov och hade varit kapten i kejserliga armén. Hade under kriget slagits på alla fronter, sårats ett par gånger, fått Georgskorset och hört till Kornilovs statskuppskolonn. Sitt talfel förklarade han själv på sitt drastiska sätt:

— De hundarna snappade bort mig från teatern utan att ens låta mig se stycket till slut och körde mig direkt hit ut. De låtsade anställa något slags förhör med mig, där jag stod vid gravhögen, men på alla mina svar röt de »Du ljuger!» Så jag teg slutligen. Men det retade dem ändå mer. Plötsligt sköt någon från sidan på mig. Kulan sopade bort tandraden för mig och kastade mig på högen. »Det här går ju fint,» tänkte jag och spelade död allt vad jag orkade. Man är ju född optimist, inte sant? Jag hade bara glömt att ta med i räkningen de hundarnas lystnad efter andras ägodelar. Någon kom och drog överskor och kängor av mig och letade genom mina fickor. Plötsligt måtte han ha känt mig på pulsen, för han sparkade till mig, så jag rullade över, och mumlade: »Den satan lever ju ännu!» Jag kände kallt stål mot min tinning, och så blev allt blankt. När jag kvicknade till — det var en hundracka, som tuggade på mitt vänstra öra —

fann jag mig skjuten tvärs igenom huvudet, men efter omständigheterna välbehållen. Tänk er, kulan har gått in genom ena tinningen och ut vid örat utan att skada mig så särdeles. Bondflax, vad? Obegripligt! Jag band om huvudet ordentligt med de våta trasor jag hade inom räckhåll och — ja, visst känns det lite konstigt där inne, och surrar gör det som av en stor dynamo, men fan i det, bara jag hittar ett par stövlar! Jag måste in ännu i natt och skaffa mig ett tandgarnityr; annars vill nog ingen flicka titta åt mig längre. Har en vän, som är tandläkare — Millionnaja 24, kvarter 13. Vill ni göra mig den tjänsten att lägga adressen på minnet? Jag kan inte riktigt lita på mitt, ser ni; det tar sig en tupplur ibland.

Och han fortfor att prata, medan vi i snösörjan vände och synade liken och försågo oss med vad vi behövde. Vi hittade äntligen ett par stövlar, visserligen tre, fyra nummer för stora för Gerardovs aristokratiska fot, trots de dimensioner kölden givit den. Jag plundrade en fin gammal herre på hans päls — jag försäkrar han var död, stendöd; annars hade det inte kommit i fråga! — och hittade trots mörkret en lössliten krimskinnsmössa, som passade. Furst Bieloselski-Bieloserskys underbara konjak styrkte oss, om än på bekostnad av stadgan i mina knäleder. Gerardov lovade gud, som låtit honom behålla detta elixir undan plundringen — det var ett mirakel, ty om det var någonting de röda fikade efter, så var det sprit. Han kunde

bara förklara det med att upptäckten att han ännu var vid liv avbrutit kroppsvisitationen.

— Och nu till Petrograd! utbrast han, när vi voro ekiperade. Har ni händelsevis en aning om var vi befinner oss?

— Långt ute på Golodajön. Smolenskikyrkogården kan inte ligga långt härifrån.

— Och jag skall till Kolomna att börja med. Passar utmärkt — och ni?

— Å jag — jag — tja, jag kan nog ingenting göra förrän det blir dager, stammade jag. Min hustru — —

— Aj fan, er hustru?

Jag slungade ut orden med en plötslig bitterhet, som frätte mina läppar:

— Vad tjänar det till att spela teater? Min hustru finns nog inte mera till. Men jag måste åtminstone konstatera faktum.

— Ni menar? Någon bolschevikpåve hade kastat sina ögon på henne? Och så röjdes ni ur vägen?

Jag slog ut med händerna.

— Jag vet ju ingenting alls — har suttit så länge häktad. Men jag fruktar att ni till en del gissat rätt. Där fanns en bolschevikpåve, som — som kastat sina ögon på henne, som ni säger. Men upplösningen har nog inte blivit precis den ni tänker er. Hon skulle aldrig givit sig, aldrig, förstår ni?

Han hade lutat sig tätt fram för att höra bättre

— bandagerna gjorde honom tunghörd. Nu stod han tyst en full minut och visslade sakta. Därpå:

— Jag skall ta reda på det där åt er. Var bor ni — eller rättare: var bodde ni?

— Litejnistadsdelen, vid Kiroschnaja. Men jag kan inte tillåta er — —

— Bosch, jag gör det gärna! Jag är fri som fågeln, ser ni, och dessutom fågelfri. Och det där intresserar mig ogement. Bosche moj! Att bara få tro att det finns sådana kvinnor! De kastar annars bort sig för en brödkant, för en varm brasa, som ni vet. Våra ryska kvinnor, petersburgskan — nå ja, jag klandrar ju inte, tiderna är ju exceptionella.

— Min hustru var amerikanska.

— Säger ni det? Se, det förändrar saken betydligt. Men i alla fall — jag tror den där historien, det där att »konstatera faktum», som ni säger, innebär en viss risk för er. Ni blir igenkänd, och så får ni göra resan hit ut igen — eller till någon annan helvetesport. Jag däremot — jag kan gälla för en av folkkommissarierna med tandvärk, om det gäller, vilket aldrig skulle lyckas er. Säg mig, er främmande brytning — vad är ni för landsman egentligen — tysk?

— Svensk.

— Så mycket bättre. Seså, vill ni inte tala om alltsammans för mig, medan vi promenera inåt staden?

Han stack sin arm under min, och vi började

vår vandring. Det var ännu helmörk natt. Mellan tunga, makliga moln glimtade en och annan stjärna, och den stillastående, träskunkna petersburgsluften var laddad med förebud till nya snöfall. Slätten låg svagt grå i natten; ett mörkare band visade vägen vi förts hit ut — vägen till Golgata för hundratals olyckliga — medan alla avlägsna föremål, hus, fabriker, monumenten på kyrkogården, gömde sig i mörker och dis. Vägen var som en kanal av snösörja med förrädiska, vattenfyllda hål efter hästhovarna och två parallella djupa skåror efter medarna. Det plaskade tragiskt för vart steg, och vätan stänkte högt upp.

Intet liv syntes till utom hundarna, som ännu höllo på med sitt frosseri på sina forna herrars lik. I sydost, på ett avstånd som var omöjligt att fixera på grund av diset, brann en ensam gatlykta vid övergången över Svarta floden. Horisonten bar intet tecken på den stora stadens närhet; inte den svagaste skymt av den elektriska auran blekte skyn. Gatbelysningen var väl släckt så här dags — det obetydligt lilla, som över huvud bestods i denna kolbristens tid. Endast då och då sköt en ljuskägla från en strålkastare ombord på något infruset krigsfartyg vid Palatskajen eller utanför Peter-Paul meningslöst upp i skyn — ett ynkligt återsken av de praktfulla ljuseffekterna från krigstiden, då rymden över Nevan allt ut till Kronstadt och där bortom var natt skälvde av strålande ljus. Och så tystnaden! Den glada, lätt-

sinniga Nevametropolen, som haft namn om sig att aldrig sova, var redan som utdöd.

Vi vandrade tysta en stund. »Vill ni inte tala om alltsammans för mig?» hade han sagt, och jag slets mellan två impulser. Hur äkta ryskt att tränga sig på en person, som man inte kände, bara varit tillsammans med några timmar! Vem var denne kapten Gerardov, vars drag jag inte ens sett? För allt jag visste om honom kunde han lika väl varit en helröd spion, en provokatör, gud vet vad, som en hederlig människa. Att han mistat sina stövlar bevisade ingenting — det kunde hända till och med en äkta »tavarisjtsch» mitt på ljusa dagen på Nevski prospekt. En cyniker var han åtminstone, så mycket förstod jag. Och för en sådan skulle jag öppna mitt hjärta, blotta mina sår, berätta om Dorothy, om Kenneth? Nej, nej!

Och dock stod jag redan under inflytande av hans magnetism. Han tjusade mig med sin lättsinniga älskvärdhet, sin mjuka slaviska charm. Direkt ur gravens natt och den svartaste livsfientlighet hade jag kastats i armarna på en olycksbroder — i mitt hjärta betvivlade jag ändå inte ett ord av vad han sagt om sig själv — som smålog och tog livet lätt, ehuru de fasor han genomgått och den fara vari han svävade fullt ut kunde mäta sig med mina. Att bara tänka sig vad han måste gått igenom redan härförinnan under fyra år av ett hjärtslitande olyckligt krig! Hans attityd under olyckan var den typiskt orientaliskt-ryska, den borne

fatalistens godtagande av sin lott med en axelryckning och ett »fsiå ravnå — det gör detsamma!» — denna attityd, som ensam kan förklara varför ett en gång starkt och blomstrande jätterike kunde låta sig utlämnas åt och redan så länge toppridas av ett plundrande mördarband. Tusentals ryska officerare hade av sorg över fosterlandets förnedring sökt döden för egen hand, det är sant. Men de hade varit offer — och inte alltid de ädlaste och bästa — för samma andliga epidemi, som kom män och kvinnor i Petersburg att i allt talrikare massor kasta sig för spårvagnar, under tåg eller i Nevan. Det var förtvivlans farsot, som angrep de svaga. Gerardovs småleende undergivenhet för ödet var däremot det allmänna, det karaktäristiska. Och dock hade också i hans bröst lågat ett patriotiskt hjärta, annars hade han aldrig sällat sig till Kornilov. Men patriotismen hade lullats in av en trötthet, som var reaktionen efter förtvivlans hysteri; besvikelserna, de otaliga gånger bittert gäckade förhoppningarna hade plånat ut fosterlandsbegreppet; hela världen var samma kaos, och vad tjänade det till att spjärna emot udden? Laissez faire — fsiå ravnå!

Krigets elände hade lärt ryssen den svåra läxan, att individens öde ingenting betyder.

I den gryende kalldagern fann jag mig gående vid Gerardovs sida, ösande med fulla händer ur

min instängda förtvivlan. För att riktigt få honom att förstå gick jag tillbaka ända till min förlovningstid och till mitt bröllop med Dorothy Wentworth för tio år sedan i New York, berättade hur hon hade brutit med sin far, den store finansmannen, för att följa mig, en obetydlig svensk ingenjör, till Ryssland att bygga oss en ny framtid. Våra första barnlösa år, då min lilla verkstad var vårt gemensamma skötebarn, som utvecklades under vår kärlek och våra ansträngningar, tills min motor — Delkomotorn — var lika allmän och ansedd inom det ofantliga tsarriket som trots något världsmärke i västra Europa. Om lille Kenneth, de heta önskningarnas barn, som sent anlänt, omstrålande vår tillvaro med en ny och helig lycka. Om krigsutbrottet och kronobeställningarna, som skulle göra mig till en rysk Henry Ford i rikedom och anseende. Om den första revolutionen, som redan den kom min firma att darra i sina grundvalar. Om Leninkuppen, om Brest-Litovskfreden, om annulleringen av alla tsaristiska kontrakt, på vilka jag satt in allt vad jag ägde.

Gerardov gjorde mig samma fråga som nästan alla andra jag senare kommit i beröring med:

— Om ni en gång var ruinerad, varför stannade ni — en utlänning — kvar i detta helvete?

Och jag svarade honom som jag svarat alla andra, att jag inte kunde betrakta Lenins ukaser och min ruin som definitiva. Jag är västerlänning, och

jag kunde inte tro att bolschevismens vanvett skulle bli permanent, att kaos skulle bli normaltillståndet.

— Jag hade ju mina fabriker, det enda jag hade kvar av min förmögenhet, representerande redan de en ansenlig rikedom, sade jag. Dorothy och jag voro eniga om, att vi inte kunde lämna dem, inte ens sedan de förklarats för statsegendom och jag själv sjunkit från ägare till en illa tåld teknisk ledare under ett produktionsråd av mina gamla arbetare. Herregud, det kunde ju inte fortfara så! Det var ju för dårhusmässigt! Så vi väntade och hoppades.

— Liksom hela Ryssland för övrigt! avbröt han med ett skratt. Vänta och hoppas evinnerligen — å bosch! Men säg mig, varför skickade ni åtminstone inte familjen över gränsen?

Samma fråga över allt var jag kommer!

— Vår son är i säkerhet i Estland. — Mitt hjärta krympte samman vid tanken på hur osäker den säkerheten i själva verket var. — Min hustru åter vägrade bestämt att lämna mig. Där hjälpte ingen övertalning. Hon var den lojalaste, tappraste maka en man någonsin haft!

Jag gick tyst en stund, innan jag åter vågade lita på min röst.

— Ni förstår inte h u r tappert det var av henne. Ni tror förstås att hon ansåg Petersburg säkrare än skogarna vid Systerbäck eller en simtur över gränsfloden under bolscheviksoldaternas gevärseld. Å nej, hon hade flera tillfällen att med absolut säker-

het till liv och lem lämna landet, om hon ville. Brittiske ambassadören erbjöd henne plats bland sitt folk, när han reste, amerikanska missionen och röda korset likaså. Nej, det var hennes hängivenhet, hennes strålande lojalitet, som — —

— Och nu? frågade Gerardov om en stund.

— Till en början åtnjöt ju vi utlänningar ett visst skydd, intog en undantagsställning i ett som annat, som ni vet. Men det räckte inte länge, innan våra legationer rest och vi voro utlämnade på nåd och onåd. En dag kom befallning att vi skulle utrymma vår våning; den skulle tas i besittning av någon kommissarie, och vi fick av nåd behålla ett litet rum. Jag begick det felet att gå upp i distriktets bostadskommission för att protestera — det var då jag blev häktad och skickad till Ärtgatan. Min hustru fick besöka mig en gång i veckan och föra mat åt mig. Hon kom regelbundet varje onsdag, allt klenare och mer avmagrad för var gång, men alltid med korgen full och ett uppmuntrande leende. Genom henne fick jag veta, att kommissarien flyttat in, att vårt vackra, kära hem nu var en plats för nattliga orgier, vanhelgat, förstört. Jag bad henne enträget att flytta till vänner, och hon tycktes gå in på det. Jag vet att hon ofta tillbragt nätterna än här, än där, men insåg inte fullt faran av hennes position, innan hon en dag smusslade in ett brev till mig med maten. Där stod saker hon inte vågat säga högt inför fångvaktarna. Kommissarien — Bogdanov kallade han sig, men hon

påstod att han var jude liksom de andra — hade börjat förfölja henne med skamliga förslag. Han antydde att han möjligen kunde rädda mig, om hon uppgav sitt motstånd — annars ämnade han vända tummen nedåt i fråga om mig. Men hon trodde honom inte ett ögonblick; han var bara en underling utan inflytande — i något departement, som ingenting hade med fångar eller revolutionsdomstolen att skaffa. Hon skrev att hon varit mycket noga med att ta reda på det. Ser ni, jag tror hon hade varit i stånd att — —

— Jag förstår, nickade Gerardov. Mitt huvud känns lite besynnerligt just nu, men jag förstår fullkomligt. Fortsätt!

— Brevet togs ifrån mig, innan vi sköts, fortfor jag, men vart ord är inbränt i mitt minne för evigt. »Var lugn, Charlie boy, han skall aldrig komma åt att kröka ett hår på mitt huvud,» skrev hon. De orden är så mycket mer betydelsefulla, som de utgör hennes sista bud till mig. Efter det brevet kom hon inte vidare till fängelset, och efter två veckor fördes jag hit ut.

— Och nu tror ni? Ah, snaju, snaju.

— Ingenting annat än våld eller — eller döden hade kunnat hindra henne att besöka mig. Jag ber er försöka förstå det, kapten. Hon skulle gått genom eld och vatten för att jag inte skulle behöva sakna henne på onsdagarna, för hon visste hur mycket dessa korta besök — bara det att få se henne

— betydde för mig. Någonting förfärligt har hänt, just det hon fruktade, antar jag.

— Gott, moj bratt, det där skall jag ta reda på, sade Gerardov. Han kom inte med fnoskler eller tillkrystade trösteord; han erbjöd helt enkelt sin hjälp, och det var värt tusen gånger mera. — — Det skulle vara omöjligt för er att själv gå upp i huset och göra förfrågningar. Man skulle känna igen er, och ert öde vore beseglat. Ni måste se till att ni får leva för er sons skull. Säg, vad är adressen?

Jag gav honom den. Han upprepade den mumlande ett otal gånger.

— Att ha ett hål borrat tvärs igenom kraniet på sig är precis angenämt, förklarade han bäskt. Det är som om det gav utlopp åt ens vanliga hjärnfunktioner och i stället släppt in en massa nya och främmande. Som nu det här surret. Det är som en stor dynamo gick där inne, ibland forte furioso abandonemente och så hela uttrycksskalan ner till finaste pianissimo, lente con sordino. Jaha, jag skall ta reda på det åt er — det första jag gör så snart det blir morgon. Och så träffas vi — var?

Jag funderade ett ögonblick, medan jag tvättade av blodet från ansikte och händer med våt snö.

— Jag har en vän, en doktor Jensen vid danska röda korset. Hos honom kan vi vara säkra. Han bor vid Gagaringatan om hörnet från Franska kajen — inte långt från Kiroschnaja, som ni ser.

Han tuggade åter på namn och adress om och om

igen. Det lät starkt likt en stackars fånes meningslösa mummel, och det gjorde mig hjärtligt ont om honom.

Det hade börjat dagas, en grådaskig, otrevlig, osund dager, som steg jämte de eviga kärrens pestdimmor långsamt, liksom motvilligt. Det var lungsotstimmen, katarrtimmen, anginatimmen. Min vän nös gång efter gång sin komiska dämpade serie och svor sakta. Hans slaviskt vackra, härjade ansikte, som titade fram ur de oformliga bandagerna av avslitna schinellärmar, kulörta skjorttrasor och en pälskrage av sjubb — allt mörkrets plunder från massgraven — var blåblekt med blåsvart skäggbotten på hakan och en slapphet i dragen, som skvallrade om mer än trötthet — det liknade en dödsmask. Men hans onaturligt stora, bruna ögon brunno med en hektisk eld djupt i sina hålor; pupillerna ömsom vidgades, ömsom krympte, och av tragiken på bottnen av blicken kunde jag förstå att han led svårt och anade sig till än svårare lidanden. Och plötsligt slog det mig, att det ju var otroligt att vi någonsin mer skulle mötas. Han var märkt.

Vi hade gått tvärs över det öde, folktomma Vassilij-Ostrov, passerat Nikolaibron och strävade nu med avtagande krafter genom gatorna bakom stora amiralitetet och Vinterpalatset mot Marsfältet och Sommarträdgården. Jag hade den där egendomliga känslan man får efter en längre sjuksäng, att man går i en dröm. Men här var drömmen en mardröm.

I den spöklika morgondagern grinade förfallet och tystnaden emot oss som på en övergiven kyrkogård, dit inga sörjande längre besvärade sig. Det var sant — av och till mötte vi en människa, som skyggt smög utmed husraderna, eller en raglande rödgardist, alltför trött att bry sig om att trakassera. Men de voro som skuggor i abaddon, ett ömkligt staffage för att framhäva steriliteten. Jag spanade förgäves efter ett åkdon. I Alexandersträdgården stod snön famnsdjup över fontän och planteringar, och även över trottoar och körbana lågo de porösa, smältande drivorna från vinterns begynnelse likformigt, ostörda av ett renhållningsverk, som längesedan upphört att funktionera. I den gråa massan voro smala spångar upptrampade, slingrande undan takdropp och snöras, och här och där stodo mörka fläckar upp ur drivan — kanske människokadaver, de enda kadaver man ännu inte börjat ta vara på till föda, det billigaste, mest föraktade avskrädet. De mögliga husen, fula och tunga som mausoléer, lågo ruvande tysta bakom trädens förvridna, nakna grenverk, med tallösa punkter och hål efter kulor som koppärr i murarna och tjockt isbelagda eller trasiga, brokigt igenstoppade fönster. Man ryste för kölden där inne. Nevskis breda stråkväg, snörät så långt ögat nådde, låg tigande och utdöd mellan de plundrade palatsen, och bottenvåningarnas stängda, tomma butiker bildade en endast av kyrkorna avbruten räcka grova brädluckor som hundra ögon som stirrat sig blinda på människo-

djurets vanvett. Endast skyltarna fortforo att skrika ut varor och namn, som längesedan upphört att finnas. Dvorzovyplatsen med tsarernas dystra rödbruna borg i fonden — ett tragiskt monument över en gången lycklig epok — gapade som en fälla, och vi togo en omväg bakom finansministerium längs den tillfrusna Moika, en gäckande flödvattenkloak, svart som Styx mellan kajernas snövallar. Där luktade mögel och förruttnelse, och det tröstlösa, absolut öde perspektivet gav ett skakande intryck av denna världshistoriens gräsligaste tragedi — tsar Peters döende stad.

Endast en gång blevo vi antastade. Det är möjligt att det var Gerardovs fel, men i varje fall tog han oss ur klämman med heder. En milisman stod på lur utanför en av kommissariatets livsmedelsbutiker, och Gerardov måtte ha upptäckt hans glimmande bajonett före mig, ty han blev plötsligt högröstad och en smula lallande på målet. Han slog armen om min hals och gestikulerade livligt. Det räckte en stund innan jag uppfattade bluffen. Vår gång behövde vi inte ändra; av pur fysisk svaghet hade den länge nog liknat ett par druckna gentlemäns irrande väg.

— Har ni sett Tamara Kasanova i »Guldfasanen»? frågade min vän. Inte? Skada — det måste ni göra. Hon är storartad, vår ryska Duse — överdådig, charmant! Stycket är av någon av de här nya okända, långhåriga och inte värt fem kopek i och för sig. Ett mischmasch av hysterisk patriotism och

kommunism och blodiga deklamationer à la Marat. Nascha materi Rossija — och allt sådant där, ni vet. Bosch — billig kolportagedramatik! Men kontentan är bra, fast författaren säkert velat tvinga på publicum en helt annan läsart. Guldfasanen, den skimrande fågeln, visar sig, när hon berövas sin fjäderskrud, vara en helt vanlig dussinhöna. Ha, ha — och så Tamara Kasanova gör det där! Boh! En stor konstnärinna, ett temperament som en vulkan, och en apparition som man slukar — håller andan och slukar utan att någonsin få nog. Jag har varit där femton gånger och ämnar gå igen. Det är det bästa som bjuds i stan, det bästa på tio år.

Vi hade närmat oss milismannen på några steg när. Gerardov omfamnade och kysste mig i sin entusiasm. Vi stannade mitt i drivan, och han fortfor med sin spelat druckna tirad:

— Tamara Kasanova, Tamara Nikolajevna — guldfasanen — ah! Jag kysser spetsen av hennes hänförande lilla sko! Jag älskar henne — hela Petrograd älskar henne, hela Ryssland skall en gång ligga för hennes fötter. Och hon älskar folket tillbaka, hon är en övertygad, praktisk kommunist — var söndag spelar hon gratis för folket. Hon är lika ädel och varmhjärtad som hon är skön. Hälften av hennes inkomster går till den röda armén, till sjukvården. — Plötsligt vände han sig direkt till milissoldaten. — Hör på kamrat, har ni sett Tamara Nikolajevna i »Guldfasanen»? Om ni det har, så vet ni — —

Milismannen grinade bäskt. Det var en gosse på knappa sjutton år, och hans attrapperade värdighet skulle verkat enbart löjlig, om man inte anat sig till den tyranniska primitiva grymheten därunder. Långsamt, tydligen för att göra intryck, lösgjorde han geväret från skuldran och lät kolven falla i snön med ett plask.

— Vad är ni för ena galgfåglar, som talar om guldfasaner? frågade han rått och hånfullt. Ni har fått sprit så det räcker för hela veckan. Satans burschujer, som tär på de knappa förråden. Hit med resten, eller kittlar jag er på magen!

Med ett kraftigt grepp ryckte han i Gerardovs bandager. Sjubbskinnskragen kom av, och min vän vacklade till och satte sig i snön.

— Låt bli mitt huvud! skrek han. Jag har tandvärk så jag kan bli galen — därför super jag. Jag har inte en droppe kvar — jei bohu, inte en droppe! — Och med en druckens envishet fortfor han: — Har ni sett Tamara Kasanova i »Guldfasanen»? Känner ni inte till namnet på Rysslands återlösarinna, ni en kommunist med gevär i hand? Otroligt, obegripligt! Ja, sök bara, sök — jag har inte en droppe kvar! ropade han, då soldaten vant började gå igenom hans fickor.

Han fick tag i konjaksflaskan och höll den förväntansfullt upp mot dagern. Där fanns verkligen kvar en liten skvätt av furst Bieloselski-Bieloserskys underbara elixir, och pojksoldaten skrattade diaboliskt när han stoppade buteljen på sig.

— Ni ljuger som alla burschujer, kommenterade han. Hundar, pack! Vi ska göra slut på er; det blir skönt, när det inte finns en enda av er kvar. Och nu ni, stobakov! — Han vände sig mot mig. — Ut och in på fickorna!

Jag bredde ut armarna och uthärdade småleende visitationen, trots den gräsliga smärtan i skuldran. Invärtes skar jag tänder och svor ve och förbannelse över rövarna. Hatet hade börjat spira! När jag mötte Gerardovs ögon, som voro gröna av ilska och mer lysande än någonsin, förstod jag att hatet åtminstone förenade oss båda.

Men han glömde inte sin roll. Han vaggade av och an på överkroppen och stönade högt:

— Å herregud, herregud, han tog det sista! Vad skall jag nu ta mig till — tandvärken gör mig galen, och konjak är det enda som hjälper. Bäst jag lägger mig här i drivan och somnar in. Kommissarien, har ni en skarp patron? Jag vill sova — för evigt, förstår ni!

Långt bort ifrån, kanske från isen på Neva, nådde svag bjällerklang mina öron. Jag vet inte om pojksoldaten hörde det också; i varje fall blev han plötsligt rasande. Gud vet vad han ämnat göra med oss — han var av den där typen som plågar bara för nöjet att få plåga — men Gerardovs inspirerade, tragikomiska vädjan väckte ögonblickligen hans opposition.

— Opp med er! röt han med sin målbrottsbas.

Laga er härifrån! Ni söner av en hynda — bort med detsamma!

— Å var snäll, kommissarien! tiggde Gerardov med sitt svävande målföre. En patron, bara en patron!

Milismannen sparkade honom på fötter, sänkte bajonettspetsen mot vårt ryggslut och körde oss i väg med en ström av dessa underbart expressiva ryska skällsord, som höra till varje sann kommunists dagsutrustning.

Bakom närmaste gathörn andades vi ut med konvulsiviskt knutna händer.

— Det där klarade ni storartat! förklarade jag beundrande. Ni har synbarligen misstagit er om er kallelse; ni borde blivit karaktärsskådespelare.

— Dryckenskap är det enda de begriper, sade Gerardov med ett hårt skratt. Fulla burschujer är harmlösa — precis som tsarismen översvämmade riket med votka för att göra folket ofarligt.

— Det är en sak jag inte förstår: förutsåg ni att vi skulle bli antastade?

— Ja, så snart jag såg den där figuren stå stilla på lur, anade jag att vi inte skulle komma förbi utan en skärmytsling. Han var nykter, ser ni, och hade kanske stått på post i timmar utan någonting att trösta sig med. Bara litet kommunistisk psykologi — jag har studerat de där svinen, må ni tro.

Men plötsligt blev han åter allvarsam, ja bister.

— Det här börjar bli outhärdligt för en karl med självrespekt. En vacker dag smyger jag mig

igenom till de vita. Kanske jag ännu kan göra någonting, fast min dynamo surrar av bara helvete. Jag vill ha vapen i hand och slåss — slåss, ah!

Han grinade ett tandlöst, men lystet varggrin.

Vi gingo långsamt vidare. Jag tänkte på att den här natten kommit också mig att vilja vad jag aldrig på allvar velat förut — slåss med vapen i hand. Se blod, min fiendes blod. I alla mina dar har jag varit en fredlig människa, en mes, som avskytt våldsamheter. Men jag var förändrad — den där graven hade varit en form, som stöpt om mig till en ny skapelse, ännu ofärdig med skarpa kanter och utsprång och en mjuk kärna innerst.

Om detta med Dorothy är sant — — tänkte jag och ryckte prövande i min massakrerade arm.

— Estland? frågade jag.

— Ja, Estland. Jag ger inte en kopek för deras självständighet, förklarade Gerardov öppenhjärtigt, men jag hör att de står på sig mot blodhundarna, och jag vill slåss, slåss! Jag börjar tro att det enda som kan tysta min dynamo är blod, mycket blod.

Jag tänkte på Kenneth, min son. Om detta med Dorothy var sant, så hade jag ändå honom att leva för. Om ens han ännu var vid liv!

— Det kan ju hända att vi träffas som stridskamrater där ute, sade jag efter en paus.

— Bra! Vi två ska äntligen ge dem på huden! Hans brist på entusiasm kylde en hel del.

Inne i en mörk, källarunken portgång — vi hade

ju gott om tid, tills staden vaknade — diskuterade vi möjligheterna att nå de vitas linjer. Vi fingo lov att tala i gåtor, ty väggarna kunde ha öron. Det hade hänt mycket under min inspärrning, tycktes det. Men inte ens Gerardov visste någonting definitivt. Det mesta var lösa rykten, en döende stads feberfantasier. Vi hade levat på dylikt i ett år nu — väntat, hoppats. Än var det tyskarna, än finnarna, än engelsmännen som skulle befria oss. Esterna voro halmstråret, det sista.

Från trakten av Sommarträdgården kom det första åkdon vi sett till denna natt — en trojka — i skarpt trav genom drivorna. De mångstämmiga bjällergarnityren klingade utmanande som en praktfull xylofonorkester i den stilla gatan, och snöslasket sprutade högt upp.

— Kokotterna drager hemåt, nickade Gerardov, och hans blåbleka ansikte fick ett cyniskt drag. Någon av de stormäktiga kommissariernas små väninnor, antar jag. Ingen annan skulle ha panna att åka efter trespann, när hästköttet står i femhundra rubel skålpundet och massor av folk svälter ihjäl i husen.

Släden närmade sig snabbt, guppande upp och ned över snöns stelnade vågor. Genom stänkkaskaderna sågo vi en pompös, ryskt enorm kusk på bocken och inne i släden halvliggande med slutna ögon en kvinna emballerad i dyrbart pälsverk upp över öronen. Hennes ansikte var spöklikt vitt under det prickiga floret.

Det var bara en skymt, så var hon borta. Men Gerardov stirrade som förhäxad efter henne, och hans ansikte fick ett på samma gång förskräckt och lystet uttryck.

— Guldfasanen! mumlade han hest.

Jag undrade hur mycket av hans lovsång nyss över Tamara Kasanova, »Rysslands återlösarinna», var ärligt menat, och vad hon kunde betyda för honom.

Men jag frågade inte, och kort därpå skildes vi. De sista stegen hade han gått som i en trance.

Detta är emellertid inte historien om kapten Gerardovs amourösa äventyr. Han är bara en episod, en bifigur ägnad att bidra till karaktäristiken av vissa huvudpersoner och förklara en del händelser, i vilka han ingrep. Som nu t. ex. min uppståndelse från de döda! Jag är långt ifrån säker på att jag utan honom skulle förmått arbeta mig upp ur massgraven på Golodajön eller — även om detta varit möjligt — med livet nå den inre staden och söka skydd hos vänner. Jag är heller inte säker på att tanken på att aktivt delta i de vitas kamp någonsin utan honom skulle kommit för mig eller kunnat realiseras. Oaktat jag söker koncentrera mig på det väsentliga, det för syftemålet med dessa anteckningar betydelsefulla, kan jag lika litet bortlämna Gerardov med hans surrande dynamo som episoden med min misslyckade arkebusering. Den ena tjänstgjorde som ett slags deus ex machina, den sistnämnda påverkade på ett avgörande sätt mina närmaste öden.

Vad jag här skriver är en försvarsskrift, en förklaring och ett svar till de belackare och tvivlare. Det är väl så, att knappast någon, som frivilligt

dröjt i Petersburg under en längre tids bolschevikvälde, undgått att av utomstående misstänkas för röd besmittelse. De ha dömts som förrädare och skytts som parias utanför den vita mänskligheten. Ingen vet bättre än vi, som själva levat det jagade villebrådets fruktansvärda liv i Lenins och Trotskis kaotiska rövarstat, i vilken grad orättvis och förolämpande en sådan dom i de flesta fall är. Vi kunna räkna de fall, där verkligt förräderi föreligger — de äro undantagen, och dem tala vi inte om. Och det är sant att många, många ur intelligensen, borgarklassen och aristokratin sett sig tvungna att ge sig sken av röda sympatier för att rädda sitt eller sina käras liv. Men under vilket oerhört, i historien exempellöst tryck detta skett har inte den vetskap om, som levat utanför i säkerhet till liv och lem och gods. Hungersnöden, den verkliga svälten intill döden, är mästaren bland principbrytare. Frestelsen att spela teater — i detta fall tragedi — att tjuta med ulvarna, att bekänna lögnen med läpparna har blivit mången övermäktig, vars hjärta varit vitaste vitt. Deras fruktansvärda öde, ja, man kan säga den järnhårda nödvändigheten förklarar och justifierar deras fall.

Dömen icke — I, som icke varit med!

Så mycket till deras försvar, som dukat under. Jag förstår dem, och de ha mitt medlidande, inte min dom.

För min del har jag fått höra beslöjade insinuationer om att jag för snöd vinning skulle kurtiserat

sovjet. Hur mycken sanning det ligger däri borde framgå redan av det faktum, att jag under kommunismens första år förlorade all min materiella egendom intill kläderna på kroppen. En till kommunismen omvänd bourgeois med min värdefulla fackliga utbildning skulle blivit överhopad med ynnestbevis. Min lott blev i stället fängelse och dödsdom. Mina beställsamma belackare ha väl inte kunnat förneka detta, men sökt bortförklara det med att orsaken skulle varit erotiska intriger förknippade med min hustru. Jag har belyst fallet i det föregående och önskar omigen emfatiskt betona, att jag fängslades långt innan folkkommissarie Bogdanov visat sig på scenen eller kastat ögonen på Dorothy, och att undersökningar jag sedermera företagit fullt ut bekräftat vad hon instinktlikt även därförutan uppfattat: att hans, Bogdanovs, makt vid denna tid inte var stor nog att vare sig hjälpa eller stjälpa mig.

Men inte nog med dessa insinuationer. Jag har öppet inför myndigheterna anklagats för att i fortsättningen ha sökt i verk och gärning befrämja bolschevismens planer på en världsrevolution. Mitt förnekande har vägt fjäderlätt mot vissa fakta, som i ljuset av åklagarens besynnerliga och tendentiösa bevisföring tyckts kompromitterande för mig; och myndigheterna ha inte gjort sig besvär med att granska premisserna för mitt handlingssätt. Jag frågar om det är sannolikt, ja ens möjligt, att en man, som så hårt som jag drabbats av sovjetregi-

mens förföljelser, som förlorat intill sista skillingen av en förmögenhet han under tio år av hårt arbete och försakelse samlat, och som endast genom en tillfällighet, en lycklig slump undgått att på köpet offra sitt liv på denna regims hämndealtare, efteråt skulle inträda i sina bödlars sold och främja utbredningen av deras läror, om vilkas fördärvbringande inflytande på individen, på staten och i övrigt alla områden av mänskligt och samhälleligt liv han fått en rik personlig erfarenhet? Och än mer: är det troligt att en man, som haft förmånen att leva i ett sällsynt harmoniskt äktenskap vid en dyrkad, ädel makas sida, någonsin skulle kunna glömma sin sorg över henne och sitt hat mot hennes banemän ända därhän, att han skulle träda i maskopi med hennes mördare?

Ty Dorothy var död. Vad jag fruktade var sant i all sin groteska meningslöshet.

Det var emellertid inte Gerardov som bragte mig bekräftelsen på min oerhörda förlust.

Det är ju möjligt att han sökt mig hos min vän, doktor Jensen. Men när jag morgonen efter mitt uppvaknande på Golodaj ringde på i dennes våning vid Gagaringatan, möttes jag av beskedet att han plötsligt blivit hemkallad till Danmark. Som rödakorsdelegat hade han fri lejd genom Finland.

Nu började för mig en underlig rond, som jag inte erinrar mig utan ett bittert leende. Gerardov hade fullkomligt rätt — hem till min gamla våning kunde jag inte gå, om livet var mig kärt. Återstod

att söka ett gömställe hos vänner. Jag hade ju haft en hel del — ryssar, landsmän, skandinaver och andra utlänningar. Somliga hade jag under min välmakts dagar haft förmånen att hjälpa någon gång, att visa en tjänst, mer eller mindre betydelsefull för dem just då. Andra hade varit våra umgängesvänner, för vilka vårt hem alltid stått öppet och som förefallit fästa vid oss med band, som endast knytas främlingar emellan i ett främmande land.

Alla hade naturligtvis hört om att jag fallit i onåd hos de maktägande, men jag är inte säker på att många ännu visste om min dödsdom. Ur deras synpunkt var det emellertid nog att jag fallit i onåd för att deras dörrar skulle slås igen mitt för näsan på mig. Det var mycket karakteristiskt för den skräck kommunisterna ingjutit hos bourgeoisien. Skillnaden mellan infödda och utlänningar var så gott som upphävd, och särskilt svenskarna — de få kvarblivna — darrade för sina liv efter Vorovskys utvisning från Sverige och den roll de frivilliga landsmännen spelade i Östersjöprovinsernas befrielsekrig. Vi voro på god väg att bli tagna som ett slags gisslan för att hejda den svenska armen i Estland.

Jag klandrar ingen — långt därifrån! Det är möjligt att också jag i samma situation hade stängt min dörr för en kompromitterande hjälpbehövande. Risken var för stor. De flesta hade väl dessutom vid det här laget nödgats upplåta sina hem åt arbetarfamiljer, vilka ingenting högre önskade än ett

tillfälle att ange dem för någonting »kontrarevolutionärt» för att skaffa de obekväma ursprungliga hyresgästerna helt ur huset. Det hade gått så långt att borgarna inte tordes tala högt i de lägenheter på ett eller ett par rum »med del i kök», som lämnats kvar åt dem av deras ofta furstliga våningar, nu förstörda av smutsiga proletärer med vandalinstinkter.

Jag klandrar ingen — visst inte. Men jag måste erkänna, att de steg jag trampade i snön från dörr till dörr voro tunga. Jag väckte bara rädsla, förskräckelse, motvilja, ibland nödtorftigt skylda av några hastigt viskade ord av beklagande eller hänvisning till situationen. En vän — han hade börjat som ritare på mitt kontor och sedermera med min hjälp etablerat sig som en även av bolschevikerna flitigt anlitad entreprenör — gick så långt, att han inte låtsade känna igen mig och körde mig i väg som första bästa lusiga tiggare från gatan.

Noga taget, vad var jag annat? Trött intill döden, sårad i mitt innersta, vacklade jag halvt medvetslös i riktning mot mitt forna hem. När jag såg en öppen port, kröp jag in i förstugan som en döende hund.

Där hittade Gengenbach mig. Han bodde där i huset och var en för detta militärläkare, som nu tjänstgjorde vid ett kommunistiskt hospital. Jag kom knappast ihåg honom, men i ljuset av färska händelser, i vilka han tagit del, föreföll det honom som icke den blinda slumpen utan en intelligent

försyn skickat mig i hans väg just då. Och jag har all anledning att dela hans åsikt.

— Jag vågade inte gå hem till mig, ursäktade jag mig, så snart vi kommit upp i hans dubblett och han fått av mig päls och rock och börjat undersöka min arm. Jag önskar bara jag visste hur det står till där!

Han gav mig en forskande sidoblick genom pincenén, som starkt förstorade hans ögon.

— Vad tror ni? Någonting ni speciellt är orolig för? frågade han.

— Naturligtvis. — Jag ryckte på min friska axel. — Ni förstår ju — min hustru —

Han fördjupade sig helt i undersökningen. Av och till överfor hans blick mitt ansikte som för att se hur jag tålde vid smärtan, men den hade då ett besynnerligt uttryck bakom den genomträngande professionella skärpan. Små svettpärlor trängde ut på hans höga panna, medan kallsvetten slog ut på min.

— Benpiporna brutna på två ställen, mumlade han. Men ingen krosskada, inte ett spår efter kulor. Ni har kommit märkvärdigt lyckligt undan, Grip!

Jag nickade frånvarande.

— Måste ha skett medan jag var medvetslös, antog jag. Kanske då jag störtade ner i graven.

— Förmodligen.

Jag var glad att han släppte min arm då. Smärtan hade kanske blivit mig för stark annars.

— Spjälning, gipsning, några veckors stillhet, och ni skall kunna bruka den igen, förklarade han i det han hjälpte mig på med pälsen igen — det var råkallt i rummen. Han gick så bort till sitt skrivbord, låste upp ett fack och skänkte i två glas av en brungnistrande vätska i en karaff. Det var kanske inbillning, men jag tyckte bestämt att han darrade en smula på manschetten.

— Prost! sade han, då han räckte mig glaset och höjde sitt eget. Ni behöver litet hjärtstyrkande på det där. Som sagt, ingenting farligt, bara pinsamt och en smula tålamodsprövande. Vänta, för tusan — naturligtvis har ni inte ätit något på en evighet?

Han gick ivrigt tillbaka till skrivbordet, låste upp ett annat fack och tog fram några grahamskorpor och ett skålpundsstycke av svart, kladdigt krigsbröd.

— En innehållsrik möbel den där, sade jag med ett svagt försök att skämta.

Det kuvade uttrycket i hans unga ansikte vek ett ögonblick för ett ansträngt leende.

— Matvarorna är ju våra största skatter nuförtiden, kom repliken. Å, tag inte åt er — åt ni! Det finns ju mer på hospitalet — och jag kan till och med framställa en klick margarin, årsgammalt, men fullt ätbart. Seså, var så god!

Och jag åt verkligen — åt upp varenda smul! Tanken på hospitalets förråd tröstade mig över att jag rånade honom. Jag visste inte förrän långt senare, att hospitalets förråd helt enkelt inte exi-

sterade och att patienternas dagransoner voro så knappa och osäkra, att doktor Gengenbach nästan fått för vana att avstå sin portion åt någon behövande sjuk.

— Nå, hur känner ni er nu? sporde han, då jag var klar. Han hade börjat gå med långa steg av och an genom de båda rummen; händerna på ryggen vredo sig i greppet litet nervöst, tyckte jag, och hans höga panna glänste våtare än förr trots källarkölden i den oeldade lägenheten. »Nerverna — överansträngning», tänkte jag och tyckte mig få bekräftad en iakttagelse jag gjort för länge sedan: att det inte fanns en enda individ i detta bolschevikernas Petrograd, vars tillstånd inte var patologiskt.

Var gång han passerade mig på sin oroliga vandring fram och tillbaka sköt han åt mig en av de där besynnerliga blickarna. Jag började känna mig obehaglig till mods. Gerardov hade haft sin dynamo, vilken abnormitet förefanns väl hos honom, läkaren?

Men han uppfattade förmodligen att hans sätt irriterade mig, ty plötsligt stannade han framför mig och lade sin hand på min axel.

— Jag är läkare, sade han med en mörk, hes röst; jag är van att föra kniven, men jag har aldrig lärt mig att tillfoga lidande utan att beklaga nödvändigheten. Och nu måste jag tillfoga er en stor sorg, Grip. Bär det som en man!

Min irrande blick fladdrade ångestfullt över rummet, som sökte jag hjälp undan ångesten genom att inregistrera dess enskildheter, möbleringen, småsakerna; så häftade den igen vid hans ansikte och vid de där magnetiska, onaturligt förstorade ögonen bakom pincenéglasen.

— Jag förstår, sade en röst, som inte var lik min vanliga. Hon är — död?

Han nickade.

— Jag blev tillkallad — en natt för fjorton dagar sedan. Hon hade stött en liten orientalisk dolk ända till fästet i sitt bröst. Hon var redan kall, när jag kom fram — hjärtat penetrerat, förstår ni — döden ögonblicklig.

— Var — var var hon? — Jag skälvde av en inre frossa, som kom mina tänder att skallra, men ändå fick jag fram orden huttrande.

— I ert hem. Det var konfiskerat och — — —

— Ja, jag vet. Vilket rum? Berätta mig allt ni vet!

— Gärna. — Han var synbart lättad över att jag tog det så pass bra och drog fram en stol framför min och satte sig. — Vilket rum? Ja, låt mig se — det var ett rum med ett litet antikt dokumentskåp och konstruktionsritningar i glas och ram på väggen. Ett bokskåp med båda glasrutorna nyss krossade — skärvorna låg ännu på mattan. Kullslagna stolar som efter en strid. Kommissarie Bogdanov, som bodde i lägenheten och tog emot mig, så upprörd att han nästan föreföll nykter, berättade att

hon inte varit hemma på flera nätter — där fanns ett rum reserverat åt henne, domestikrummet bakom köket, föreföll det — men i natt smugit sig in, då han sov, och sökt bryta upp dokumentskåpet jag nämnde om, blivit överraskad av honom och, innan han hunnit hindra henne, tagit sitt liv. Han förklarade oordningen i rummet med att där hållits ett litet gille för några dagar sedan, som slutat med slagsmål, och — — —

Jag skrattade till — ofrivilligt, hemskt omotiverat.

— Så, han säger det, den satan! skrek jag och for upp. Ni talar om det för mig som om ni — som om en mördares vittnesmål i egen sak vore någonting att lita på! Han — det var han som — — —

Rösten stockade sig i min strupe. Jag höll på att kvävas av ett raseri jag aldrig trott mig mäktig. Med min vänstra hand skulle jag kunnat strypa detta lättrogna dumhuvud, som gjorde sig besvär med att rekapitulera en lögnhistoria, som borde varit genomskinlig för vem som helst.

— Ja, ja, ja, sade Gengenbach lugnande och sökte trycka mig ned i stolen igen. Jag säger ju inte att jag trodde honom, men ni bad mig berätta om alltsammans.

— Jag skall hjälpa er med ett sanningskorn eller två, ropade jag; och ännu skälvande och med många starka ord om den usling, som dödat min maka, berättade jag osammanhängande om relationerna mellan dem båda, om Dorothys sista brev, om hennes fasta beslut att inte låta sig tagas le-

vande. Och jag tillade att jag förstod varför hon trotsat faran den där natten och smugit sig upp i just det rummet. Det var mitt arbetsrum, min hjärnverkstad, där jag ruvat på mina mekaniska idéer och planer, och i det antika dokumentskåpet förvarade jag, sedan fabriken blivit osäker, alla mina viktiga papper. Dorothy, min hjältemodiga, härliga Dorothy, hade satt sig i sinnet att rädda dem. Utan att jag direkt sagt det till henne — av en dunkel fruktan för farliga konsekvenser — hade hon förstått att mitt liv som yrkesman, om jag någonsin kom ut ur fängelset igen, skulle vara i det närmaste värdelöst utan dessa betyg och rekommendationer, utkast och ritningar, beräkningar och allsköns dokument. Nyckeln till skåpet, som jag haft på mig vid arresteringen, hade försvunnit i obekanta öden vid utplundringen av mina fickor, men det hade inte hindrat henne. Jag förstod hur tanken att hon måste rädda de där papperen åt mig vuxit till en fix idé. Hon hade vaktat på ett tillfälle, då våningen skulle vara tom på inkräktare, och lurad av de mörka fönstren smugit sig upp — rakt i händerna på Bogdanov. En kort häftig strid — så slutet.

— Var hon — var hon illa åtgången, när ni fann henne? frågade jag, fast besluten att inte spara mig, att utforska hela den hemska sanningen med detsamma. Mitt raseri hade lagt sig, medan jag talade; jag hölls nu bara uppe av ett dödligt, glödande

hat, en sensation tillräckligt häftig att för stunden kväva sorgen.

— Nej, sade Gengenbach, och hans svar beredde mig en stor lättnad. Hennes dräkt var oordnad och sönderriven; det var tydligt att de brottats med varann; men kroppen bar inga spår efter främmande våld. Min tanke är att hon måste ha burit vapnet på sig, beredd på den tragiska upplösningen.

Jag nickade. Jag erinrade mig en liten orientalisk silverdolk med inläggningar — en dödlig feminin leksak — som jag köpt henne på hennes egen önskan en dag för många år sedan i Gostinnij dvorr.

— Jag är mer glad än jag kan säga att ni tar det som ni gör, sade doktorn efter en paus. När ni nyss talade om hennes mördare, var jag rädd ni skulle tro att Bogdanov verkligen givit henne den där hjärtstöten. Efter vad ni sagt — och redan därförinnan, kan jag bekänna — inser jag att det för er inte förringar hans skuld, att han inte gjort det. Det var för väl att ni var förberedd eller åtminstone haft era föraningar — det gör sanningen nästan till en lättnad, inte sant?

Han dissekerade mig fortfarande med sin genomträngande blick, vaksam efter minsta tecken till förtvivlan. Vad han i stället fann var — hämndtörst. Hatet dominerade mig fullkomligt.

Han förstod därför det outtalade, när jag omotiverat frågade:

— Säg mig sanningen om min arm — kan jag bruka den, blir den stark som förr?

— Var lugn, sade han. Stark nog för allt ni kan behöva den till. Jag kan inte ta er till hospitalet, men ni är i fullkomlig säkerhet här hos mig så länge. — Jag kramade hans hand med min vänstra. — Jag har en pålitlig gumma, som går och städar hos mig, änkan efter en av de mördade tsaristiska ministrarna, och hon skall titta till er ibland och utan uppseende snoka rätt på vad ni behöver i matväg och sådant där. Det blir ensamt förstås, för jag är upptagen i tjänsten hela dagen. Det värsta är kölden — ett fång ved står inte att driva upp, så jag eldar ibland med de där, när det blir för djäkligt. — Han visade på sina bokhyllor, där stora tomrum redan gapade. — Bäst är att hålla sig i säng och pälsa på sig; då spar man också bäst på hull och krafter.

Vi talade en stund om detta arrangemang, som jag gick in på utan krus. Men jag var ännu inte färdig med det svåra. Jag ville inte bespara mig någonting; hatet var omättligt efter nytt bränsle.

— Säg mig, hur gick det sedan? Ni lämnade väl inte henne där hos — hos honom?

— Hur kan ni tro? Nej, hon fick en hederlig begravning — ni skulle inte själv kunnat ordna det bättre i betraktande av omständigheterna. En egen kista stod tyvärr inte att få, men jag fick låna en av hospitalets för transporten ut till Anneförsamlingens kyrkogård, där några av era vänner — han nämnde

några namn — grävt och klätt hennes grav. Det finns inga gravgrävare längre, som ni vet; de har avancerat till angenämare sysselsättningar. Amerikanska missionen var nästan mangrant närvarande, och ceremonin förrättades av den amerikanske prästmannen, reverend Cornwall. Er hustru sänktes ned insvept i stjärnbaneret. Över huvud var det den stämningsfullaste privatbegravning som ägt rum här under det sista halvåret, tack vare hennes landsmän. När ni blir stark nog, skall jag be pastor Cornwall ledsaga er dit ut.

Mitt hjärta var så överfullt av tacksamhet för denna pietet mot min stackars maka, att orden voro inadekvata. Han gick mer i detalj: skildrade ceremoniens förlopp, bredde ut sig över ämnet och iakttog mig spänt under tiden. Det var sant att jag höll på att vekna — det var som om först tanken på jordfästningen kommit mig att fatta hela vidden av min förlust, det oåterkalleliga i ödets slag. Men mitt i sorgen återkom tanken på Bogdanov, mördaren.

— Bor han kvar i våningen? frågade jag.

Gengenbach såg på sitt ur och reste sig för att gå, i det han i lätt ton svarade:

— Nej, han blev kallad till Moskva — en högre post.

— Och vårt hem?

— Ja, det är sorgligt! Det är utplundrat, allt förstört. Det gör mig mycket ont, men jag hann

inte hindra det, hann inte rädda någonting — utom en enda småsak.

Från det inre rummet hämtade han ett litet föremål invecklat i silkespapper. Det var dolken, Dorothys dolk, ännu med hennes levrade hjärtblod på den skarpa klingan.

I flera avseenden var Paul Gengenbach en remarkabel man och en intressant bekantskap. Jag använder preteritum, ty jag har sedan hört att hans verksamma liv är ändat. Genom en yttring av denna ödets bistra ironi, som ingenstädes frossat i meningslösheter värre än i det ofantliga ryska folkhavet, föll han — själv en övertygad kommunist — offer för sina egna politiska trosförvanters omättliga blodtörst.

Jag trodde naturligtvis till en början att han arbetade med kommunisterna av rent humanitära skäl, utövande sitt kall som läkare. Men han tog mig snart nog ur villfarelsen och lämnade mig inte ens trösten att få betrakta honom som en andlig snobb, en intelligensradikal à la mode. Hans kommunism var rama allvaret, ehuru han sökt sig fram till den ur andra premisser än de vanliga och saknade den halvbildades och fanatikerns ortodoxi. Ändlösa diskussioner under de veckor han härbärgerade och skötte mig bragte mig därhän, att jag förstod och respekterade hans ståndpunkt.

— Kommunismen är för mig inte det slutliga idealet, men en övergångsform, sade han. Över hu-

vud tror jag inte på någon slutgiltig stereotyp samhällsform. En sådan skulle betyda att mänskligheten förlorat inte blott sina konstruktiva ideal utan till och med sin förmåga av ofrivillig, oreflekterad utveckling — och det är ju otänkbart, såvida människan fortfar att vara människa. Den stagnationen är endast möjlig vid tidpunkten för rasens undergång, och tills det vi fyllt vår bestämmelse ända därhän, att vi är överflödiga, har vi mycket, mycket långt kvar — det medger ni ju också?

— Vad är kommunismen i praktiken? fortfor han. Jag är fullt ense med er att den är — kaos. Men — och han petade mig i bröstet med sitt långa pekfinger för att ge eftertryck — detta kaos, ser ni, är just vad vi behöver! Det är skärselden och syndafloden på samma gång, mänskligheten frälsning. Om ni sett slagfältens elände på lika nära håll som jag, skulle ni inte våga förneka att människan under kapitalismens era utvecklats till ett vilddjur, ett monstrum, en ohygglig vrångbild av vad hon skall vara: Guds beläte. Ni har svårt att förneka det i alla fall, inte sant? Ja, som ni vill — vi ska inte säga att hon utvecklats till det; det kan mycket väl hända att hon aldrig varit annat, ehuru hon aldrig haft ett sådant tillfälle som under de här sista åren att visa sig sådan hon verkligen är. Det där är en bisak — en smaksak, som vi inte ska tvista om. Ni medger nog ändå att hon inte kan tillåtas förbli sådan hon är, att hon måste våldsamt kastas ur sin kurs, om inte

världens lustgård skall bli ett permanent helvete. Hon måste gå genom renande eld för att förädlas, eller dränkas i sitt eget blod, om hon inte är mäktig någon förbättring. Rening eller död! Vi har kommit därhän till slut, att det inte ges något tredje alternativ, något smyghål för halvgoda eller halvdåliga neutrala andar. Det är en plågsam process, men det bästa vi kan göra är att av all vår förmåga hjälpa till att kasta allt i ruiner omkring oss och göra kaos så fullständigt som möjligt för att det hela skall vara överståndet så mycket snabbare.

Han talade inte med ryssens flytande svada utan eftertänksamt, ansträngt, med täta omtagningar och pauser för val av ord. Det var tydligt att vad han sade inte var inlärt ur böcker eller på folkmöten, utan självtänkt och djupt känt. Kanske det var första gången han klädde sina tankar i ord — av allt att döma var han en sluten natur och väl mycket av enstöring därtill. Hans trevande försök till en självständig livsfilosofi ingav ovillkorligen respekt och — medkänsla.

— Ni menar då att varje motstånd är fruktlöst, skadligt? frågade jag en gång.

— Fruktlöst, men inte skadligt. Motståndet har sin mission, ty det föder terror, och om ni tänker efter inser ni att det bara ökar kaos — och det är bra! Dessutom ger det ju en hel del goda viljor och kortsynta själar tillfälle att gå under med bibehållen självaktning. Som nu ni med er Estlands-

expedition! — Han log sitt trötta leende, så fritt från cynism att det nästan föryngrade hans utseende och alltid bröt udden av hans sarkasmer. — Vi är ju så olika funtade! Somliga av oss ser bara bakåt, andra framåt, andra åter har gummileder i nacken och ser oupphörligt ömsom framåt, ömsom bakåt, så de slutligen inte vet vilket som är vad eller var de står. De allra flesta ser ingenting annat än sig själva. Herrgott, det är inte deras fel — vi är ju födda i en oändlig mångfald varieteter, fast vi går lika klädda utanpå. Nej, jag unnar gärna var och en att bli salig på sitt eget sätt; det ändrar ingenting i släktets kollektiva rörelse framåt.

Hur många gånger har jag inte diskuterat mig het med honom om denna punkt: att kommunismen — den ryska bolschevismen till exempel, som var terrorn driven till sin spets — innebure en rörelse framåt. Han bemötte mig oföränderligt och tålmodigt med sin reningsteori, sin syndaflod. Kommunismen var ett övergångsstadium till någonting bättre än det framfarna — det var hans optimistiska evangelium.

— Men herregud, inser ni då inte att blodbadet just går ut över de bästa av oss? invände jag en gång — men också bara den enda gången.

— De bästa, de bästa — vad menar ni med det? utbrast han med ovanlig hetta. De bästa är för er a priori överklassen — les bourgeois, les aristocrates. Det är där ni har grundligt orätt, min vän! — Och i detta sammanhang använde han ord och

uttryck från agitationstribunen för första gången: — De privilegierade plundrarna, som gött sig på arbetarnas svett och blod sedan hedenhös, som just bär ansvaret för den vanvettiga riktning släktets utveckling tagit — de de bästa? Nej, tusen gånger nej! De bästa var arbetarna, bönderna, proletärerna, som gödde slagfälten där ute med sitt hjärtblod, medan era överklassare, som skickat dem i döden, mutat sig till pultronens immunitet bakom fronten och fortsatte sin råntrafik fräckare än någonsin. Ni skulle ha sett dem, gossarna där ute — soldaterna, de gemene! Ni skulle som vi andra begråtit detta härliga, ädla människomaterial och förbannat kapitalet sjufalt. Ty det var kapitalets krig, det kommer ni inte ifrån med all världens svartkonst och hokuspokus!

Han var så upprörd, att han började sin långstegade vandring genom rummen, stannande då och då framför min bädd för att — nu med verklig inspiration — berätta någon episod från fältlasaretten eller ambulanserna, som bestyrkte hans åsikt. Och jag hade inte hjärta att polemisera med honom längre. Hans idealmänniska, den ryska arbetar- och bondesoldaten, hade sjunkit lägre än de lägsta, förvandlats till främsta exponenten för det vilddjur i människohamn, som han själv ansåg måste renas eller dränkas i sitt eget blod — och han märkte det inte!

Men hans klassantagonism var rent teoretisk. Det var därför jag kunde vara fullkomligt trygg hos

honom. I utövningen av sitt kall gjorde han ingen åtskillnad på borgare och proletärer. Han offrade sig lika för båda — ja, offrade sig är just ordet. Han slet ut sig, vakade, svalt för sina patienter. Men på samma gång skänkte han utan ett ögonblicks tvekan från sitt privata förråd dödande gifter åt självmördare, som bådo honom om en smärtfri förpassning hinsides.

Jag påpekade för honom vad jag tyckte vara en slående inkonsekvens i hans handlingssätt.

— Tvärtom, det är det enda följdriktiga! förklarade han. Dessa människor är dödssjuka, obotliga — ergo onyttiga. Tänk bara — med så ofantligt mycket att uträtta i världen just nu finner de inte på någonting bättre än att göra av med sig. De må gå! Jag hjälper dem inte av medlidande utan för att vi gör resan mot målet med alldeles tillräcklig onyttig och hinderlig övervikt också dem förutan. Som läkare har jag ingen rätt att förakta dem eller stöta dem ifrån mig ohulpna, ehuru — tillade han med sitt sorgsna leende — jag är illa rädd att jag, om den här epidemin fortfar länge, blir tvungen hänvisa dem till spårvagnarna eller spjällsnöret. Det är oerhört ont om droger för närvarande.

Det föreföll inte så — så nonchalant som han lämnade de där dyrbara gifterna liggande framme i lägenheten. Så kom jag att tänka på att han kanske gjorde det i en bestämd avsikt. Han anade hur tung den sorgbörda var, som jag arbetade un-

der dag efter dag där i ensamheten, hur fruktansvärt nära förtvivlan jag ofta stod, och han ville kanske visa mig vägen, ge mig ett tillfälle, om jag skulle bli alltför svag och digna under bördan. Jag vet ännu inte — skall aldrig veta — om min misstanke var grundad eller om han med den psykologiska skärpa, som jag mer än en gång blev i tillfälle att beundra hos honom, förutsåg det faktiska resultatet. Frestelsen förlorade för mig sin lockelse just emedan den skulle varit så lätt tillfredsställd!

Med armen ännu i band företog jag i reverend Cornwalls sällskap min första pilgrimsfärd till Dorothys grav. Senare var jag där många, många gånger allena. Jag konstaterade att jag numera kunde röra mig bland människorna utan fara att bli igenkänd, tack vare det helskägg jag med framgång odlat under rekonvalescensen. Och jag började göra upp planer till min flykt från den dömda staden. Det var strängaste midvinter, och av röda arméns rapporter att döma stodo bolschevikerna i kompakta massor på vakt om Petersburg åt Estlandshållet. Att smyga sig igenom fronten där var naturligtvis ogörligt; den enda möjligheten — också den förenad med allra största risk — var en resa dels med häst, dels på skidor över finska gränsen. Från Finland eller Sverge förefunnos säkert kommunikationer på baltiska kusten. Men för att den planen över huvud skulle ha utsikt att lyckas — gränsen var strängt bevakad av bolschevikerna, som

voro beredda på ett anfall från Mannerheims vita Finland — måste jag vara i bästa fysiska kondition och rikligt försedd med rubler. Det förra villkoret skulle jag snart fylla, men pengar hade jag inga. Jag var till den grad utblottad, att jag uteslutande parasiterade på Gengenbach. På samma gång detta förhållande drev på mig, höll det mig kvar. Jag kunde ingenting göra utan resurser.

Det var ett oerhört lidande. Jag kunde inte förmå mig till att söka lån hos de vänner, vilka nyss lämnat den återuppståndne Tor Grip åt sitt öde. Gengenbach åter hade inga pengar. Hur jag än svängde mig, var det lika hopplöst.

Slutligen beslöt jag göra ett försök att nå gränsen på skidor och komma över utan mutor. Sovjettidningarna hade rasande omtalat, att i Finland försiggick värvning av frivilliga till Estland, och kom jag en gång så långt som till värvningsbyrån var jag räddad. Jag hade avtjänat min värnplikt i tiden och skulle dessutom som tekniskt bildad säkert vara välkommen.

Det var ett vågspel, som — jag erkänner det öppet — allt annat än tilltalade mig. Jag har ingenting kvar av min ungdoms äventyrslystnad, som drev mig ut att se främmande länder och folk och brottas med allsköns svårigheter. När man är trettifem och i ett decennium levat ett stilla familjeliv under träget arbete och ansvar för andra än det ensamma jaget, rostar äventyrshågen igen. Men inte för ett ögonblick kom jag att tänka på

att jag kunde inslå en annan kurs. Det var inte ensamt hatet som drev mig till stridens tummelplats — inte hämndtörsten i främsta rummet, utan tanken på det enda jag hade kvar av en en gång fullkomlig lycka: min son. All den kärlek Dorothy absorberat, medan hon levde, tycktes överflyttad på Kenneth. Jag längtade efter honom med en älskares trånad. Jag måste se honom till varje pris.

Jag gjorde mig bittra anklagelser för att jag varit en sådan dålig far. Hittills hade min son för mig endast spelat rollen av insegel på min äktenskapliga lycka. Strängt upptagen av mitt arbete, hade jag haft föga tid övrig för honom. Jag har aldrig förstått mig på småbarn och lugn i medvetandet att han hos sin mor var i de bästa händer, hade jag aldrig brytt mig om att söka inträngа i hans föreställningsvärld eller vinna någonting mer än hans sonliga vördnad. Tids nog när han växt upp! hade jag tänkt, när jag någon gång blivit slagen av det främmande i vårt förhållande till varann; än så länge är han ju bara ett litet barn.

Men nu! I varma vågor vällde en oanad ömhet fram och sökte honom där borta i fjärran. Nu, när jag var minst i stånd att göra någonting för honom, insåg jag vidden av mitt ansvar och längtade att få överhopa honom med kärlek, ta vård om honom, beskydda honom. En ny och gnagande ångest, som jag nästan ville kalla feminin, moderlig, drev mig till honom med en makt, som gav mig en helt ny läggning och stålsatte min vilja inför faror

och svårigheter, som skulle paralyserat min handlingskraft, om jag haft bara mig själv att tänka på. Jag tränade energiskt för min färd genom långa promenader härs och tvärs i den döende staden. I ur och skur trampade jag genom drivorna. Ofta förde mig vägen förbi mina fabriker, nu övergivna, insnöade, med trasiga fönsterräckor, invändigt ett enda virrvarr av hoptrasslade remmar och ledningar och skrot, utplundrade på varje metallstycke av något värde. Det var heliga stunder ägnade hatet, som jag tillbragte där i snön, stirrande med töcknig blick på mitt ödelagda livsverk.

Jag drogs dit ut av en morbid självplågarinstinkt. Av allt det lidande och elände jag såg omkring mig i den en gång så mäktiga, lysande tsarstaden berörde mig dessa räckor av ödelagda, tysta verkstäder närmast. Det andra hade jag blivit så van vid, så härdad emot, att jag knappast fäste mig vid det längre; jag såg det visserligen, mina sinnen inregistrerade automatiskt alltsammans — de svältande, vacklande skuggorna, de förfallna, oeldade husen, de välklädda, blåfrusna köerna utanför brödbutikerna, där lagren alltid voro så hopplöst otillräckliga till och med för svältransonerna, de utplundrade liken av ihjälhungrade och ihjälfrusna liggande obeaktade i gatans drivor — men mitt utslitna medlidande reagerade inte längre, alla dessa främmande människor kommo mig inte vid. Det var bara min egen misär som numera kunde komma mig att känna och tänka.

En dag klättrade jag in genom ett utslaget fönster i Delkofabrikens monteringsavdelning. Mitt hat krävde starkare stimulans än exteriören kunde bjuda. Med sammanbitna tänder såg jag mig omkring. Den väldiga arbetssalen var halvfylld av drivsnö — för övrigt tom, så bittert tom att jag bara kunde stå och stirra med samma ruskiga känsla man har i ett bårhus. Det var en spöklik stämning här inne. Jag frös. Någonting inom mig ville gråta, bryta ut i klagan och jämmer. En fysisk svaghet som efter ett svårt slag kom mig att sätta mig där i drivan och vagga av och an med ansiktet gömt i händerna.

Jag höll gudstjänst inför min ruin.

Aldrig förr hade jag blivit så slagen av det dåraktiga i vår strävan, Dorothys och min. Vi hade velat bli rika, samla guld på hög. Delkoverken hade varit vår penningkvarn, som vi klängt oss fast vid med risk för vårt liv. Vi hade alltid varit lyckliga tillsammans, men när jag lät tanken gå bakåt kom det för mig, att vi kanske ändå aldrig sedan varit så lyckliga som den första tiden, då vi haft det knappt och svårt. Dansen kring guldkalven hade börjat först senare, efter de första framgångarna, då vi fått utsikt över möjligheterna framför oss och låtit berusa oss av perspektivet. Den hade förenat oss, men samtidigt omärkligt drivit in en kil mellan oss. Förr hade vi varit ett med hjärta, själ och kropp, varje fiber, varje nerv. Men senare hade vi bara hållit varandras händer i dansen och tänkt samma girighetens tankar med våra hjärnor. Utan att veta

det hade vi offrat det finaste och bästa i vårt förhållande på Moloks altare.

Store Gud, jag hade gått därhän, att jag offrat henne själv, min maka! Hade inte guldet fascinerat mig till den grad, hade jag hennes motstånd till trots bragt oss i säkerhet och lämnat penningkvarnen åt sitt öde. Tanken på flykt måste ha föresvävat henne själv till slut, att döma av hennes vågade steg för att komma åt mina papper. Men det var betecknande för hennes praktiska, förutseende läggning — och på samma gång en mätare för denna fruktan för fattigdomen, som bitit sig fast hos henne under senare år — att hon inte velat offra dessa papper, vår materiella framtids enda bas.

Där voro ju omständigheter, på sidan om själva penningdyrkan, som stärkt vår dåraktiga envishet att hålla fast vid Delko till det sista. Där var hennes far. Vi satte in all vår stolthet på att visa, att han dömt mig orätt, då han vägrat lämna sin välsignelse åt vår förening. Han hade trott mig vara en hemgiftsjägare! Jag ville visa att jag var höjd över sådant, att jag inte behövde honom, att jag kunde skapa oss en solid existens utan honom och trots honom. Och under krigsåren, då min stjärna varit i stigande och ryktet härom nått till och med hans lyhörda öron, hade vi haft tillfredsställelsen att se den hårde finansmannens hjärta vekna. Han hade tagit det första steget till ett närmande; relationerna oss emellan — återknutna per korrespondens — hade redan varit på god väg att bli normala,

hjärtliga, då bolschevismen avbröt alla förbindelser. På officiell amerikansk väg hade han visserligen även därefter då och då hört sig för om hur vi hade det, men kommunikationerna voro helt naturligt alltför knapphändiga för att egentligen förmå utveckla förhållandet i den riktning jag för Dorothys skull och för min egen rehabilitering fann i så hög grad önskvärd.

Nu var tanken på Harris Wentworth fylld av en ny, stor fruktan. Han hade återfunnit sin dotter endast för att för alltid förlora henne — och det genom mitt förvållande! Vid denna tidpunkt hade han otvivelaktigt redan genom amerikanska missionen fått veta om hennes död, och jag kunde tänka mig hans sorg och självförebråelser. Dorothy hade varit den enda mjuka punkten hos denna granithårda penningman; jag hade visserligen hört att han under kriget, då han stod på höjden av sin makt som storfinansiär, gift om sig, men hade svårt att tro att känslan för någon kvinna skulle kunnat fördunkla hans kärlek till sin enda dotter, denna kärlek som kommit det oerhörda miraklet åstad, att den oböjlige en gång böjt sig. Därför kunde jag också ana mig till hans sorg, och marterad som jag var av mina egna bittra självförebråelser kunde jag också förstå hans ånger över den hårdhet, som drivit hans dotter i landsflykt. Det måste ju komma för honom liksom för mig, att han bar skulden till hennes död. Ehuru säkert underkunnig om den fara, vari vi under bolschevismen

svävade, där vi voro, hade han — och det hade synts mig gåtfullt, oförklarligt — aldrig med ett halvt ord bjudit Dorothy fadershemmets skydd eller över huvud uppmanat henne att sätta sig i säkerhet. Den underlåtenheten måste nu efter hennes död framstå som en fruktansvärd anklagelse.

Själv var jag ute ur ekvationen. Jag hade inte på något sätt låtit honom veta, att jag ännu var vid liv, och ämnade inte heller göra det. Han var ingenting för mig, jag ingenting för honom. Min hustru hade varit det enda föreningsbandet. Han fick gärna tro att jag också var död — det befriade mig från nödvändigheten att avlägga räkenskap.

Det kom aldrig för mig ens som en avlägsen möjlighet, att han kunde hysa något djupare intresse för sin dotterson, Kenneth, som han aldrig sett. I hans knappa brev — lika kärva som mannen själv — hade han bara i förbigående, som det tyckts mig av ren hövlighet förfrågat sig om honom. Inte ens i det avseendet kunde jag därför anse mig ha några skyldigheter gentemot honom.

Jag väcktes plötsligt ur mina grubblerier av ett ominiöst buller från bortre ändan av arbetssalen, där verkmästarkontoret låg. Det lät som om någon oförvarandes tappat ett metallföremål i golvet. I samma ögonblick stod jag upprätt med varje muskel, varje nerv spänd. Här fanns således folk! Och det kunde inte vara något tvivel om vad slags folk det var. Marodörer — som om inte min fabrik var tillräckligt utplundrad förut!

Jag började dra mig baklänges till fönstret samma väg jag kommit. Mina fötter sjönko ljudlöst i drivans vadd. Jag lyssnade efter flera ljud, något tecken på hur många de voro. Men allt var tyst igen — ett ögonblick tyckte jag mig höra ett lågt mummel som av dämpade svordomar, men det kunde likaväl ha varit någon trasig takplåt som mullrade i vinden.

Där jag nu stod tätt under fönsterraden upptäckte jag en trampad spång genom drivorna på golvet. Den var länge använd, det syntes på dess djup genom successiva snölager, men så smal, att jag var säker på att den trampats upp av en och samma person. Den ledde rakt till kontorsdörren.

Efter den första skrämseln blev jag lugnare.

— Bara en! tänkte jag. Beväpnad? frågade jag mig ögonblicket därpå med gryende aggressivitet. Naturligtvis, svarade jag mig själv.

Jag stod och vägde chanserna — själv var jag utan vapen — men med en känsla av att det bara var spegelfäkteri. Jag ville ta hämnd för förstörelsen här inne, för min ruin, för Dorothy — för allt.

Jag visste var montörernas järnspakar stodo i sina ställ kring betongpelarna. Jag vadade genom snön till den närmaste och tog en. Det iskalla, tunga järnet kändes lovande i mitt grepp. Jag slog in på den upptrampade spången. Jag skulle statuera ett exempel, tänkte jag och skar tänder. Men för första gången i mitt liv hade jag en för-

smak av den underliga upprymt vilda glädje, som kommer män att älska strid och slagsmål. Den har sedan dess blivit mig välbekant, fullt medveten och dyrbar.

Men det här var bara en försmak och tog ett abrupt slut. Halvvägs genom salen stannade jag, paralyserad av någonting liknande barndomens häftiga skrämsel. Jag borde ju ha beräknat de där glasrutorna i väggen till verkmästarkontoret, som voro enkom ditsatta för att ge förmannen en överblick över arbetssalen. De voro täckta inifrån med grå shirtingsgardiner, alla utom en. Och genom den stirrade ett par vidöppna, glasartat uttryckslösa ögon på mig, ögon som sannolikt stirrat så där hela tiden jag varit här inne, orörliga, oförstående och hemska.

Jag såg inte mycket av ansiktet, bara en panna med en svart bindel och så ett ormande svart hår däröver. Även om hela karlen varit synlig, skulle jag ändå inte sett något annat än ögonen. De hypnotiserade mig, fyllde mig med en oresonlig fasa. De voro som två gapande tomma fönster in till en själ, som slocknat. En dåres ögon.

Spaken brände min hand som en eldstråle. Jag ville kasta den och springa min väg. Varje nerv revolterade mot tanken att tränga längre fram. Jag blev våt över hela kroppen under den häftiga strid med pultronen inom mig jag i detta avgörande ögonblick förde. Det var värre än ett elddop i öppen strid; och dock piskade jag mig framåt

steg för steg med att säga till mig själv med allt det skärande hån jag var mäktig:

— Och du skall till fronten! Och du skall till fronten!

Jag nådde slutligen dörren med ett par långa språng, utan att de där ögonen ett ögonblick lämnat mig ur sikte. För en flyende sekund tyckte jag mig se en reflex av mitt eget hån spegla sig i dem; det var ändå ett mänskligt uttryck, och det gav mig mod.

Dörren var naturligtvis låst. Med ägarens hela myndighet bultade jag på. Dödstyst. Då höjde jag spaken för att slå in dörrutan. Då kom det hastigt inifrån:

— Stoj! Håll, för fan! Jag öppnar ju!

Dörren flög upp, och ett moln av värme slog emot mig. Genom ångan såg jag en karl långsamt retirera baklänges mot väggen. Var det samma en som stått på utkik i fönstret? Ögonen voro två glimmande springor nu, grönaktiga som på en katt. Han höll en browning vid höften med mynningen riktad uppåt mot mitt bröst.

— Vad vill ni? röt han.

— Er, sade jag och tog ett steg fram. Det kändes hett som i en bastu där inne, och jag såg en järnkamin glo med rödglödgade ögon i en vrå. Värme — vilken lyx!

— Ni är på främmande mark, sade jag.

— Och ni? kom det gäckande.

— Jag är kusain — ägaren.

— I helvete! Jag bor här.

Angan hade skingrats, och jag såg honom tydligt nu.

— Kapten Gerardov, kommenderade jag, lägg ifrån er pistolen!

Vid ljudet av sitt namn ryckte han häftigt till och blottade tänderna i det där varggrinet jag kände till; men han hade ett nytt garnityr nu. Han sköt, men kulan visslade förbi mig ut i arbetssalen. Före nästa skott hade jag slagit vapnet ur hans hand.

— Seså, håll er lugn! sade jag strängt. Det var tydligt att han var rubbad, galen. Hans dynamo!

— Jag är er vän. Minns ni Golodajön — ingenjör Grip?

Det vilda uttrycket i hans ansikte slappnade en smula, men han var långt ifrån övertygad.

— Tänk mig utan skägg — så här. Minns ni?

Han stirrade på mig, och jag kunde se hur misstron vek.

— Så ni kom till slut, sade han och slappnade. Stäng dörren — det drar.

Gudskelov, tänkte jag, i det jag gjorde som han sade; han minns, han är inte så illa däran ändå.

Jag knäppte upp pälsen i värmen och ställde järnspaken mot väggen. Rummet, som jag kom ihåg helt annorlunda, var absolut tomt så när som på kaminen och en improviserad bädd på det stora ritbordet. Framför kaminen låg en yxa och en hög huggen ved, i vilken jag igenkände resterna av stolben och andra möbler.

— Jag ser ni inte sparat på inventarierna, sade jag i lätt ton och började studera honom. Det är ju förnuftigt. Après nous le déluge!

— Hela Petrograd fryser, förklarade han med en gest. Men jag har det varmt. Flax, vad? När jag bränt upp det där, kommer turen till ekpanelen på expeditionskontoret. Så till mahognymöblerna i chefsrummet. Ni har väl ingenting emot det?

— Visst inte. Gå ni på bara! Men jag önskar ni hade en stol att sitta på åt mig.

— Vänta ett ögonblick! Han försvann genom dörren, och genom glasrutan kunde jag se honom pulsa i väg genom drivorna i monteringssalen, öppna ett fönster mot gården och klättra ut. Han kände synbarligen till etablissemanget lika bra som jag.

Jag hade svårt att placera honom. Klok eller galen? Han talade ju som en rationell människa, men minnet av vad jag sett — eller rättare saknat — i de där ögonen genom rutan skickade ännu obehagliga kårar utefter ryggraden på mig. Han hade lagt ifrån sig browningen på bädden, och besluten att inte ta några risker gick jag och gömde vapnet. Därvid fick jag en titt bakom bädden: där stod ett helt batteri buteljer noggrant ordnade som soldater på dubbla led. Jag log och tänkte på hans dynamo. Surrade den ännu som förr? Han såg fullt normal ut, när han var lugn, något tärd och ovårdad kanske, men inte mer än folk i allmänhet i Petersburg — snarare mindre. Drucken

var han helt säkert inte. Det svarta bandet om pannan à la Döbeln gav honom ett romantiskt drag, och hans blekhet var intressant. Vad skulle jag tro om honom?

Om en stund hissade han in en stor skinnfåtölj genom fönstret där ute, tog den så på ryggen och kom dubbelviken under bördan tillbaka in till mig. Han pustade ut med ett visslande otäckt ljud i lungan.

— Var så god, gör det bekvämt för er, sade han älskvärt. Känner väl igen möbeln? Tog den från det allra heligaste.

Jag nickade. Den hade stått vid sidan av mitt skrivbord, avsedd för besökande. Den var kall som ett isblock, men tinade efter hand upp i den dubbla värmen från kaminen och min kroppshydda.

Några ord han sagt, då han känt igen mig, kommo mig att fråga:

— Har ni väntat på mig? Visste ni att det här var min fabrik?

— Ja, det är kuriöst, sade han, fortfarande andfådd av ansträngningen med stolen. Det är någonting på tok med mitt minne, alltsedan — ja, ni vet. Somliga saker kommer jag mycket väl ihåg, som personer och ansikten och händelser till exempel; andra däremot gå tvärsigenom hjärnan på mig utan att lämna ett spår efter sig. Ibland är det bättre, ibland sämre — det surrar ibland av bara helvete där inne i mitt huvud, och då är alltsammans en dimma. Otäckt, vad? Jag låg och skötte

mig en månad eller så efter det vi skildes, men så kom jag underfund med att det var ett dårhus jag förts till, och då rymde jag. Jag är inte galen — visst inte! Utom kanske ibland. — Han satt på ritbordet och dinglade med de lindade benen och log cyniskt men övertygande. Han var fältklädd i en underlig fantasiuniform. — Nåväl, jag ambulerade hos vänner någon tid, just en hårsmån före husundersökningarna, och det började bli för djäkligt. Att sätta sina vänner i klämma och hålla dem i spänning och det ena med det andra — ja, ni kanske också känner till den sortens liv? Ett förbannat hundliv, inte sant? Så jag snokade upp det här idet och inrättade mig där så gott jag kunde. Inte illa, om också en smula fräckt, vad? Nå, ni säger ju att ni inte har någonting emot det för er del, och då så — — — Hyran talar vi om en annan gång! Jag tycker om det här stället och skulle bli otröstlig, om ni vräkte mig. Här är stilla och lugnt, ni är den första som stör mig. Intet eldsken åt gatan eller floden — alla människor tror att här inte finns en råtta en gång. Och så — bäst av allt — jag har det varmt, är en lycklig dödlig, som inte behöver frysa. Halleluja!

— Men ni skulle ju till fronten?

— Ja, ja, ja! kom det otåligt. Det skulle ni med för resten, så vi är lika goda. Jag har tänkt starta om ett par tre dar nu — men ni måste följa med. Ni måste absolut följa med.

— Gärna det. Jag är klar jag också. — Det var

intet löfte; jag studerade honom fortfarande; men det kom för mig att jag lika gärna tog en dåre till sällskap som ingen alls.

— Ser ni där, att jag inte väntat på er förgäves. Lov och tack och pris!

— Väntat!

— Visst tusan! I ett par veckor minst. Ser ni, jag uppfattade aldrig ert namn. Ni gav mig visst några adresser också, men dynamon här inne — ja, ni förstår. Men när jag läste firmat på den här inrättningen, slog det mig att den var er. Delko — Delko — det var ju den där bestövlade herrn, vars triumfala uppståndelse från de döda jag bevittnat. Jag kom ihåg alltsammans — också det att ni var diplomingenjör, maskinbranschen. Ni var just den man jag behövde! Och jag var säker på att, ifall ni inte blivit förpassad igen — den här gången definitivt — eller redan gett er i väg, så skulle ni med matematisk visshet en vacker dag göra mig den äran. Det sägs ju att förbrytare oundvikligen dras tillbaka till platsen för sitt brott. Nåväl, här där ni med kallt blod plundrat och utsugit de stackars arbetarna — — —

Han hoppade ned med ungdomlig vighet och gick och spädde på elden i kaminen.

Så, det var ingen slump, när allt kom omkring. Han hade suttit som spindeln i sitt nät och väntat på mig. Kanske det var magnetismen i hans tanke som gång på gång dragit mig hit ut. Han var kanske klok i alla fall?

— Säg mig en sak, sade han, medan han bredbent stekte sin rygg framför den glödheta kaminen — någonting skäligen överlopps, tyckte jag, då han till och med här inne i bastuvärmen bar en kort pälsrock och tjocka ridbyxor; kan ni köra ett lokomotiv?

Jag funderade samvetsgrant en stund.

— Ja, jag tror det skall gå, svarade jag därpå. Varför frågar ni?

Han gjorde några stora armrörelser mot taket för att uttrycka sin triumf, kom så bort och kysste mig entusiastiskt. Var han inte galen i alla fall? Eller var det bara finkeln han luktade av?

Men den plan han utlade för mig var visserligen i förstone fantastisk nog att göra heder åt vilken sjuk hjärna som helst; men den vann i praktisk utförbarhet ju mer jag synade den i sömmarna. Risken var minst lika stor på den väg jag tänkt mig. Den gamla psalmens ord kommo för mig: »Jag går mot döden var jag går.» Gerardov var en oförbätterlig hasardspelare, men bara när potten verkligen var något värd. Här innehöll potten heder och ära — ja, hjälterykte för vinnaren. Insatsen var livet, men inga pengar. Det passade utmärkt.

Jag slog till. Jag gav honom min adress, som han förnuftigt nog tecknade upp denna gång. Jag skulle få höra av honom om ett par dagar.

Gengenbach tog det präktigt. När han den kvällen kom hem och vi sutto vid teglasen, sade jag:

— Jag ger mig i väg endera dagen.

— Så snart? — Han höjde på ögonbrynen litet, helt litet. — Nåja, för armens skull låter det sig göra mycket väl; den är så bra den kan bli nu. Skada i alla fall — synd om mig, menar jag; det blir ensamt här nu. — Jag började en harang om hur skamligt jag legat honom till last, men han avbröt mig: — Men utrustningen, har du tänkt på den? Långpäls och botfårer duger ju inte alls. Jag skall skaffa dig vad du behöver i morgon dag.

Så enkelt var det. Jag kände ju till hans teorier om »det nyttiga motståndet, som ökar kaos och ger kortsynta själar tillfälle att gå under med bibehållen självaktning»; men att han inte gjorde en enda fråga och inte kom med varningar och råd var en stor lättnad för mig.

— Men till utrustningen, sade jag tveksamt, hör en liten flaska kloroform.

— Det får du gärna. Ett litet fältapotek dessutom, med förbandsartiklar och sådant där. Det skall inte bli skrymmande, var bara lugn.

Gamla hederspascha, du fick aldrig veta vilken börda du lyfte från mina axlar! Jag skulle hatat mig själv i alla mina dagar, om jag blivit tvungen ljuga för dig. Inte för att jag ett ögonblick betvivlade att du skulle ha respekterat vilka förtroenden jag än behagat ge dig; men jag var ännu så tvehågsen beträffande Gerardovs plan, att jag av fruktan för att bli avrådd av en kallt förnuftig hjärna skulle slingrat mig undan.

Följande dag kom han med en fullständig soldatutrustning, nog varm för en vinter vid polen.

— Det är bara geväret som fattas, sade jag skrattande, så vore jag färdig som man i ledet.

— Å, det ligger alldeles för mycket gevär och skräpar i det här landet, förklarade han.

— Undrar om du vet av, att du där satte fingret på vår sjuka punkt? — Jag höll upp med provningen av den korta fårskinnspäls han hämtat. — Sätt ett laddat gevär i näven på ett oansvarigt barn, och det blir självsvåldigt i sin maktyrsel.

— Kan så vara, slog han bort det. Jag är inte upplagd för diskussion i kväll. Om jag det vore, skulle jag läxa upp mig själv för att jag låter dig gå och därmed skaffar mig mera arbete. Vi har knappast rum för flera bäddar på hospitalet. Ibland förefaller det hela ganska meningslöst.

— Jag kan bara lova dig att såvitt möjligt inte såra utan döda.

— Det säger du nu, nickade han skeptiskt. Om några veckor är du tacksam att komma åt att skjuta i luften, då ingen märker det.

— Jag är ett av vilddjuren, förklarade jag bestämt.

— Du har dragit en björnhud över huvudet på dig och går omkring och brummar — en ren amatör, sade han trött. Du bedrar inte ens en femåring.

— Inte mig själv en gång? — stridslystet.

— Jo, jag tror du är ärlig. Det är därför jag hjälper dig. Lycka till i — hantverket.

Tre dagar senare — efter en väntan som flått mina nerver råa — kom bud från Gerardov. Vi träffades utanför kavallerijunkarskolan och gingo tillsammans över till Baltiska bangården. Det var så löjligt enkelt: vaktposterna slösade knappast en blick på oss. Det var mitt under pålastningen av ett militärtåg till Estlandsfronten, och entréer, väntsalar och perronger myllrade av bolschevikrekryter i full fältutrustning, käbblande, upprörda, yra i mössan lika mycket av votka som av stundens betydelse. Vi försvunno i vimlet som en myra bland myror. Gerardov visade på soldaterna med en gest och sade lågmält:

— Egentligen gör vi de där gossarna en stor tjänst, om vi lyckas. Inte nitti procent av dem är torr bakom öronen. Det påminner om medeltidens barnkorståg, inte sant?

— Är ni säker på att ingen kommer att göra dem illa?

— Inte hälften så illa som deras egna så kallade officerare skulle göra. Ni är väl inte så naiv att ni tror på »Isvestijas» alarmartiklar om de vitas grymheter? De är hopdiktade för att urskulda de egna.

Det var ett långt och brokigt tågsätt som stod väntande på spåret. Boskapsvagnar, vita mjölkvagnar, öppna godsvagnar, till och med ett par Nobelvagnar — all upptänklig sammanrafsad rullande

materiel utom personvagnar. Banornas bomärken på vagnsidorna upptogo nära nog alla ryska banor från Vladivostok till Valkeasaari. Loket, som tilldelats den herkuliska uppgiften att dra all denna brokighet efter sig, bolmade tappert i spetsen långt ute på banan, men var så diminutivt, att jag ovillkorligen kom att misstänka smolk i mjölken, någon blodig drift. När vi kommo närmare, upptäckte jag märket på tendern i latinska bokstäver — »F. S. J.», finska statsjärnvägarna. Det var ett av de lok de finska röda rövat med sig vid sin flykt över gränsen i moderbolschevismens sköte för tre kvarts år sedan.

— Men för tusan, den där lilla leksaken — det kan inte vara meningen att den ensam skall rå med hela tåget, bröt jag ut.

— Har ni sett en finsk häst någon gång? Liten och ful, men med styrka för två. För resten, stenkolen är ju slut, och den där sortens leksaker är enkom byggda för ved. Var lugn, jag skall nog brassa på jag!

Men jag hade fortfarande mina tvivel, när vi halvvägs ut till lokomotivet träffade Malinov, konduktören, vår medsammansvurne. Han och Gerardov hade gemensamt kläckt ut planen, och jag såg honom nu för första gången. Det var en stor och grov rysk typ, koppärrig under sitt stora, bruna skägg, tuggande solrosfrön, bred och trygg och lugn som om ingenting ovanligt förestod. Han verkade välgörande på mig — jag erkänner att jag var nervös. Gerardov hade vunnit honom utan

mutor — bara på grund av hans längtan ut ur det röda helvetet — och det gjorde att han från första stund hade min aktning och mitt förtroende. Vad han förbundit sig att göra var inte av falhet utan av övertygelse.

Med några sakliga frågor förhörde han sig om mina kvalifikationer för min andel av värvet. Mina svar ljödo inte särdeles övertygande — det där dvärgloket skrämde mig — men han skrattade lugnande. Medan solrosskalen flödade i en jämn ström ur skägget på honom upplyste han oss om, att det skulle bli »rätt bra med folk» — nära tretusen man.

— Det blir ettusen på oss var, anmärkte Gerardov med en dämpad eld i sina ögon. Helt bra för sådana gröngölingar som ni två, vad?

Medan vi litet avsides från strömmen av soldater, som nervöst letade efter plats på de fyllda vagnarna, väntade på att det stora stationsuret skulle närma sig timmen för avgång, repeterade vi komplotten. Vilka ändlösa minuter! Det föreföll mig som visarna där uppe måste frusit fast i kölden. Det var tjugu grader under noll. Det var därför naturligt att soldaterna sökte packa ihop sig i de täckta vagnarna, tills de kommo i gräl och kastade ut varann. Då hittade något ljushuvud på att tända upp en brasa på en öppen godsvagn, och snart flammade de farliga eldarna överallt i sättet, tätt omringade av stojande, sjungande soldater. På min harmsna fråga slog Malinov ut med händerna.

— Schtå djelatj? Jag kan inte hindra dem —

det är kamrater officerares sak. Fast jag undrar om självaste Trotski — — —

— Men de sätter säkert eld på hela tåget, när det en gång kommer i gång!

— Fsiå ravnå — det har hänt förr.

Vanvett! tänkte jag. Det röda vanvettet — de självsvåldiga barnen.

Ögonblicket närmade sig. Jag trampade som en otålig hingst i snön. Loket bolmade och flåsade explosionsvis i en löjlig imitation av sina jättesystrar. En officer kom hastigt gående utefter vagnarna, röt då och då en order upp till gossarna och växlade några ord med Malinov. Intresselöst for hans blick över oss andra, så fortsatte han framåt raden av vagnar och försvann i en godsfinka — hans förstaklasskupé. Vi ryckte upp oss — minutvisaren stod på två streck från slaget — och marscherade upp mot loket, där en sotig eldare hängde ut genom sidfönstret. Malinov tog fram ett papper ur schinellfickan, kastade en blick bakom sig och mumlade i skägget:

— Nu, kamrater. Kvickt i arbete!

Bakom oss från stationsbyggnaden kom föraren springande med sin matkappsäck. Vi ökade på stegen. Jag kastade en sidoblick på Gerardov. Hans uttryck var spänt, liksom upplyst inifrån, och hans steg voro spänstiga som en ung älskares.

Det gick som efter noter. Vi äntrade loket, Malinov yttrade någonting om ändrade instruktioner och räckte eldaren papperet, som såg mycket offi-

ciellt ut. Knappt hade gossen skrämd börjat stava sig fram, innan jag hade kloroformduken över hans näsa och mun. Han stöp utan ett ljud, och Gerardov skyfflade hastigt in honom bland veden. Föraren kom brådskande uppför stegen, innan vi ännu hunnit hämta andan, och expedierades på samma sätt, tyst och försynt.

I detsamma ljöd tågexpeditörens visselpipa från perrongen långt bakom. Jag ryckte häftigt till och kände hur jag bleknade — det lät så förvillande likt en polisvissla, och mitt samvete var ännu ömtåligt. Men Malinov, som enligt avtal skulle stanna hos oss till första anhalt, räddade situationen genom att dra i den dinglande ringen i snöret och samtidigt ge ånghästen fria tyglar. Vår avgångssignal var smart och säker, och med några eruptiva konvulsioner började hjulen slipa den isiga rälsen, först varv efter varv utan att få fäste, så hjärtat stannade av ångest i vårt bröst; därpå började de under ett fruktansvärt pustande och stånkande tum för tum släpa oss fram på resan till fronten.

Gerardov och Malinov — huvudkonspiratörerna — hade skickligt baserat sina kalkyler på den oefterrättliga villervalla, som rådde på Sovdepirens järnvägar. På baltiska banan var all civiltrafik suspenderad och administrationen helt utlämnad åt de huvudyra bolschevikiska militärmyndigheternas godtycke. Dessa begagnade beundransvärt noggrant tillfället att avskaffa den sista resten av ordning och funktionsmöjligheter. Trafiksäkerheten var omsorgsfullt suspenderad. Någon tidtabell existerade inte, militärtågen kommo och gingo efter gottfinnande. Blev det sammanstötning, hängdes närmaste stationsbefäl som syndabock, ehuru transportofficerarna ofta med revolvern mot tågexpeditörens tinning tilltvungit sig den avgångssignal, som lett till katastrofen. Det var en gåta hur det kom sig att någon brukbar rullande materiel ännu fanns i behåll efter ett år av detta blomstrande vanvett. Den enda förklaring jag kunnat utfundera är att farhastigheten regelbundet var så minimal, att olyckorna inte fingo nämnvärd omfattning. Men redan första dagen räknade jag två havererade tåg nedan-

för banvallen och upphörde inte att vänta på det ögonblick, när vårt eget tåg skulle få dela samma öde.

Fart — gud, vi kröpo som sniglar! Trots det att jag konstant höll ångtrycket på maximum, tror jag inte vår fart en enda gång under de första timmarna nämnvärt överskred tio verst i timmen. Och det var en lycka att trakten var flack som ett bräde, annars skulle vi blivit sittande. Till och med i de obetydliga stigningar som förekommo hände det ett par gånger att tåget backade trots full fart framåt och att vi fingo ta sats med fara för explosion för att komma över. Gerardov, som brassade på så svetten dröp om honom, hade bundit fast en sten vid säkerhetsventilen, så vi kände oss hela tiden som gick vi på en mina. Våra ansträngningar belönades av chefen för transporten vid varje uppehåll med en ström av mustiga skällsord.

Jag föreslog att han skulle låta koppla ifrån halva sättet.

— Är ni galen, karl? Halvtannat tusen man lämnade efter, när var pluton är värd sin vikt i guld! Där finns någonting som heter order, durack — och jag har order att flyga till undsättning med var enda man jag kan få. F l y g a, förstår han? Order från Trotski!

— Haraschå, sade jag trankilt. Vi gör vårt bästa.

Jag var rätt väl inne i min roll så här dags. Jag hade ordinarie förarens mössa på huvudet och var sotsvettig i ansiktet och höll alltid en negersvart näve på vev och arm. Jag tror jag verkade äkta;

Gerardov sade det också. Vad honom beträffar — ja, ingen oinvigd skulle ett ögonblick betvivlat, att inte han varit eldare i hela sitt liv. Bara den vana gest, varmed han oupphörligt torkade svetten ur ansiktet med en näve oljig, sotig trassel, vittnade om mannens av facket suveräna förakt för renligheten. Men han sken inte bara av svett och olja — tillfredsställelsen lyste ur varje por. Och så han knogade! Egentligen drog han andan bara när han tog en sup; ty naturligtvis hade han sprit med sig. Malinov, som gjorde täta besök upp på tendern, varnade ständigt för slöseriet med veden, men det var för döva öron. Å ena sidan Malinov, som hotade med att vi skulle bli sittande mitt i ödemarken utan så mycket som en sticka under pannan, och å den andra transportchefen, som hotade med stegel och hjul, om vi inte »flögo». Vi valde med acklamation det förra alternativet.

Några verst från Krasnoje Selo hade vi vräkt den ordinarie lokservisen utför banvallen. Eldaren levde ännu, men skulle snart vara ihjälfrusen i kölden; föraren, som blivit liggande med kloroformduken över ansiktet i hastigheten, andades inte mer. Jag annoterar med en viss undran, att jag ännu på detta stadium var så hjärtnupen att jag beklagade detta slöseri med människoliv, vars nödvändighet jag hade svårt att inse.

— Vi kunde väl, för tusan, inte låta dem kvickna till och skvallra ur skolan heller? menade Gerardov en smula retligt. Han hade på traditionellt krigs-

mansmaner utan att blinka plundrat våra offer på ur och pengar och vad annat av värde han hittat hos dem och delat upp alltsammans på tre. Det äcklade mig, men jag följde ändå Malinovs exempel och stoppade bytet på mig för att inte visa mig mer nogräknad än de andra. Gerardov hade på sin del lagt undan ett par flaskor finkel, som tillhört den döde föraren, och i stället givit oss andra ett par hundra Kerenskirubler av pengarna. Vi voro tveksamma — om han blev drucken i tjänsten, så stodo vi oss slätt.

— Jag skall yppa en konstitutionellt-fysiologisk hemlighet för er, gubbar, förklarade han då. Jag kan inte bli drucken, inte ens rörd! Jag beklagar det ofta nog, men det är ett faktum — alltsedan — ja, ni vet: dynamon och allt det där! Spriten går åt att tysta ned surret med, men det är också allt den rår med.

Nå, vi läto honom få sin vilja fram. Och vi fingo ingen anledning att ångra det. Han kunde dricka tills hans blick blev glasartad — en annan skulle gett upp andan för vida mindre — men han blev absolut inte drucken. Han var ett fenomen, ett bottenlöst, känslolöst svalg.

Det svåraste i vår uppgift — näst det att starta — var bromsningen. Westinghousen var ur leken, plundrad på sitt dyrbara gummi. Den kolossala bördan vi hade att dra sköt oss omotståndligt framåt långt efter det bromsarna klampat fast och begynt sin öronsprängande konsert. En gång skurrade vi

på detta sätt trots ymnig sandning långt förbi en station, men i stället för att backa tillbaka lossade vi på bromsarna och fortsatte. — Ah, fsiå ravnå! sade Malinov efteråt och skrattade. Vi sparar oss åtminstone besväret att komma i gång igen.

Efter det stannade jag bara när signalerna eller vedbristen tvungo oss till det. Jag tackar himlen för att vi inte råkade på något mötande tåg. Malinov förklarade den ensidiga trafiken på sätt som följer:

— De har blivit visa av skadan uppe vid fronten nu. Vartenda hemgående tåg kostade dem åtskilliga kompanier — pojkarna blev som galna och stormade dem, trots kulsprutsbevakningen, för att komma ifrån eländet. Så nu sitter de snart med distriktets alla vagnar och lok obegagnade vid fronten och ger fan i alla järnvägskommissariens telegram.

Han väntade att vi på loket skulle bli avlösta vid Kirinovka station, dit vi skulle komma någon gång på natten. Vi hade ingenting emot avlösning, så länge den sista, kritiska delen av vägen kom på vår del. Men vi kunde inte upptäcka någon station på den sträcka som utpekats, bara en hög glimmande ruiner. Vi bromsade och stannade omsider ett gott stycke ut på slätten, som låg svagt ljus under stjärnorna.

Malinov gick tillbaka med en lanterna i handen för att undersöka saken. I detsamma hördes skott och skrik från vagnsräckan bakom oss, och lanter-

nan slocknade. Skriken läto som från stuckna svin och tycktes fortplanta sig utåt fältet. Skotten fortforo att smälla. Hjärtat hoppade i bröstet på oss. Det var naturligt att vi skulle tro att vi råkat mitt upp i en räd av vita friskaror långt bakom bolschevikarméns rygg. Vita — vänner!

Men det var alls inte så väl. Transportchefen kom rusande över oss alldeles vild.

— Kör på, era galningar — för dyra fan, kör på! skrek han och äntrade loket med höjd revolver. Vad vill det här säga; varför stoppar ni mitt i ödemarken? Ärelösa ärkeförrädare, ni spelar under täcke med desertörerna, vad? Jag skjuter, vid guds moder — jag skjuter ner er på fläcken som skabbiga hundar, om ni inte ögonblickligen kör vidare. Hör ni inte — jag skjuter!

Och han var mycket väl i stånd till det, fast vi voro den enda lokservis han för tillfället hade. I skenet från vår maskinlykta såg han förskräcklig ut; han rasade som en galning. Där bakom oss fortfor oväsendet — skriken, skotten. Jag förstod ingenting. Malinov, vad hade hänt Malinov? Utan honom voro vi två sålda!

Gerardov, som bibehöll sin kallblodighet, började på en förklaring. Men officeren röt åt honom att tiga.

— Förrädare, förrädare, sjufalt förbannade förrädare! skrek han. Ni vill ge dem alla tillfälle att ta till schappen, vad? Kör på, säger jag — och det är sista gången!

Jag kände den kalla pistolmynningen mot min tinning. Det satte fart i mig. Malinov, tänkte jag i blixtlik ångest — Gud vare oss syndare nådig!

Det lilla tappra loket svarade på min tryckning med en serie våldsamma frustningar. Det stegrade sig, skälvde till under pistongernas energi och slipade hjältemodigt skenorna med varv på varv av sina outtröttliga hjul. Det dånade i skorstenen som kanonskott, och gnistorna stego i gigantiska kvastar upp mot stjärnorna. Hjulen slipade och slipade, maskinen stegrade sig gång på gång, men föll tillbaka igen stönande, skälvande och maktlös. Gerardov, ledd av samma tanke på Malinov som jag, drog i snöret till ångvisslan. Signalen var lång, hjärtskärande, ångestfullt kallande.

— Ni ser, sade jag åt officeren. Fullt framåt, men inte en tum. Vi har frusit fast.

Han rasade en stund igen, böjde sig ut och stirrade bakåt i mörkret. Skotten och skriken hade tystnat, men vi hörde knarrandet av många fötter i snön.

— Vad är att göra? frågade han ynkligt förtvivlad, åter vänd mot oss. Vi måste fram, vi måste fram till varje pris! De där usla svinen — — —

— Låt ert folk tränga ihop sig i de främre vagnarna, sade jag och slog av ångan, glad åt utsikten till ett uppskov. Ni ser ju att vi måste koppla ifrån hälften. Det blir trångt förstås — om ni inte föredrar att vi lämnar några kompanier efter oss?

— Trångt! sade han och skrattade till, hårt, kort,

hånfullt. Jag kan vara lycklig, om jag har en pluton i behåll!

Han klättrade ner. Jag stirrade på Gerardov mitt emellan skratt och gråt.

— De usla svinen! upprepade denne i en ton av obeskrivlig grämelse. Som om vi tagit på oss allt det här besväret för en fattig, stackars pluton!

— Massdesertion? Jag började förstå. Skotten — skriken — trampet av många fötter...

— Tja, sådana är de! — Han ryckte på axlarna. — De söpos fulla, när de reste, för att de skulle vara fogliga och snälla. Men när ruset gett sig, blev de ångerköpta och tog till harpasset, när tillfälle bjöds.

— Och skotten?

— Såg du det inte? På varje vagn står en korpral eller matros med en kulspruta eller ett gevär, färdig att vid första tecken till myteri låta blyet spela. Det är likadant, när en trupp skickas i elden där ute — en annan trupp ligger alltid bakom för att meja ner sina kamrater, om de skulle göra min av att vilja löpa över eller slå till reträtt. Se, det är Trotskis segerrika revolutionära armé.

Men erinrande sig konduktören böjde han sig långt ut över bröstvärnet och ropade ut i natten:

— Malinov! Sergej Mihajlovitsch åhoj!

Vi hörde bara avlägsna röster och mullret av godsvagnsdörrar, som rullades upp och igen.

— En pluton! — Gerardov spottade. — Nej, det lönar sig inte. Vi ger oss i väg, vi också.

Jag hade tänkt samma tanke. Men ännu ville jag inte ge tappt. Jag lät ångvisslan skrika ett par tag och ropade så i min tur på Malinov. Han var den ende av oss som kände till banan; utan honom var det omöjligt att fortsätta, om än för övrigt var enda man vore kvar på tåget.

Gerardov tog sig en snaps och började resolut ta på sig pälsrocken. Först nu kände jag hur trött jag var, och grämelsen över vår vackra plans misslyckande gjorde mig alldeles slapp. Vilket öde väntade oss för resten där ute på slätten? Inte ett enda ljus, inte ett enda vänligt blinkande fönster; bara en öde blekhet som ett vitt lakan i en tom säng i ett mörkt och övergivet hus. När jag stirrade ut, såg jag skuttande svarta skuggor som loppor i vecken. Desertörerna!

Jag antog att bondebefolkningen här som överallt var antibolschevistisk. Om desertörerna kommo en och en till de gårdar, som väl måste finnas där någonstans i mörkret, skulle de säkert bli mördade. Ingermanländarna hatade intensivt — de hade hela detta fasans år burit den värsta bördan. De skulle ta en obarmhärtig hämnd, om de kunde. Vilka garantier hade väl vi, Gerardov och jag, att undgå blodbadet? Hur styrka att vi voro vita, då alla dessa desertörer skulle svära på att de voro detsamma?

— Nej, sade jag. Tillfället är olämpligt för oss. Låt oss vänta till några verst längre bort.

Vi diskuterade saken. Och medan vi höllo på

därmed — Gerardov var envis — kom Malinov. Han bar en ny lanterna och var bred och trygg som alltid.

— Vi trodde de gjort kål på er, sade vi glada.

— Njetu! De träffade bara lyktan. Så de skubbade — ha-ha-ha! Men nu har jag kopplat lös loket; vi ska ta sats och knuffa lös vagnarna, som frusit fast i skenorna. Så backa till stationen och lämna halva sättet på ett stickspår. Han har gått in på det nu, den morske kapten.

— Stationen? Menar ni ruinhögen där bakom oss?

— Ja; bönderna har bränt ner byggnaderna och rymt till skogs. Alla tjänstemän och den röda stationspatrullen innebrända eller skjutna. Så blev det med den avlösningen, bröder! Orkar ni hålla vakten ända fram? Vi kommer att göra bättre fart nu, så vi kommer fram tidigt på morgonen.

Det eldade oss. Vi manövrerade till den nedbrända stationen och stötte ifrån oss våra överloppsvagnar, och det lilla tappra loket satte i väg med oss med en fart, som kom telegrafstolparna att flyga förbi i natten som strävorna i ett gärde. Gerardov tog av stenen från säkerhetsventilen.

— Hur många man har schappat? frågade han.

— Å, en fyra-, femhundra, tror jag, svarade Malinov. De får det otrevligt i den här trakten — tomma gårdar, ingenting att plundra, ingenting att mörda. Och så kommer straffexpeditionen i hälarna på dem på jakt efter bönderna.

— Du hade rätt, broder Grip! konstaterade Gerardov högtidligt, och vi drucko alla på det.

Vi arbetade och satte till all fart där fanns i loket. Det var slut på svettkuren nu. Draget ven in isande kallt och kondenserades framför fyrboxen till ett moln av ånga, som oavbrutet höljde in oss. Trots farten gingo vi försiktigare fram och iakttogo alla stationer för att höra oss för om mötande tåg. Så här närmare fronten började de förekomma — sanitetståg, provianteringståg, plundringståg. Ibland fingo vi vänta på ett sidospår och låta dem passera. Malinov stannade hos oss mellan anhalterna, och allt gick lyckligt. Transportchefen hade sökt tröst i kantinen för sitt förlorade manskap och sov snarkande i konduktörsfinkan.

Vi voro dödströtta och stelfrusna, men livade av utsikterna framför oss. Tvåtusenfemhundra man var inte dåligt. Och tidig morgon — helst just i daggryningen — var den lämpligaste tiden för vår kupp. Malinov började sjunga visor mellan åkarbrasorna. Gerardov drack och berättade historier.

— Guldfasanen, sköt jag in en gång. Har du varit och sett henne sedan?

Genom ångan såg jag hans lilla figur stelna till, ryckande groteskt efter lokets skakningar. Det föreföll som dröjde han litet — helt litet — med svaret, men tonen var absolut naturlig.

— Hur skulle jag kunnat det? Det hade ju varit att sticka huvudet i tigergapet. Tro mig, det har

varit en försakelse! Men jag har köpt ett vykort och hört en historia.

Han letade i barmfickan och räckte mig ett brevkortsporträtt. Jag såg en smärt, högbarmad figur i soldatuniform med gevär för fot. Det var ett dåligt porträtt — ansiktet under den höga skinnmössan kunde tillhört vilken kvinna som helst, som hade ögon och en bjärt mun.

— Så, så, sade jag. Har hennes kommunism gått så långt nu?

— Ja, är det inte dyrbart! Hon — lyxkatten, den mjukast feminina av dem alla — en av Trotskis rekryter.

— Hennes senaste nyck, kan man förstå, sade jag och försökte urskilja hans drag genom den bolmande ångan.

— Nyck — tja, bah snajet! Ibland tror jag, att om man plockade av henne guldfjädrarna, skulle man ändå hitta någonting annat än en ordinär höna inunder.

Det lät ju inte alls cyniskt det där. Men så tillade han — och jag tyckte jag såg hans läppar svälla:

— Vid gud, jag skulle ge mitt liv för att få försöka!

Men just då hörde vi ett tåg vissla i kurvan framför oss och fingo lov att gå tillbaka till stationen vi nyss lämnat. Och ämnet blev inte upptaget på nytt emellan oss. Jag glömde bort alltsammans inför den kritiska punkt, som vi nu hastigt närmade oss.

Jag nödgas i det följande använda fingerade ortnamn, ty trakten är fortfarande krigsskådeplats, och min mening är inte att föregripa den estniska kampanjens historia, som otvivelaktigt bör ses ur en annan synvinkel än den personliga. De som voro med och de som studerat stabsrapporterna från denna tid erinra sig i alla fall hela äventyret, som — vare det sagt utan självberöm — väckte ett betydande uppseende som en av vinterkampanjens mest sensationella kupper.

Bolschevikstaben låg förlagd i ett litet stationssamhälle, som vi skola kalla Hellevi. Vi hade order att lämna våra rekryter där. Frontlinjen låg ett tiotal verst längre fram i nästan rät vinkel mot järnvägslinjen, som fortsatte tvärsöver den tre verst breda neutrala zonen fram till de vitas linjer. Malinov, som begagnat varje tillfälle på stationerna att utspionera situationen och dessutom var bekant med linjen från föregående tjänstgöring, rapporterade att bolscheviktrupperna för en vecka sedan bragts att vackla och dragit sig tillbaka — detta var anledningen till utsändande av de förstärkningar vi bragte — men föregående dag genom en framstöt återtagit sina ställningar och drivit de vita tillbaka till sina gamla positioner. Den stora frågan för oss var nu, huruvida banan på den sträcka, där de färska striderna rasat, var demolerad eller trafikerbar. På Baranka, stationen närmast före Hellevi, uppgav den sömndruckne tågexpeditören att banan var klar ända fram till de vita linjernas omedelbara

närhet. Ett par broar, som de röda sprängt vid sin reträtt, hade åter provisoriskt iståndsatts, uppgav han, för att möjliggöra aktion med pansartåg. Det var alldeles som vi ville ha det; men hans uppgifter gingo stick i stäv med vad man försäkrat oss på föregående stationer. Emellertid — vi beslöto ta risken av att tro honom.

Det började dagas, när vi närmade oss Hellevi och jag gav maskinen all den kraft den kunde tåla. Det var den timma, då patruller och skiltvakter avlösas, lägret ligger mitt emellan sömn och vaka i väntan på reveljen och stab och officerare sova sin sötaste sömn. På Baranka hade vi uppgivit, att gossarna voro destinerade direkt till fronten; budet hade gått vidare över telefontrådarna, och vi väntade att, om bluffen lyckades, växeln skulle stå på fri genomfart. Vi kunde inte riskera att stanna och konstatera hur härmed förhöll sig; hellre än att få vår vackra plan förstörd i sista stund voro vi beredda på en glänsande urspårning. Transportchefen snarkade fortfarande i konduktörsfinkan, när vi med ett öronbedövande slammer och en vansinnig fart körde in mellan husen på Hellevi station. Vi tre stodo färdiga att kasta oss ur, om växeln bedrog. Semaforen visade klar passage. Vi stormade in på stationen och — förbi. En skymt av några morgonhuttrande soldater på perrongen och en tjänsteman böjd över Morse-apparaten i det upplysta fönstret — skolhuset med den röda stabsflaggan — några sovande baracker och bygg-

nader — och så igen ett stycke vit ödemark. Av en gemensam impuls vände vi oss om alla tre och skakade tyst hand med varann. Malinov grinade skägget itu, men Gerardov hade dödsmasken över ansiktet igen och den där tomma, glasartat stirrande blicken, som skickade kalla rysningar utför ryggen på mig. Själv tror jag jag var likblek, men jag har aldrig i ett kritiskt ögonblick varken förr eller senare känt mig så lugn som då. Vårt företag var så uppenbart vansinnigt, att jag var beredd på endast en utgång, absolut resignerad och kallblodig.

Det lilla loket — stampande, krängande, hoppande som en vettvilling under all den ånga det kunde tåla — åt girigt upp verst efter verst av den sista sträckan. Sidospåren blevo nu packade av pansartåg och vagnar med ammunition, kanoner, sårade, fångar. Men våra skensträngar skeno genom frosten fria och spända genom skogsdungar och upptrampade åkerfält, över frusna åar och gapande färska minhål rakt ut mot morgongryningen, som stod svagt rosig i klyftan mellan två åsar.

Över den vilda färdens larm hörde vi plötsligt ett häftigt kanondunder. Längre fram urskilde vi maskingevärens ominösa ta-ta-ta mellan de grövre pjäsernas häftiga spottningar. Gerardovs lilla figur styvnade och liksom växte, och där kom en smula uttryck i hans ögon under den svarta pannbindeln.

— Måste vara på den andra, vita fronten, sade Malinov och skakade betänksamt på huvudet. De

rödas skyttegravar ligger strax bakom kullen där borta.

Men han tog fel: de lågo ett par hundra meter närmare inpå. Vi hade passerat dem innan vi visste ordet av — ett slingrande svart dike i den upptrampade, uppgräftade snöterrängen, med en stålhjälm utplanterad här och där som gråbleka frusna sköldpaddor i en ränna. Det var över i en blink, och Malinov ställde sig att hurra med sina lungors fulla kraft. Gerardov lutade sig långt ut och skrattade, viftande ett ironiskt farväl med vår näst sista vedklabb. Så kom han bort och kysste mig smällande, så istapparna brötos i mitt skägg. För min del var jag skeptisk — det var inte möjligt att det gick så lätt som så!

— Det kan inte vara fronttranchén, sade jag. Det är andra eller tredje linjen.

Men terrängen motsade mig. Marken var en enda gråmelerad röra av minkratrar och bombhål och uppkastad stubbåker, störtade träd eller träd underligt döda utan grenar, med ett outredbart virrvarr av sönderriven, hoptrasslad, hoptvinnad taggtråd emellan. Här och där strödda över glacin lågo hjälmar, gevär, skrevande människofigurer, fältkanoners trasiga hjul. Det var tydligen ett färskt slagfält vi stormade över.

— Bröder, detta är Ingenmansland, sade Gerardov högtidligt i mitt öra.

Malinov bara hurrade, och där han stod och höll sig fast i den ryckande fönsterramen såg det ut

som han dansat av fröjd. Han var en äkta ryss — översvallande i glädjen, stoisk i motgången.

— Men hur förklarar du kanonaden? frågade jag, klängande mig fast vid varje stöd för mina tvivel för att inte falla ihop och gråta som ett barn. Reaktionen efter dygnets — ja, hela det sista årets — starka nervspänning berövade mig förmågan att som en man bära den överväldigande befrielsen.

Stridsbullret kom hastigt närmare.

— Det är en morgonsurpris av de röda, förklarade Gerardov. Så mycket bättre för oss! De kommer att tro att vi kommer med förstärkningar åt dem. Det var vad vaktposterna i skyttegravarna också trodde — annars skulle helvetet bryta löst där borta nu. Bosche moj, det går ju som en dans!

Malinov krängde sig, plötsligt åter allvarsam, långt ut och stirrade på skenorna framför oss.

— Sakta, sakta! ropade han och vinkade åt mig.

Jag slog av på farten och tänkte: Nu kommer bakslaget!

Men Gerardov var vid ett strålande humör, så nära alkoholiskt upprymd som jag någonsin sett honom, och larmade:

— Nu schtå, Sergej Mihajlovitsch, moj bratt? Är det bara broarna, som är sprängda, så hoppar vi över. Vi har lyckan med oss i dag.

Malinov vände sig inåt tillräckligt för att kunna ropa:

— Här har gått ett tåg förut i dag — alldeles nyss. Skenorna är frostfria.

— Således inte broarna — skada! sade Gerardov. Han lyssnade, och hans drag fingo ett spänt uttryck. Kanonaden var tätt inpå nu — det lät av resonansen att döma som om det varit vårt eget tåg som spytt eld. Till lokets våldsamma slingringar kom nu själva banans konvulsioner — det kändes som rälsen hoppat ur bultarna, vridit sig som ormar.

— Hej, stopp! Bromsa! Fort!

Det var Malinov som tjöt.

Jag slog back i maskinen och lutade mig ut. Över våra egna hjuls helvetiska gnisslande och larmet av buffertarna, som stötte ihop på vagn efter vagn utefter hela raden, hörde jag det dånande flåsandet av ett stort monster framför oss. I nästa sekund blev det synligt — ett sattbyggt, långsträckt amerikanskt pansarlokomotiv med en räcka underliga vagnar efter sig, som spydde död och fördärv vida omkring. Det gick med sakta fart — annars skulle det inte blivit någonting kvar av oss. Även nu blev det bara ett par dyrbara fot mellan våra kofångare, innan pansartåget hann stoppa och sakta, under ett ofantligt dån och eruptioner av svart rök och vit ånga, började dra sig tillbaka. Vi rutschade fortfarande framåt av vår egen tyngd; våra buffertar möttes med en skarp skräll av stål mot stål. Visslorna skreko i munnen på varann. På pansarloket och raden av armerade vagnar bak-

om stucko huvud vid huvud ut med skrämda, villrådiga miner, och när jag kastade en hastig blick bakom, såg jag detsamma utefter hela vårt eget sätt. Det var i en kurva runt en skogsdunge, och båda tågräckorna voro fullt synliga på insidan.

Under manövreringens larm märkte ingen att kanonaden från pansartåget tystnat. Men jag hörde underliga vin och krevader i luften och åskslag på avstånd. Man vinkade och gestikulerade vilt från jätteloket över till oss. Det var några ögonblick — kanske en minut, kanske ett par — då förintelsen var så nära, att man kunde gripa henne med händerna.

— Död och pina, det är bolscheviker! skrek Gerardov i mitt öra. Sakta fart framåt, karl! Du ser ju hon backar. Låt henne backa rakt in i helvetet med dem allesammans!

Jag stirrade oförstående på honom. Våra hjul malde och malde — i nästa ögonblick skulle vi börja vår glidning bakåt. Och sedan?

— De får mig inte levande, sade jag med sammanbitna tänder.

Gerardov tog saken i egna händer — han hade lärt sig några enkla grepp under resan, och plötsligt slutade hjulen att mala i omvänd riktning mot vår glidning och började med tveksamma, ryckvisa varv söka fotfäste framåt. Malinov drog oavbrutet i ångvisslan, samtidigt spejande framåt med huvudet ut genom gluggen. En enda gång såg han inåt på Gerardov och nickade, medan hans små ögon glim-

made av munterhet. Däremellan röt han order, som knappast voro hörbara:

— Sakta nu — bromsa! Haraschå, lätt framåt! Back — såja, fram igen, sakta, sakta! Kryp, om du inte kan gå — som lusen i tjäran, bror! Bromsa — håll, s t o p p, för fan! Det var nära. Lätt framåt igen, såja, såja! — — —

Jag var åter i funktion nu, lika ivrig som de andra att lyckas med denna överloppsbragd, som slumpen frestade oss med. Det var otroligt, vanvettigt, det hela. Det där stora tunga pansarmonstret hade kunnat köra oss till mos och haft nittionio chanser på hundra att på grund av sin överlägsenhet komma någorlunda helskinnat undan. I stället föll det till föga, rädd att kröka ett hår på vårt huvud, och backade under vår pressning rakt in i gapet på fienden. De vita trupperna, som naturligtvis trodde att det var fråga om en ny attack, läto batterierna spela för fullt. Man såg små vippor av vit rök puffa ut mellan stammarna omkring och framför oss, skingras, förnyas, mångfaldigas. Luften över oss var full av krevader, grova projektiler kastade upp kratrar på båda sidor om banvallen med ett dån som av starka sprängskott, metallstycken, granatskärvor, bombskrot och gevärskulor visslade och skreko, rikoschetterade mot våra järnväggar och tak med ilskna knäpp och dunkanden för att sedan med ett klagande vin falla i diket. Det var ett helvetiskt oväsen. Men det skulle bli värre. Pansartåget började i sin tur ge oss skäppan full. Kurvan kring

skogsdungen hade rätat ut sig till en snörrät bana mellan vintriga skogar av gran och ek och björk, som alla spydde bly över oss på allra närmaste håll. Men synbarligen uppgåvo de röda försvaret för hämnden. Man monterade maskingevär på vagnstaken och började hacka lös på oss allt vad tygen höllo. Oss på loket, som pressade på i skydd av deras eget amerikanska vidunder, generade inte denna eld, men den var så mycket obekvämare för rekryterna på våra öppna godsvagnar bakom, vilka därför i stora klumpar kastade sig utför banvallen och skingrades av granaterna från skogen. Man hade slutat gestikulera från pansarlokomotivet, men i stället stucko pistoler fram ur gluggarna och spottade ilsket på oss. Jag låg på knä framför maskinen och hade inte tid att tänka på annat än att följa Malinovs order från utkiken, men jag minns att jag undrade — formlöst, ordlöst — hur länge den breda, trygga ryssen på sin exponerade post skulle få vara vid liv. Gerardov delade sig mellan fyrarna och vagnssteget, där han med sin browning besvarade elden, överdådig, präktig i sin dumdristighet.

Det räckte inte länge, innan transportchefen, som väckts ur sitt rus, började lämna sitt bidrag till detta öronsprängande pandemonium. Av alla sina män tror jag han var den enda, som hade fullt klart för sig vad saken gällde. Han slog ut rutan i dörren till konduktörsvagnen och ställde sig där och sprutade bly över mig ur sin automatiska pistol. Över mig — bara över mig. Han förstod, att gjorde han

bara kål på mig, som skötte maskinen, skulle det kanske ännu reda sig. Hans kulor smattrade och klingade mot metallen i maskinen, splittrade glaset på manometern, studsade omkring från vägg till vägg i den trånga hytten som ärterna i en skallra. Tågets stampningar hindrade honom att få stadigt sikte, men rikoschetterande kulor dansade alltemellanåt mot min pälsrock, som tog emot stötarna som ett bolster. Ett par gånger hann jag mellan manövrerna lägga mig raklång på golvet, där jag var utom räckhåll för hans pistol.

Gerardov började tycka synd om mig och bad att jag skulle släppa ut ånga ett tag. I skydd av det vita molnet från underredet klättrade han kattvigt från tendern över till konduktörsvagnens plattform. Jag vet inte vad som skedde sedan, ty jag var upptagen med manövreringen, men plötsligt slutade skjutandet bakom mig, och kort därpå kom Gerardov klättrande tillbaka. Han log cyniskt och nickade, och hans händer voro som doppade i blod. Efteråt hörde jag, att transportofficeren anträffats som en enda formlös, blodig massa i sin finka; det enda, synbarligen med full avsikt oskadade på hela mannen var gradbeteckningen, som ledde till hans identifiering.

Det är onödigt att gå vidare i detaljer. Det är för resten inte mycket jag kommer ihåg. Jag hade hela min uppmärksamhet koncentrerad på mitt arbete — och det övriga var bara ett skrikande, larmande, visslande, vinande, skjutande rödhett hel-

vete. Det var mitt elddop, och det var efteråt en hemlig källa av tillfredsställelse för mig, att jag bestått provet. Naturligtvis var jag rädd — det äro alla! Men jag lyckades utföra min detalj av uppgiften så gott det under omständigheterna var möjligt, och mer kan man inte fordra. Om någonting förmådde häva mina hemliga tvivel om min lämplighet för krigarbanan, så var det detta: att jag stod på min post till slutet på detta dumdristiga äventyr.

Slutet kom som en dramatisk knalleffekt. Rekryterna på vårt tåg — de som inte föredragit att söka fly, ovetande om att vi redan befunno oss innanför de vitas linjer — hade i den allmänna paniken börjat besvara elden från sina bröder på pansartåget, och det hela artade sig sålunda till ett rasande envig mellan de båda röda tågen, medan den verkliga fienden utan motstånd fick föra allt flera av sina batterier i elden, då plötsligt en fruktansvärd detonation i det främre tåget kom alla att hålla andan. Marken bävade och var i nästa ögonblick vida omkring beströdd med spillror av människor och materiel. En fullträff av en av de vitas haubitsar hade utplånat en hel vagn i pansartåget. Det stannade på spåret som stoppat av en jättehand; vi sågo det stora loket gunga som i sjö och spy eld och gnistor och ånga och rök omkring sig på ett oförklarligt, förvirrat sätt, och knappt hade jag genom att i sista stund applicera bromsarna och slå full back på en hårsmån när lyckats undgå en sam-

manstötning, innan det med en serie dämpade explosioner någonstans i sina inälvor lade sig på sida och långsamt kantrade över, dragande med sig en lavin av gråa vagnar, kanoner och folk utför banvallen. Ögonblicket därpå gav det upp andan — ångpannan sprang med en oerhörd skräll och en skyhög eruption av eld och sot och glödande metall.

Nästan i samma nu vällde täta vågor av folk — vita soldater, vännerna, de våra! — ut ur skogsbrynet, över diket, uppför banvallen. Vi tre buros i gullstol upp till staben under ett ändlöst hurrande. En av vinterkampanjens mest spektakulära bragder var fullbordad.

Jag skall endast med lätt hand beröra de månader som följde. Det är saker jag gärna minnes, men många fler jag vill glömma. De förra äro lika sällsynta som de helgade ögonblick, då man mitt i en mardröm ställes på förklaringens berg och ser en flik av tillvarons mening.

Men det mesta av vare sig det ena eller det andra hör inte hit. Jag förstår mindre än någonsin de påträngande individer, som sätta sig att skriva tjocka böcker om sina subjektiva intryck av någonting så opersonligt som kriget. Hur noga de än vakta sin penna, blir det ändå bara ett självförhärligande utan ände. Och vi vänta fortfarande på en närmelsevis adekvat förklaring på denna ytterst specialiserade slaktindustri.

Å, jag vet mycket väl att redan min skildring av vår flykt från det döende Petersburg luktar självberöm! Det kan inte hjälpas — episoden måste med för att förklara den särställning jag från början kom att inta i den vita armén. Ehuru jag ständigt påpekat — och upprepar det också här — att all ära av den originella planen uteslutande tillkommer mina kamrater, Gerardov och Malinov,

verkade äventyret från första stund som en hävstång, som utan min förskyllan eller värdighet höjde mig från grad till grad. Utan att jag under fortsättningen veterligen gjorde skäl därför, stod jag redan vid min entré på krigarbanan omgiven av en hjältenimbus, som envist höll i sig till slutet och kanske i stridskamraternas ögon finns där ännu. Det förklarar också varför jag inte kom att placeras inom mitt fack — vid ingenjörstrupperna — utan efter en löjligt kort undervisningstid vid staben erhöll ett ansvarsfullt befäl vid frontinfanteriet — en ställning som jag på intet sätt var vuxen.

Men hur mången var egentligen a priori vuxen sin uppgift i denna besynnerliga kampanj, där allting måste nyskapas från grunden och så att säga prövas i eld innan det ännu fanns till? Kring stommen av estniska och ryska veteraner flockade sig en brokig massa stridsvilliga, men inte ofta stridsdugliga frivilliga, sinsemellan misstrogna, ofta öppet fientliga — finländare, svenskar, danskar, ryssar, britter; reaktionära baltiska baroner, bolschevikiska överlöpare, tsaristiska officerare, tvetydiga tyska partigängare; ädlingar till börd och åskådning sida vid sida med slödder, som i kriget endast vädrade rov; idealister och egoister, fint bildade män och analfabeter, äventyrare, förbrytare, fala legoknektar, häftiga nationalister och glödande patrioter, estniska separatister och russofiler, republikaner, kommunister och monarkister om varandra. I sanning, den gud ger ett ämbete, den ger han ock förstånd

därtill. Ingenstans har jag träffat på sådan inkompetens engros, men heller ingenstans sådana hastiga förtjänta karriärer eller en sådan beundransvärd tillväxt till nivå med de jättelika uppgifterna. Det är sant att det i främsta rummet var fienden själv, som genom det gränslösa hat endast bolschevikhorderna kunna inspirera, höll ihop detta kaos av heterogena och antagonistiska element som någonting enhetsliknande, som verkligen kunde bjuda dem spetsen; men min beundran söker dock de män, som gingo i land med det övermänskliga arbetet att avslipa kantigheterna och ingjuta en åtminstone elementär disciplin i den hoprafsade massan, som sålunda efterhand verkligen blev en aktningsvärd och slutligen segerrik stridsmaskin av bästa härdat stål.

— Tapper — jag? Herregud, om man blott visste hur rädd jag ofta var! Fega, det äro vi för resten innerst alla, fast få våga erkänna det. Det är ju ändå så naturligt, så kärt som livet är oss! Men om tapperheten mätes efter graden av den konstitutionella feghet vi äro i stånd att kuva, då — ja, då kanske jag kan ta åt mig en hel del.

Och är inte just detta den enda rätta måttstocken? Kan man kalla Gerardov tapper, han som på grund av sin psykiska abnormitet — dynamon i huvudet — faktiskt inte kände till vad fruktan var? Vi skildes åt, transporterades till olika frontdelar, men jag hörde mycket talas om honom. Han fick namn om sig att vara de vitas mest dumdristigt

djärva officer, en veritabel vildhjärna, som njöt av halsbrytande risker — och på samma gång var besatt av en omättlig lystnad efter blod — och han var en hjälte, men tapper — nej!

Eller tag befälhavaren för min division, den gamle löjtnant S. Det var en öppen hemlighet inom armén att han alltsedan en olycklig hjärteaffär i sin ungdom betraktat kriget som ett slags höglovligt och aktningsvärt självmordsredskap. Jag har sett honom söka döden i det tätaste granatregnet i främsta skyttegravslinjen och som den första gå över bröstvärnet vid flera bajonettattacker — en brottslig framfusighet av en dyrbar, högt förtjänt general! Och jag har i mässen hört vilda historier om hans bragder och oförvägenhet i rysk-turkiska och japanska kriget, i alla Balkankrigen, i världskriget. Men som det oftast går med dessa dödens kurtisörer — de lyckas inte. Mod? Jag tror det inte; jag kan inte kalla det så, ty deras strävan att dö en gentlemans död har gjort dem så förtrogna med förintelsen i alla dess former, att själva förmågan av fruktan släckts i deras själ.

Även med fara att förfalla till det paradoxala vill jag påstå, att mannamod i krig oftast är produkten av en större fruktan kuvande en mindre. Jag vet vad jag talar om, ty jag har gjort ämnet till föremål för ett speciellt studium för att genom jämförelser komma till klarhet i frågan, om jag själv var pultron eller ej.

Låt mig förklara mig närmare. Jag har att föra ettusen gröngölingar till deras första bajonettattack. De ha aldrig förr kravlat över bröstvärnet. Allt de ha varit med om i fråga om krig inskränker sig till några gasmoln och kartescher och bombnedslag i andra eller tredje linjen eller medan de tågat fram på vägar inom skotthåll för fienden. Så det här blir deras första egentliga elddop — att gå ut på öppna fältet mot kulspruts- och gevärseld och titta fienden i vitögat. Och inför detta prov gör sig var och en av dessa tusen män den frågan — jag har gjort det själv inte en utan många gånger! — om hans viljekraft skall räcka till att släpa hans motvilliga kropp fram till vad som förestår. Låt oss anta att etthundra man av dessa tusen i det avgörande ögonblicket inte gå i land med uppgiften. Procenten är snarare för låg än för hög i dessa upplösningstider! Det är möjligt att en stor del av dessa hundra under andra omständigheter utan tvekan skulle kasta sig i större faror än en bajonettattack för med sig — hoppa i en ansvälld, strid flod, till exempel, för att rädda en drunknande, eller störta in i ett brinnande hus efter någon främlings knäracka. Men utsikten framför honom att nödgas gå över ett fält med tusen dödar från osedda källor sjungande om öronen på honom och naturligtvis träffande just honom river med klolika fingrar i hans inbillnings trådar, tills hans kropp revolterar och vägrar att våga. Det är dessa män — män med en livlig fantasi och överkänsliga nerver

— som krigsrätterna och världen över huvud nämna. vid det föraktfulla namnet pultron.

Bland de övriga finnas, låt oss säga, ett dussin eller ett par, som ha så minimal inbillningskraft, så litet förstånd och intelligens, att de gå ut i striden oberörda, utan att tänka och utan fruktan. De äro de idealiska mordmaskinerna under dugliga ledare, som utför allt tankearbete åt dem. Men mod fordrar ovillkorligen ett normalt intellekt.

Resten — den stora massan av de tusen — är det som bekräftar vad jag vill ha sagt. De äro rädda, förfärligt rädda och ingenting annat än rädda. Rädda att bli dödade, rädda att bli lemlästade, rädda att få sig ett skott i magen. Men i sista stund finna de, att där är en sak — en enda — som de frukta ändå mer än död och lemlästning, och det är att de andra, kamraterna, befälet, skola få veta hur förskräckligt rädda de äro. Det är denna större fruktan, överskyggande alla andra, som gör dessa helt vanliga män till hjältar och heroer. Deras mod står i direkt proportion till graden av den fruktan de ha att kuva. Ju räddare, dess modigare!

Jag blev aldrig förtjust i mitt nya hantverk. Men jag bekänner att det fascinerade mig — med sina fasor, sin blodighet, sin outsägliga råhet. Jag kände mig som en fin och städad mammas gosse, som kommit i dåligt sällskap och finner att sådant är livet och att han måste lära sig allt det där, som hans natur revolterar emot. Många generationers nedärvda,

fredliga kultur hade kommit mig att avsky blod (jag har aldrig ens kunnat förtära rätter av kreatursblod utan en vämjelse, som framkallat akut indigestion). Nu skulle jag lära mig älska det! Alltsedan barndomen hade jag betraktat varje slaktare som inkarnationen av omänsklig råhet. Nu var jag själv en människoslaktare och hedrades till och med med det namnet av fienden.

Mitt hat och min hämndlust höllo mig uppe under den första tidens motvilja och fruktan. Hatet har endast ökats till den dag som är, vuxit från det subjektiva till en opersonlig princip, snarlik en religion. I det från världen avstängda Petersburg hade vi hatat usurpationsregeringen av mördare och tjuvar för den grymma orätts skull den tillfogade oss och dem omkring oss. Vi hade, nästan uteslutande hänvisade till sovjets egen otroligt lögnaktiga och stortaliga press som vi voro, saknat varje möjlighet att överblicka läget i stort. Vi hade bedömt bolschevismen som ett nationellt ryskt fenomen och inte velat sätta tro till dess braskande triumfer i Tyskland, i Ungern och annorstädes. Och hela tiden hade vi misstänkt att vi i petrogradkommunen hade det värst, emedan de kommissarier som sänts oss utgjorde rådsmaktens allra värsta slödder, att läran kanske i sig dock inte vore så absolut förkastlig och brottslig, som den visade sig i praktiken där i vårt hörn av riket. Lenin, som börjat sin aktion där i vår mitt och som följaktligen var bekant för de flesta petersburgare, betraktades av oss vis-

serligen som en opraktisk och omöjlig teoretiker, men som en idealist med rena uppsåt, som haft olyckan att bli kväst av starkare, mindre skrupulösa viljor bland sina anhängare. Hur besynnerligt det än kan förefalla, är det likväl faktum att det ännu vid denna tidpunkt i Petersburg fanns borgare, som trodde på drägligare förhållanden blott Lenin själv igen skulle förmå göra sig gällande.

Vi visste ju så litet!

Under kriget i Balticum öppnades mina ögon fullständigt. Jag såg först där, att bolschevismen inte endast var ett ryskt problem utan växt ut till en världsfara, som hotade hela civilisationen med undergång. Det var det som gav mitt hat en större resonans. Vi där ute stredo — liksom tidigare finländarna — för hela mänskligheten, inte bara för en folkspillra på ett obetydligt stycke av vår jord. På samma gång jag trängde allt djupare in i den mänskliga slaktindustrins blodiga mysterier och min motvilja efterhand avtrubbades av vanan, växte sig perspektiv och motiv högre, ädlare. Proportionerna av vårt lilla krig i denna avkrok av världen vidgades. Vi voro en länk i den kedja av järn, som civilisationens försvarare runtom i hela världen väl slutligen måste smida för vidundrets hals och som långsamt — ack, så långsamt! — höll på att kompletteras med nya länkar.

Världskriget, som lidit ett så grundligt fiasko inför alla dem, som trott på fraserna, var blott förspelet till en vida större världsvånda, om inte alla

folk med ett kulturarv att försvara snart stodo upp och slogo till. Vi här uppe — finländarna och balterna — ringde i stormklockorna, tills vi voro nära att digna. Vilka nationella ideal vi än nominellt kämpade för, voro vi dock de facto mänskligheten och civilisationens förposter mot barbarismens kaos. Vi slogos, vi förintades, medan världens mäktiga tvekade och debatterade; men fingo inte vackla, inte uppge hoppet; måste blöda och ringa, ringa och blöda för att ge den långsamt vaknande världen tid att samla sig.

Det är detta jag främst vill minnas av alla de massor av intryck detta fälttåg gav: vår tro på mänskligheten. Å, där fanns gott om tvivlare och olycksprofeter, som vid varje motgång, var reträtt höjde sina röster och hånade vår idealism. Och väntan blev lång, fruktansvärt lång. Det finns de som vänta ännu, som hänga fast vid sin tro segt och ihärdigt som vid den enda räddningen ur ett hotande Ragnarök.

Vi som sett bolschevismen på nära håll — vi kunna vittna! Men fastän språket inte har ord att skildra avgrunden närmelsevis sådan den är, skulle man inte tro oss ens när vi försökte. Eller v i l l man inte tro! Man vill leva i lugn och sova utan mardrömmar. Medan förposterna ringa och segna på knä, förgäves offrande sitt hjärtblod för att väcka och mana.

Jag begagnade naturligtvis första permissionstillfälle att besöka Kenneth. Han var inackorderad hos förvaltaren på ett adelsgods Wildungen några tiotal verst bakom fronten i en sektor, som för tillfället var tämligen lugn. Jag hade från början sökt transport till denna frontdel för att vara närmare honom, men förgäves. Man behövde mig där det gick hett till, förklarade man, och H-sektorn var närmast en rekreationsplats för utslitna och upprivna trupper. Man försäkrade att Wildungen låg fullkomligt tryggt.

Slottet självt låg förnämt för sig i en väldig park. Det var herrelöst nu som alla estniska adelsgods — baronen uppehöll sig i landsflykt någonstans i Finland — och tre gånger utplundrat av bolschevikerna under de första månaderna av deras era. Förvaltarbostället med alla man- och ekonomibyggnaderna låg utanför parkgrindarna med ingenting annat än den jämna estländska slätten framför, genomskuren av en grund och isbelagd å kantad av nakna förvridna pilar. Ute på fälten stodo här och där väderkvarnar med sönderblåsta eller sönderskjutna vingar i kors som i Holland. Lantgården — »moision» — hade undgått förstörelse, men var alldeles barskrapad på redskap, gröda och kreatur. Flickan, som skjutsade mig från stationen, ojade sig över hur svårt de haft det i vinter. Det fanns bara kvinnor och barn kvar i gården; männen voro alla vid fronterna sedan fem år, och allt jordbruket låg i träde.

Efter hennes klagovisor blev jag glatt överraskad av att finna den lilla femåringen så duktig. Jag kom ihåg honom sådan han var, när Dorothy och jag senaste vår skilts från honom — en klen, blodfattigt blek pojke med tunna ben och ett frågande uttryck i sina stora, blåa ögon, moderns ögon. Han var ändå mer lik sin mor nu. Det var hennes smärta, spänstiga växt och hennes rena drag ända till gropen i hakan. Men vad han hade blivit — manlig! Blicken hade ingen skygghet längre, den var öppen, frimodig liksom hela den lilla varelsen; han förde sig kavat och självmedvetet och slog klackarna på sina veckade ryssläderstövlar duktigt i golvet som om han ägde det. Där fanns inte en skymt av den blyga vekhet jag nästan väntat finna efter en så lång vistelse hos idel kvinnor. Han var förberedd på min ankomst, men visade intet tecken till sentimentalitet. Vi möttes som två män — det var han som angav tonen, och rädd för att skrämma eller stöta honom lade jag band på min översvallande ömhet och glädje ända därhän, att jag inte ens kysste honom.

Han var stolt över att se mig i uniform. Hans tankar tycktes bara kretsa om kriget, och han trötnade aldrig på att fråga ut mig om det och smeka min sabel, min gradbeteckning, till och med sporrarna på mina stövlar. Han var vit, helvit, gossen! Han hatade de röda, sade han, och vågade de sig hit en gång till, skulle han nog visa dem, han. Mitt hjärta vibrerade för vart ord han sade, och jag

kände en stolthet och tacksamhet utan gräns för att jag hade honom i behåll och att han var sådan, just sådan.

Jag uppsköt i det längsta att tala med honom om Dorothy. Hon och han hade alltid hört så intimt ihop — hur skulle han ta det? Först sedan han flera gånger nämnt henne, kunde jag förmå mig att säga:

— Kenneth, lilla vän — mor är borta.

— Ja visst, det vet jag ju! Mamma är i Petersburg.

— Nej, liten — — —

— Men pappa, jag är ju stor! Du sade nyss att jag var det.

— Ja, det är sant. Ser du, Kenneth, mor är inte i Petersburg heller, hon är borta — för alltid. Du får aldrig se henne mer.

Vad de orden kostade på!

Han stod och såg på mig med ett villrådigt uttryck, och jag såg hur hans lilla hjärna arbetade.

— Du menar att mamma är i himmeln? kom det slutligen.

— Ja, min vän.

Jag hade väntat mig ett utbrott av barnslig sorg. Men i stället suckade han befriat med klarnande uppsyn.

— Åsch, varför säger du då att jag aldrig får se henne mer? När jag blir riktigt stor, köper jag en flygmaskin och åker till henne. Och när jag blir

gammal som en gubbe och dör, så kommer jag också till himmeln. Joo, för det har mamma sagt. Och då får vi alltid vara tillsammans.

Så enkelt var det. I nästa minut radade han upp sina tennsoldater — reliker från hans första levnadsår — och bad mig visa sig hur kavalleriet gör en »tjock». Hur litet jag förstod mig på barn! Och först i det ögonblicket fattade jag något av barnatrons — den äkta, enklas — välsignelse. Det rörde mig mer än jag kan säga att Dorothy, världsdamen, gjort sig mödan att tala till honom om heliga ting med pietet för religionens dogmer. Det lättade oerhört att han tog det så enkelt. Men på samma gång sårade det mig — för Dorothys skull. Att ett barn kan glömma så lätt, när det haft en sådan mor!

Men jag gjorde honom orätt — han var inte hjärtlös eller flyktig. Vid mina följande besök berättade fru Tann, förvaltarfrun, hur ofta han med henne talat om modern, undrat, gjort frågor om himmeln och om gud och stundom gråtit i smyg i sin bädd. Men mellan oss båda, mellan den lille mannen Kenneth Grip och hans far talades inte vidare om modern. Det var som han inte riktigt litat på sig själv.

Och jag höll till godo med det — ja, blev stoltare över honom för var gång vi träffades. Halvt främmande som jag alltid varit för honom, kunde jag inte vänta att han skulle skänka mig sitt förtroende med ens, allra minst nu, då vi inte på över ett halvt

år sett varann. Men jag skulle vinna honom med tålamod, om inte förr så då omständigheterna skulle låta oss vara ständigt tillsammans.

Under vinterns lopp stal jag mig då och då till ett besök hos honom. Jag ville inte veta av annan rekreation. Att vara hos honom var som att få ett förädlande förnyelsens bad efter all krigets omänsklighet och råhet. Och den lille parveln växte och växte i min känsla, tills jag ständigt hade honom med mig i tanken och dock oavlåtligt längtade efter honom, smärtsamt som en passionerad älskare. Han var allt jag hade kvar av min en gång fullkomliga lycka; men vid gud, han var nog, blott jag fick behålla honom!

Jag plågades av det osäkra, farliga i hans läge. Jag inspekterade H-sektorn och fann fronten betänkligt förtunnad, disciplinen och vaksamheten förslappade. Det hade varit en lätt sak för sovjettrupperna att just här åstadkomma ett genombrott, om de blott haft en aning om förhållandena. Jag gjorde en framställning i saken hos generalstaben, där man dock mötte mig med idel lugnande försäkringar. Ett genombrott i H-sektorn kunde inte vara lockande för fienden, som flerfaldiga gånger innehaft området och följaktligen mer än väl visste att det var ödelagt. Således hade det intet värde som furageringsdistrikt. I strategiskt avseende åter skulle en framstöt av fienden här endast förlänga hans front utan någon som helst nytta, ty ett framträngande så långt att de kunde hota vår rygg vore

i varje händelse omöjligt på grund av de starka positioner våra eventuellt retirerande trupper hade att tillgå på den gamla frontlinjen från senaste höst. Jag gav mig inte, utan gick upp i krigsministeriet, där man visserligen hörde på mig med större sympati, men tydligen glömde bort saken med detsamma.

Hade förhållandena i Tyskland varit drägliga, skulle jag skickat Kenneth dit — det var den enda dörr västerut vi för tillfället hade öppen. Men spartakismen och livsmedelsnöden höllo som bäst på att ödelägga det stora riket; i jämförelse därmed hade han det bättre där han var. Med Finland och Sverge hade vi åter denna vinter inga reguljära kommunikationer.

Så kom det sig att min lille son fick hållas där han var. Fram på vårsidan, så snart sjöfarten kommit i gång, ämnade jag föra honom i säkerhet.

Men på våren inträffade en händelse, eller rättare en serie händelser, som kullkastade mina planer.

För det första blev jag sårad. Jag hade kommit så långt, att jag börjat anse mig för immun för det slags kalamiteter — med undantag för några lättare skråmor hade jag kommit ifrån den ansträngande vinterkampanjen i bättre fysisk kondition än någonsin.

Den träffning, då jag fick lära mig att också jag bara var en vanlig sårbar dödlig, förde med sig så vittgående konsekvenser för mig personligen, att jag ser mig tvungen närmare dröja vid den även med fara att synas kasta all anspråkslöshet över bord.

Vårbrytningen förvandlade det låglänta, flacka landet till en sumpmark, och vi väntade oss följaktligen en tids stillestånd i operationerna. Men fienden tycktes ha givit sig den och den på att inte ge oss något andrum. På den frontdel, där jag för tillfället tjänstgjorde och där vi sökt inrätta oss så bekvämt och torrt som möjligt, masande oss i den efterlängtade vårsolens värme efter en ovanligt sträng vinter, uppenbarade sig plötsligt nya fiendestyrkor, som hamrade på med nykomlingars hela energi. Det var omöjligt att utröna huruvida dessa friska trupper hade karaktären av avlösning eller förstärkningar, och den obesvarade frågan verkade på oss som ett obehagligt irritament. Därtill kom att det var första gången vi mött sovjetregeringens g u l a mördarhorder på detta avsnitt, och hunghusernas vilddjurslika framfart i den av dem ockuperade rayonen, som lämnade till och med Trotskis europeiska truppers omänskliga grymhet långt i skuggan, försatte oss i ett tillstånd av tandgnisslande raseri. Vi brunno av stridslust och hämndtörst, men voro i det stora hela dömda till overksamhet, till defensiv. Några omfattande anfallsoperationer voro omöjliga i denna kärrmark — för oss, medan däremot de gula djävlarna tycktes finna sig till rätta i terrängen som amfibier. De förde ett ständigt, oavlåtligt guerillakrig, snappade bort våra förposter och rekognosceringspatruller, oroade våra linjer med blixtsnabba skenangrepp om nätterna och uppenbarade sig till och med i

små styrkor oväntat i vår rygg och trasslade till våra kommunikationer.

Dessa oupphörliga nålsting gjorde oss desperata. En kväll blev ett av mina bästa kompanier, som varit sysselsatt med dräneringsarbeten i en skogsdunge på vår flank, plötsligt borta. Vi hade inte hört några skott från det hållet, och hela saken föreföll ytterst gåtfull. Det kunde inte bli fråga om desertering — en tyvärr inte alldeles ovanlig företeelse ens på vår sida, när solden uteblev för länge eller maten försämrades — ty jag kunde gå i god för ifrågavarande kompanis lojalitet. Jag beslöt att själv undersöka saken, valde ut sexton duktiga karlar och satte följande morgon, medan dimmorna ännu lågo över kärret, ut tvärsöver Ingenmansland till skogsdungen i fråga, som stack ut som en halvö från ett vidsträckt, sankt skogskomplex, bortom vilket kineserna och sovjettrupperna hade sina huvudlinjer.

Vi kommo lyckligt över fältet. Dimman skyddade oss ganska bra, men några meter från skogsbrynet måtte fiendens observationsposter ha fått syn på våra skuggor i den vita ullen, ty ett maskingevärsbatteri började plötsligt spela inne i skogen. Så ett till, därpå ännu ett — flera — så att till sist skogsdungen vibrerade av ett mångstämmigt stackatotjatter som en jättekupa full med rasande bin. Vi kastade oss in i småskogen och undgingo blyregnet på några tum när.

Det var tydligt att vi råkat i en fälla. Mitt bästa kompani hade försvunnit — gud vet på vad sätt —

och fienden hade väntat sig en undersökning just denna morgon och inrättat sig därefter. Jag skickade en av mina karlar tillbaka med order om förstärkningar, och medan han försvann i dimman började vi en kringgående rörelse för att ta batterierna i ryggen. Vi höllo oss till småskogen i dungens ytterkant, krypande på händer och fötter över den tuviga vattensjuka marken, och ehuru fiendens oavbrutna skjutande ut på måfå i dimman mejade av kvistarna i ett tätt regn över oss, voro vi fortfarande oskadade alle man. Dyiga och genomvåta nådde vi slutligen fram till basen av halvön och började försiktigt tränga in i skogen. Kulsprutornas tjatter hade stannat av — man antog förmodligen att vi slagit till reträtt och nått utanför skottlinjen, om några voro vid liv.

Marken höjde sig långsamt, bevuxen med ett svårgenomträngt virrvarr av sälg och vide och skott av ek och björk. Dimman glesnade här inne, yrvakna småfåglar började kvittra, en taltrast slog alarm och hoppade ängsligt skvattrande omkring oss. Vi smögo oss fram som indianer i gåsmarsch med öronen på helspänn och gevären redo. När vi stötte på en gångstig genom snåren, nyss upptrampad över mossa och svart mylla, slogo vi in på den och kommo till ett glad, där några nattvåta tält slokade bland stubbar och fällda träd. Längs brynet löpte ett nyss uppkastat, vattenfyllt dike — antagligen just detsamma våra olyckliga kamrater hållit på att gräva, när gulingarna överraskat dem.

Vi hoppade i — det svarta vattnet räckte oss över knäna — och väntade nedhukade i skytteked på något tecken till liv kring tälten.

I stället sågo vi saker, som kommo många av oss härdade karlar att rysa av fasa. Ögat vande sig vid bråtet på den öppna platsen, och plötsligt reste sig min sidkamrat, sergeant Swanson, upp i hela sin längd och pekade framför sig. Jag ville trycka ner honom, men kom mig bara för med en svordom, som nästan frös på läpparna. Där framför oss bland stubbar och trädstammar upptäckte jag kropp på kropp av mina egna män — mitt bästa kompani — lemlästade, sargade, uppsprättade, kastrerade, i onaturliga ställningar och med förvridna, dödsstela ansikten. De voro nakna. Vad vi tagit för vit björknäver var deras blottade hud, där den inte var översköljd av blod. Jag kunde känna igen de närmastes ansikten trots avskurna öron, utstuckna ögon, levrat blod från gapande skalpsår. Alla hade de den vidöppna munnen tilltäppt med torv och jord för att kväva ångestskriken under tortyren.

Vi sågo det alla ungefär samtidigt, och det morrade i diket som av ett koppel rasande hundar. Greppen om gevären styvnade. Vi hade sett liknande saker förut under detta fälttåg mot mänskligheten utskum; ofta nog hade vi fått jorda kamrater, som fallit i fiendehand och lämnats liggande som orediga, blodiga köttklumpar utan varje tecken på mänsklig skapnad kvar; men det att stå tigande och stilla framför denna fasans gravplats minut

efter minut med alltför god tid till eftertanke, kom håren att resa sig på vårt huvud och gjorde oss sjuka av vämjelse över det gudsbeläte som kallas människa.

Det var hunghusernas verk naturligtvis. De togo fångar bara för att långsamt pina ihjäl dem. De måste ha lyckats smyga sig över vaktposterna och göra dem oskadliga utan ett skott. Vi hade hört om de gulas knivar, som de använde i stället för bajonetter. Sedan hade överfallet på de obeväpnade arbetarna i diket varit lätt nog. Annars visste jag, att varenda man av de våra svurit att aldrig låta sig tas levande av de gula.

Spänningen i vårt läge började bli oss för stark. Här och där rörde karlarna på sig oroligt. En och annan började svära i dämpad ton. Sergeant Swanson vid min sida ältade samma svordom otaliga gånger med en hes, hotande röst:

— Damn the hellhounds!

Han svor på engelska. Han var en finländare från Amerika, som blivit uppbådad till Pershings armé och slagits med heder i Argonnerna. Det var en sak som förbittrade hans liv: att han inte kunnat skynda till, när det Vita Finland reste sig. Nu efter vapenstilleståndet på världsfronterna sökte han ta skadan igen här i Estland. Han hatade bolschevikerna — och jag tror ryssarna i gemen — intensivt, dödligt, och hans makalöst säkra öga — han var en mästerskytt av rent amerikansk kaliber

— hade kommit flera bolscheviker att bita i gräset än en hel pluton skulle hinna med till krigets slut.

Jag började redan fundera på att rycka fram, då vi äntligen hörde röster, kvistar som knäcktes, ett gällt skratt. Kunde kineser skratta på det sättet? En grupp officerare kom utför spången, som bortom den öppna platsen vindade sig upp för den långsamma stigningen genom täta, daggvåta snår. Vi läto dem nå nästan fram till tälten, innan vi gåvo dem en salva. De skuttade omkring som villskrämda får, någon sårad skrek ynkligt, ett par pistoler spottade ilsket, men över alltsammans hördes en gäll röst full av förskräckelse:

— Tavarisjtsji — tavarisjtsji!

Ur tälten myllrade nu halvklädda figurer fram med gevär i händerna och sökte betäckning bak stubbar och träd, där de försökte sig på ett ömkligt motstånd. Somliga sökte fly uppför sluttningen, in bland buskarna, men sergeant Swanson, som ägnade sig uteslutande åt periferin, plockade konstnärligt bort dem med skott på skott, som ofelbart träffade. De övriga märkte det och trängde skrämda ihop sig på planen, mitt bland de massakrerade liken, och viftade med händerna i luften. Och hela tiden skrek den gälla rösten över knallarna sitt fåniga:

— Kamrater, kamrater!

Jag inställde skjutningen. — De ge sig ju, sade jag.

Swanson såg upp från siktet som ämnade han protestera, men smålog i stället — ett grymt leende.

Och gåvo sig gjorde de. De kastade från sig vapnen och samlade sig frivilligt i en ynklig flock, mitt i gladet. När vi hoppade ur diket och gingo närmare, förstod jag varför rösternas klang, deras hjälplösa förvirring, ja själva rörelserna slagit mig som besynnerliga. Det var inte kineser. Det var idel kvinnor från Trotskis dödsbataljon, kalkerad på Kerenskis sorglustiga snillefoster, men ojämförligt mer föraktlig och liderlig. Jag hade hört om dessa hemska röda furier, om deras nedrighet och blodtörst, och min röst var hes av en vrede jag knappast kunde kuva, när jag kommenderade mitt folk i vaktformation.

Men knappt voro orden ur min mun, innan själva helvetet bröt löst. Från ryggen av stigningen framför oss, högst tjugu alnar ifrån, började samma kulsprutor, som hotat oss på fältet tidigare på morgonen, nu svängda runt, ösa över oss ett regn av bly så tätt, att buskarna över våra huvuden mejades ner som av en lie. Vid det första knapprandet kastade sig alla fångarna på magen i gräset, och vi följde ögonblickligen exemplet. Fyra av mina män, som inte voro snabba nog, dödades på fläcken, i det närmaste avskurna på brösthöjd av den nästan horisontala eldstrålen.

Genom att krypa tätt intill fångarna lyckades vi för stunden undgå de visslande dödarna, som flögo ett par, tre tum över vårt huvud. De röda djävlarna hade ändå samvete nog att inte riskera träffa sina egna och måste följaktligen sikta för högt.

Men hur det skulle gå, om vi alltför länge prövade deras tålamod var en annan fråga. Och hur vi skulle kunna annat än ligga där i evighet, så länge deras ammunition räckte till, begrep jag för tillfället inte heller. Det var minst en bataljon där uppe att döma av det förskräckliga oväsendet, så det var bara att famna torven och be gud om hjälp medan det ännu var tid.

Vi voro för ingen del overksamma. Mina präktiga skarpskyttar dammade på in i buskarna allt vad de hunno. Maskingevären lågo visserligen väl dolda i sina rävlyor, men det var lika säkert som amen i kyrkan att var helst så mycket som ett finger av en fiende syntes till, blev det genomborrat av kulor. Jag önskade jag också haft ett gevär, om inte för träffarna — jag var långt ifrån någon god skytt — så åtminstone för att glömma min omgivning. Allt omkring och emellan oss lågo de gräsligt stympade liken av våra olyckliga kamrater. Det påminte mig om graven på Golodaj. Jag hämtade den tillfredsställelse jag kunde från det faktum, att våra fångar hade synbart större obehag av de döda grannarna än vi andra. Jag såg bålda kvinnohjältar blekna om kinden och sluta ögonen som nära ett svimningsanfall. Andra stirrade av fasa, hypnotiserade av dessa bevis på en bestialisk grymhet. Ingen hade kraft att försöka fly.

Medan jag höjde på huvudet så mycket jag vågade — blyströmmen ovanför kändes som en otäck rysning i hårrötterna — och började göra ett över-

slag av fångarnas antal, mötte jag deras kaptens blick. Av dem alla tycktes hon vara den minst berörda. Hon borrade sina ögon i mig, mätte mig, vägde mig, sökte skadeglad läsa i min själ vad jag tänkte, om jag inte såg att spelet var förlorat. Jag tror min blick i gengäld visade något av det gränslösa förakt jag kände för henne och hennes sort, ty där blixtrade plötsligt till i hennes ögon en hätsk fientlighet, medan läppen krökte sig spotskt.

— Förbannade honor, tänkte jag nästan högt, som inte förstår att krig är mansgöra!

Jag hade aldrig — inte ens på Kerenskis tid — förstått dessa svärmiska kvinnor, som togo till gevär »för att visa männen hur man skall slåss». Även under förutsättning att patriotismen kunde ta sig så hysteriska former, att deras handling verkligen dikterades av höga motiv — förstodo de då inte att de kastade ifrån sig släktets dyrbaraste prerogativ, som det tagit årtusenden att mödosamt bygga upp och befästa och som stod högt över själva fosterlandsbegreppet? Krigets dödar gjorde minsann ingen åtskillnad på man och kvinna — i löpgravarna kunde inga könshänsyn komma ifråga. Skulle släktets mödrar tillåtas vada upp till halsen i blod och råhet och den vämjeliga djuriskhet, som alltid firar orgier där en stor armé breder ut sig? Det vore brottsligt. Det minsta man kunde fordra av dessa tjugonde seklets amasoner vore ett frivilligt celibat, en nunnelik jungfrudom; men detta blev så långt ifrån fallet, att stundom halva kompanierna sam-

tidigt hade permission för barnsäng! Och lösaktigheten tilltog, tills Trotskis kvinnliga »dödsbataljon» bara var en ambulerande jättebordell rakt ute i yttersta stridslinjen. Och samtidigt sjönk den djupare i råhet och grymhet än männen — och det ville säga en hel del! Det var allmänt bekant, att när någon så oerhört blodig exekution skulle utföras, att männen drogo sig för uppgiften, kunde befälet alltid lita på kvinnosoldaterna. Jag tvivlade inte ett ögonblick på att det just var dessa blodtörstiga furier, som bragt våra bland tuvorna kringströdda, gräsligt stympade kamrater om livet, och den tanken fyllde mig med ett kallt, beslutsamt raseri. Innan vi själva gingo under — om det nu en gång måste gå därhän — skulle jag åtminstone se till att ingen enda av dessa ohyggliga vidunder undgick sitt straff.

Jag lösgjorde min Colt och gjorde med bister beslutsamhet ett överslag över hur många jag för min del kunde hinna expediera, om det kom till kritan. Jag mötte igen kaptenens ögon, och våra blickar borrade sig i varann för en full mordisk minut. Hon läste i min vad jag tänkte på och blixtrade hat tillbaka. Jag nickade menande med ett grymt litet leende och sade till henne utan ord:

— Dig först av alla!

Helt säkert förstod hon mig, ty hennes hy mörknade av vrede. Hon låg snett framför mig med kinden tryckt mot den våta tuvan och rörde oroligt på sig, vände så bort huvudet som om hon inte

kunde uthärda min blick längre. Hennes hår var kortklippt i nacken som på en man, men de små öronen och nackgropen voro mycket kvinnliga.

— Jag skall skjuta henne i bakhuvudet, tänkte jag. Jag var säker på att träffa på detta avstånd. Och medan jag tänkte så där, förvånades jag över den tillfredsställelse, för att inte säga njutning jag kände därvid. Jag hade aldrig förr märkt ett spår av blodtörst hos mig, ehuru jag varit hård, obönhörlig nog mot våra fiender, lika mycket till följd av hatet, som sjöd inom mig, som på grund av detta krigs speciella grymma lagar. Men i detta fall — ja, det var egendomligt, oförklarligt, men jag kände det som först med denna kvinnas död Dorothy vore hämnad.

Under tiden fortgick striden omkring mig. Blyregnet sprutade oupphörligt tätt över oss, och maskingevärens långa serier av knallar läto som ett dussin stora nitmaskiner i arbete på stålskenor. Mina egna skarpskyttar hade upphört att skjuta på måfå in i buskagerna, men gåvo påpassliga salvor, så snart de sågo skymten av ett mål. Tätt bakom mig i en göl mellan tuvorna låg sergeant Swanson, halvt dold av det svarta kärrvattnet, och höll geväret liggande tvärsöver mina vador till stöd. Han sköt sällan, men alltid effektivt. Under en plötslig paus i oväsendet hörde jag honom mumla någonting om »damned cooties». Ordet fanns inte i vare sig min engelska eller yankeevokabulär, så jag frågade honom vad han menade. Han svarade mig först

efter ett par skott och sedan fienden igen med förnyad kraft börjat sin jazzkonsert:

— De är lusiga! ropade han. De vimlar av ohyra. Akta sig att gå för nära, major!

Det var betecknande för den renliga, propra amerikanen att han hatade ohyran — skyttegravarnas värsta plåga — med samma intensiva hat som han bestod de röda. Trots vår förtvivlade ställning måste jag le åt hans varning. Några tum längre åt sidan bort från fångarna, betydde perforering av fiendens kulor, men med bister humor rekommenderade han det framom lössen.

— De börjar lugna sig! ropade han en stund senare. Och det var sant: antingen örat vant sig vid det förskräckliga braket eller kulsprutskören verkligen glesnat, men där låg hopp i atmosvären. När jag koncentrerade mig på att lyssna, fäste jag mig också vid allt tätare små pauser i oväsendet. Det var som maskinernas serier blivit kortare och mindre säkra, som om de matat in bandet oregelbundet, ryckvis för att lyssna eller se emellan. Plötsligt, just när hoppet började ta fastare form, kände jag ett brännande sting i överarmen och visste att jag fått mig en kula under huden. Det var naturligtvis min olycksaliga högra arm igen! Jag flyttade min Colt över i vänstra handen och svor sakta över att min träffsäkerhet nu var nästan lika med noll. Jag tittade ovillkorligen bort till kaptenen — skulle hon nu undgå mig i alla fall? Hon vände just bort huvudet igen då, men jag tyckte jag såg en skymt

av ett gäckande leende. Hade hon uppfattat att jag blivit träffad?

Jag såg ned på min arm. Rockärmen var uppfläkt från skuldran ett stycke mot armbågen; en enda blick sade mig att kulan just gått den vägen — från axeln nedåt. Jag låg emellertid med vänstra bredsidan mot batterierna på sluttningen, så det var utan vidare tydligt att skottet inte kommit därifrån. Det måste avlossats av någon av fångarna — närmare bestämt av någon rakt framför eller något till höger om mig. Det passade bara in på en.

Vi hade ju inte haft tid att visitera våra fångar, innan batterierna där uppe börjat spela. De kunde mycket väl fortfarande bära sina browningar på sig. Jag hade under stridens gång tyckt mig uppfatta typiska pistolsmällar från gruppen, men inte fäst mig närmare vid det. Mina män hade ju också pistoler.

Jag stirrade på kaptenens nackgrop och de små rosiga öronen. Hon hade långt kvar innan jag kunde säga att hon vunnit min respekt, men det här var i alla fall början. Den lilla kattan hade varit snabbare i vändningarna än jag, och snabba initiativ lär man sig som soldat att uppskatta. Men på samma gång var jag inte så litet skamsen — sårad i min manliga egenkärlek. Det var malplacerat, eftersom hon ju ställt sig utom könen; men jag kunde inte hjälpa att hon trots soldatrocken i mina ögon förblev kvinna. Visserligen en ytterligt

sjunken och depraverad kvinna -- utskummets utskum — men ändå!

Ibland undrar jag om inte hon med sin instinkt hade en klarare uppfattning om stridens skiftningar och den förestående utgången än jag med mina större förutsättningar att bedöma läget, och om inte denna föraning kommit henne att söka döda mig just i det rätta ögonblicket. Ty när morgonsolen kort därpå började förgylla trädtopparna uppe på skogsryggen, avstannade de rödas eldgivning helt och hållet. Tystnaden kom så oväntat och abrupt, att det gjorde ont i öronen. Ett par förvirrade ströskott släpade efter, och när ekot dött bort hörde vi gevärssmatter på avstånd. Det kom tydligt från fältet bortom batterierna.

Mina män hurrade, och jag sprang upp. Jag lämnade fyra man att vakta fångarna och bröt med de övriga i skytteked uppåt genom snåren. Bakom mig hördes pistolskott, en kula visslade tätt förbi mitt öra, och jag röt neråt att fångarna skulle visiteras. Så skymde buskarna gladet, och framför oss började nitmaskinerna åter sin hackande, vibrerande kör. De röda hade fått sina kulsprutor inriktade åt motsatt håll och läto nu blyskurarna sopa över fältet, där vi visste att de våra ryckte fram till undsättning. Gevärssmattret där nerifrån drunknade i det öronsprängande larmet från maskingevären tätt framför oss. Jag såg som i en vision hur de våras leder smälte bort i eldregnet där nere och rusade fram till närmaste rävlya med höjd pistol för att

rädda vad räddas kunde av våra anstormande förstärkningar. Mer behövdes inte. De röda, ställda mellan två eldar, gåvo sig utan motstånd, batteri efter batteri tystnade allteftersom mina män hunno fram, och servisen — idel kvinnor — troppade ut ur sina hålor med uppräckta händer och skälvande knän. Mina karlar gjorde min av att spetsa dem på bajonetterna, men en skarp order från mig hejdade dem i tid. Vi föste dem ned till gladet till de andra, medan undsättningstruppernas gevärseld hördes allt närmare och kom kvistar och grenar att regna ner över oss.

Vi hade röjt upp hela getingboet, erövrat trettifem maskingevär och tagit etthundrafyrti fångar. Det enda som i hemlighet grämde somliga av oss var att det var kvinnor.

Men generallöjtnant S., divisionschefen, hade en annan syn på saken. Han komplimenterade mig alldeles särskilt för att vi oskadliggjort dessa vidunder, som genom sin osläckliga perversa blodtörst gjorde varje regelrätt krigföring omöjlig. Vårt kap var mer värt än ett helt regemente karlar.

Det var ju också en synpunkt.

Men det var med blandade känslor jag hörde på, när han fortfor:

— Och nu, major, får ni lov att ta hand om dem. Soldaterna är så uppretade, att jag inte kan garantera för deras säkerhet, så länge de stannar inom min rayon. Jag vill inte expediera dem lika lättvindigt som vanliga fångar, fast de vid gud inte

förtjänar bättre. Men ridderligheten — ja, för fan, de är ändå kvinnor under soldatrocken! Jag kan inte förmå mig till det, förstår ni — inte jag. Vi måste smussla dem undan gossarnas hämnd för att rädda disciplinen i armén. Er arm fordrar skötsel; ni är inte frontduglig på några veckor än. Så tag dem och drag åt fanders med dem! Jag litar på er, major Grip.

— Herr general, började jag med mörknande uppsyn, skall jag straffas — — —

— Det är ett bevis på förtroende, karl! dundrade han.

Jag bugade mig stramt.

— Ni är ju särskilt intresserad för H-sektorn? fortfor han litet mildare. Där bakom, vid kusten, ligger Borumkaklostret — tomt så när som på några särskilt dyrbara fångar och svårt blesserade. Det finns en bra läkare där, tillräcklig tillförsel och pålitligt vaktmanskap. Tag tio man och ge er i väg ännu i natt. Ert tåg skall köra fram klockan ett. Ni blir kommendant på klostret med oinskränkta fullmakter — er blessyr skall inte hindra er att göra oss den tjänsten, efter vad jag hör av regementsläkaren. Det enda jag insisterar på är att era fångar hållas isolerade. Ni förstår — av hygieniska skäl. — Farväl; res med gud!

Klostret visade sig vara ett etablissemang av rätt aktningsvärda dimensioner. Dess huvuddel låg på en skogbeväxt udde mot Finska viken, avskuren vid basen av en grav eller å, över vilken ledde en överbyggd träbro lik en tunnel. Udden var sålunda egentligen en kringfluten ö, och det berättades att bolschevikerna under den tid deras välde här nådde ända fram till havet inte förmått betvinga Borumkas munkar annorlunda än genom en lång belägring och uthungring. Då hade emellertid dessa redan lyckats föra klostrets under sekler hopade skatter, de heliga kärlen, helgonbilderna och andra dyrbarheter, i säkerhet över det frusna havet till Finland, där de enligt uppgift hamnat hos ordensbröderna på Valamo. Av alla Borumkas femhundra munkar återstod nu en enda, broder Innokentij, ett gammalt eremitoriginal ute på en kobbe i havsbandet. Därifrån försåg han klostrets nya invånare med all den fisk de behövde, oaktat han betraktade oss som inkräktare och tempelskändare i samma kategori som bolschevikerna.

Mitt i den täta skogen, som nu stod i sin första knoppande vårfägring, låg klostrets väldiga huvud-

komplex, enkla, dystert fängelselika stenlängor i kvadrat utan varje spår av arkitektur, omslutande rymliga borggårdar och godsets största kyrkor, vilkas gyllne lökkupoler högt över jätteträden utgjorde den enda utsmyckningen på denna fantasilösa gudskasern. Bolschevikerna hade på sin tid använt de rymliga lokaliteterna först till högkvarter, senare till upplagsmagasin och koncentrationsläger för fångna kvinnor och barn. Långa rader av gemensamhetsgravar i skogen vittnade om det glänsande resultatet av deras fängelseregim också här. Nu lågo cellbyggnaderna förfallna och så gott som öde. Estlands vita trupper hade ingen egentlig användning för dem, avsides beläget som Borumka var. Kring yttre borggården voro vid min ankomst inlogerade omkring femti krigsfångar av speciellt värde som utväxlingsmaterial — högre bolschevikdignitärer, de flesta judar, samt ett antal officerare utbildade under tsarismens tid och därför dubbelt värdefulla för de röda. Vaktmanskapet var löjligt fåtaligt och bestod uteslutande av invalider, odugliga till fronttjänst. Rymningar hade också tidigare hört till ordningen för dagen, tills man hittat på att arkebusera fem av de kvarvarande för varje rymling, varigenom fångarna förmåtts att i sitt eget intresse själva förhindra varje flyktförsök ur sin krets.

Jag inlogerade den fångna kvinnobataljonen i klostrets novisflygel på den isolerade inre borggården och rekvirerade omgående mera vaktmanskap

— naturligtvis utan resultat. Själv tog jag i besittning några rum i munkflygeln, rakt över huvudportalen. De hade hört till ärkemandritens våning och voro visserligen utplundrade på allt av värde, men furstligt komfortabla efter en sträng vinter i löpgravarna. Från mina fönster kunde jag iaktta allt som försiggick på den yttre, större gården och kontrollera såväl huvudingången till komplexet som porten till inre gården. Jag kommenderade två för detta gardesofficerare bland fångarna till min personliga betjäning — jag föredrog att förödmjuka dem hellre än judarna, ty deras förräderi mot fosterlandet var ojämförligt mer föraktligt. Min nästa åtgärd var att skicka efter Kenneth. Min blessyr omöjligggjorde för den närmaste tiden alla resor med skjuts på de eländiga, uppblötta landsvägarna — redan den fem mil långa vägen från järnvägsstationen till klostret hade tagit svårt på krafterna — och jag kunde inte uthärda tanken att inte få se honom på så länge. Dessutom var jag ju nu inrättad på sådant sätt, att jag ansåg mig kunna utan skada för honom ge efter för min självska längtan att ha honom hos mig.

Men knappt hade pysen hunnit bli en smula varm i kläderna — han var naturligtvis stormförtjust över ombytet, även om han stundtals svårt saknade fru Tann, som varit som en mor för honom — innan jag fick orsak att bittert ångra detta steg. Under sitt härjningståg över världen nådde »spanska sjukan» denna vår även vår avlägsna, isolerade till-

flyktsort och började grassera svårt bland internerna. Gamla doktor Galkin, som skötte några svårt sårade estniska officerare i klostrets härbärge för pilgrimer och besökande — en lika kasernful byggnad som huvudkomplexet ett stycke inåt skogen — stod alldeles handfallen inför den mängd patienter han plötsligt fick på sin lott, utblottad som han var på de allra nödvändigaste sjukvårdsartiklar och medikamenter. Det var för övrigt hans första bekantskap med influensan i denna dödliga form, och efter att först ha sökt bagatellisera den, slutade han med att slita sitt vita hår i förtvivlan. Epidemin härjade bland fångarna i munkflygeln och skördade nära hälften av dem, angrep därpå vaktmanskapet som hastigt reducerades i så skrämmande grad, att jag såg den dag närma sig med stora steg, då jag skulle bli tvungen att ensam bakom ett maskingevär hålla fångarna i schack. Så kom turen till kvinnobataljonen och till mig själv. Jag fick sjukdomen i dess häftigaste form och svävade i veckor mellan liv och död. Och det just då förhållandena såväl inom som utom klostret voro i ett mycket kritiskt stadium.

Redan i början av epidemin, så snart jag såg vart det bar hän för oss, beslöt jag att skicka Kenneth tillbaka till Wildungen. Men han kom omgående tillbaka — Wildungen var tomt, evakuerat, inte en katt fanns kvar på ägorna. Körsvennen, en gammal invalid som fått sitt elddop redan i Schipkapasset, gjorde ingen hemlighet av att han ansåg lantbornas

plötsliga flykt innebära ett varsel. Bolschevikerna rörde troligen på sig i sektorn. Vi skulle snart ha dem här, menade han.

Det var ju möjligt. Men vad som närmast bekymrade mig var Kenneth. Jag levde denna tid i en ständig ångest för att han skulle få smittan och tas ifrån mig. Jag skickade ut av mitt decimerade folk för att höra efter i de närmaste kustorterna, om det inte fanns någon lägenhet ur landet. Men skräcken för minorna var vid denna tid ännu så stor bland kustborna, att ingen vågade sig ut. Dessutom siktade man av och till krigsfartyg till havs, och det kunde inte vara andra än bolschéviker från flottbasen i Kronstadt.

Som en sista utväg började jag — så gott jag kunde med högerarm i band — sätta i stånd klostrets gamla motorslup, som inte varit i sjön på flera somrar och hade motor och skrov illa åtgångna av väder och vind och fiender. Broder Innocentius, eremiten-fiskaren, ertappade mig under arbetet och förbannade mig högt inför himmel och helvete för det jag vågade lägga min hand vid denna brödraskapets sista klenod. Han hade begravt hundraden av sina bröder, som bolschevikerna mördat, och hade på sätt och vis rätt att vara bitter mot mänskligheten, som han utan urskillning drog över en kam. Vita eller röda — alla voro de för honom samma djävlar.

Jag bjöd honom rubler, jag bjöd honom estländska mark och tyska mark, om han ville reparera

skrovet åt mig. Han skakade bara förbittrad på sitt vilda profethuvud och förbannade mig mer brinnande. Det lät som han mumlat passionerade böner inför guds moders bild.

Men när jag bjöd honom tobak — så mycket tobak han orkade röka — slog han om till heta välsignelser och blev min vän för livet. Senare, då jag låg hjälplös hos doktor Galkin i härbärget, kom han dagligen in till mig för att få sin ranson. Han tog aldrig emot mer tobak än för en dag om sänder. Var jag medvetslös eller för svag att bekymra mig om honom, gick han undergivet och kom igen nästa dag. Gud ville inte han skulle bli en slav under tobaken, sade han, när sanitärerna som skötte oss gjorde sig lustiga över hans tomma pung ute i korridoren. Men efteråt, då vi lärt känna varann bättre, bekände han att han välkomnat ransonens uteblivande, enär den otillfredsställda tobakshungern kommit honom att desto ivrigare be sitt skyddshelgon om mitt tillfrisknande!

Nästan dagligen buros likkistor från härbärget till den natursköna ekdunge mot havet, där klostrets gamla kyrkogård låg. Nästan dagligen ringde klockspelet under den gyllne lökkupolen för en ny avliden. Inte ens sanitärerna gingo fria. En natt vaknade jag och fann en kvinna i sjuksysters uniform vid min säng. Var hade Galkin fått tag på en kvinna här ute i ödemarken? En misstanke att hon kom från novisflygeln kom mig att rysa. Kände

jag de hämndgiriga furierna rätt, voro mina dagar räknade.

Jag granskade systern förstulet. Det var en storväxt, grovlemmad bondkvinna med simpla, slöa drag och butter uppsyn.

— Vem är du? frågade jag.

— Syster Katinka.

Jag såg på hennes stora blodröda händer, som hon säkert förfrusit i vintras.

— Hur har du kommit hit?

— Över sjön, kom det genast som en inlärd läxa.

— Du ljuger!

— Barin får inte tala, manade hon utan att en muskel rördes i hennes träansikte.

— Hör på — om jag kommer underfund med att du ljuger, låter jag ögonblickligen skjuta dig.

I hennes slöa koögon kröp en glimt av hån, som kom mig att våndas. Hon hade mig i sitt våld. Det var en lätt sak för de där stora röda händerna att sluta sig om min hals och trycka till. Jag var för svag att röra ett finger till mitt försvar.

Men varför hade hon inte gjort det medan jag sov? undrade jag i nästa ögonblick, men svarade själv: emedan det varit en alldeles för lätt död för en — slaktare! Jag såg de vita lemmarna av mina stympade kamrater skymta bland tuvorna som björknäver.

— Hur länge har jag sovit?

— Sedan sju i går kväll. — Buttert.

— Herregud! — Jag sökte förtvivlad resa mig

upp, men föll bara ömkligt mot sängkanten. Hon lade mig hastigt tillrätta. Jag avskydde beröringen med de där blodröda händerna.

— Hör på! Jag är kommendanten, sade jag.

Hon nickade.

— Har du sett till min son?

Det rörde sig någonting på djupet av hennes blick, men jag kunde omöjligt fatta vad det var, fast alla mina sinnen spändes i ångest.

— Unga herrn var utanför fönstret här och vinkade godnatt klockan åtta, förklarade hon.

— Frisk? Såg han duktig ut?

Hon dröjde som om hon tänkte noga efter. Jag låg som på glödande kol. Det här var värre än fysisk tortyr, tusen gånger värre!

— Nu da, sade hon slutligen utan övertygelse, likgiltigt.

Jag bet ihop tänderna.

— Om du ljuger, upprepade jag och vände mig mot väggen, så skjuter jag dig — ögonblickligen!

Naturligtvis sov jag inte vidare den natten; jag bara låtsade. Rädd? — å herregud! Vid det minsta prassel av hennes klänning, som uppfångades av min onaturligt skärpta hörsel, väntade jag att händerna skulle komma trevande efter min strupe. Men det var ingenting mot min ångest för Kenneth. Han var lämnad vind för våg där ute. Till härbärget fick han inte komma för smittfarans skull, och i klosterbyggnaden lurade tusen andra faror från fångarnas sida. Det skulle läska deras hämndtörst att

få tillfoga honom ont! De hade säkert märkt hur kär han var mig, och jag hade sett deras lurande blickar följa oss, när vi stött på dem i parken.

Doktor Galkin började alltid sin morgonrond hos mig och var så van vid att min första fråga gällde Kenneth, att han tagit för vana att förekomma mig.

— Jo, pojken är kry som en nötkärna, försäkrade han också nu, innan han ännu fått fingret på min puls. Ni är avundsvärd, major. En sådan son föds bara på vart tusende äktenskap, tro mig ni! I går hade han igen något harmlöst fuffens för sig. Smet ifrån Boris och gömde sig undan i ett par timmars tid. Ni kan tänka er vilken uppståndelse det blev. Alle man var ute på skallgång i skogen och Innokentij började göra i ordning en dragg. Jag visste vad det skulle betytt för er, major, så ni kan förstå hur jag hade det. Och i sista stund kryper han helt trankilt fram ur buskarna och förklarar att han lekt kurragömma. Jag önskar jag kunde ge den där lymmeln Boris några par spö!

Boris var en gammal soldat i vakten, som gjorde tjänst som Kenneths »njanja», sköterska. Han hade stränga order att aldrig släppa den lille ur sikte. Men det var inte första gången Kenneth dragit honom vid näsan. Han hade sina små flinka ben, medan Boris bara hade ett enda och det gammalt därtill. Galkin fick fullmakt att sätta den gamle i arresten — det var det enda sätt vi kunde utfundera att väcka Kenneths hederskänsla och göra ett slut på hans farliga eskapader. Under tiden

skulle han överlåtas i Innocentius' vård. Den lille höll också annars gärna till hos eremiten, där denne på stranden pysslade med motorbåtsskrovet.

När detta var ordnat, började jag på tyska förhöra Galkin om syster Katinka. Hon stod vid fotändan och stirrade på oss med sina utstående, uttryckslösa ögon.

Det var som jag tänkt: hon var en kvinnosoldat. Det fanns flera av dem som sköterskor i sjuksalarna nu, berättade doktorn — och sannerligen föreföll inte den åsnan stolt över sin dårskap! Fyra man av hans sex sanitärer lågo sjuka, medan det forna refektoriet och två mindre salar voro fyllda av patienter. Han medgav att han usurperat min myndighet, att han hade bort fråga mig om lov först; men jag var för dålig att störas för en sådan formalitets skull och folk dog mellan fingrarna på honom, allt under det novisflygeln var full av kvinnor, som tiggde om att få sköta de sjuka. Jag skulle bara försöka sätta mig in i situationen, i hans ansvar som läkare — och så vidare.

Han var ett förtroendefullt barn, doktor Galkin. Han hade inte heller sett detta speciella krig på närmare håll än från Borumka — inte sett ett slagfält dagen efter en strid, då kvarblivna sårade kallblodigt stuckits ihjäl av smygande marodörer — inte sett en utrymd röd rayon, skövlad, bränd, med förkolnade lik bland ruinerna och groparna fyllda av torterade fångar, lemlästade gubbar, våldtagna kvinnor, mördade barn — inte sett mitt bästa kom-

pani sådant jag sett det den där morgonen i kärret. Jag försökte övertyga honom om att mitt folk — de vita — hade hundra gånger större chanser att tillfriskna utan den minsta skötsel än under de röda furiernas vård. Jag berättade honom under vilka omständigheter jag fått min blessyr, om det dödliga hat jag sett i attentatorns blick. Han sökte trösta mig med att den fångna kvinnokaptenen inte var bland sköterskorna — hans liberalism sträckte sig inte fullt så långt ändå. När ingenting förmådde öppna ögonen på honom, brusade jag slutligen upp, hänvisade till att det var jag som var kommendant på stället, kommendant med oinskränkta fullmakter, och att jag ännu inte var död.

— Ni reducerar sköterskorna till de salar, där deras egna stallbröder ligga, och lämnar oss vita åt vårt öde. Förstår ni?

Antingen han fruktade att vidare motstånd skulle verka menligt på mitt tillstånd eller insåg han att jag verkligen inte var död ännu — alltnog, han böjde sig. Men det hjärtliga förhållandet mellan oss var från den stunden ohjälpligt förstört.

— Vänta! ropade jag, när han nått dörren. Katinka stannar hos mig.

Han gav mig en överraskad blick och skakade på huvudet, när han gick.

Ja, jag vet att det var dåraktigt inkonsekvent. Jag svävade ju i större fara än någon av mina män. Men jag tänkte på Kenneth. Sågo de röda sina hämndplaner omintetgjorda vad beträffar direkt

aktion mot mig, skulle de med all sannolikhet söka träffa mig genom min son. Min personliga säkerhet betydde ökad fara för honom. Jag var ur stånd att skydda honom på annat sätt än genom att utlämna mig själv. Om nu ens det hjälpte?

Den dagen hade broder Innocentius och jag ett långt samtal i enrum. Instinktlikt litade jag på den vilde profeten. Och resultatet blev att vi visserligen fingo stryka fiskrätterna från matsedeln för en tid, men i stället fick Kenneth den trognaste vårdare jag kunde önska. Boris fick återgå till sin vakttjänst för vuxna och var glad åt det. Vi ströko arresten till förmån för degradationen.

Mitt tillfrisknande gick långsamt, odrägligt långsamt. Det är troligt att Katinka verkade som en hämsko. När hon var i rummet, vaktade jag på henne med alla sinnen spända. Jag kunde känna hennes fientlighet i själva luften jag inandades. Och dock var det kanske bara reflexen av mitt eget hat, en vanföreställning född av min uppjagade inbillning. Mina nerver maldes sakta sönder, tills jag var bara ett vrak.

Faktum är att jag aldrig ertappade henne med någon avsiktlig ondska. Hon var — och är — mig en fullständig gåta. Jag lyckades aldrig tränga igenom hennes stupiditets tjocka pansar. Hon var oföränderligt lugn och outgrundlig som en av hennes hemlands skogstjärnar. Det var sant att hon kommit »över sjön» — hon hade följt med de finländska röda horderna, som för något över ett år

tillbaka sökt skydd undan den vite hämnaren i moderbolschevismens sköte. Men detta var ingen rekommendation — snarare tvärtom. Vi petersburgare hade minsann gjort bittra erfarenheter om de finska lärjungarna, som överflyglat sina mästare.

Men ingenting hände. Ingenting annat än att jag blev vrak.

Det hjälpte sannerligen inte heller upp nerverna att vakna till det sorgliga elände, som rådde omkring mig. Epidemins härjningar bland fångarna bar jag med lugn, nästan med tacksamhet; men i proportion hade jag förlorat långt flera av mina egna män. Och i följd av vakternas förtunning hade rymningar åter börjat inträffa, nu mest bland kvinnorna. Mystiska rymningar! När jag kommit så långt att jag själv kunde gå uppe och kontrollera vakterna, stod jag inför en ny gåta. Det var obegripligt vilken väg de togo. Jag såg noga till, att de inte kunde komma ut från den inre borggården eller över bron över ån. Och ändå försvunno de fortfarande.

Jag återupplivade den gamla preventivåtgärden: fem kvarvarande arkebuserades för varje rymling, som undkom. Det hjälpte.

Som en motvikt för den starka depression, som ,under mitt medtagna tillstånd höll på att få makt med mig, hade jag Kenneth. Oskadd, välbehållen, brynt av sol och med rundade små lemmar återlämnades han i min vård. Sedan den värsta faran i mitt tycke nu var överstånden, lämnade jag honom

en smula lösare tyglar. Två saker voro fortfarande strängt tabu — att fraternisera med fångarna vare sig manliga eller kvinnliga, och att gå ner till sjön, när farbror Innokentij eller någon annan äldre »vit» person inte var med.

— Vem är tant Sol? frågade jag honom en dag. Jag hade hört honom tala i sömnen om en mystisk person med detta namn, alltid med en intensiv längtan i tonfallet och så ofta, att jag började luta åt åsikten att det inte var fråga om någon figur ur barnsagornas värld.

— Å pappa, känner du henne också? — Hans ansikte strålade upp av glad överraskning.

— Nej, jag har inte den äran, erkände jag småleende. Vem är hon?

— Tant Sol, sade han svinxlikt, är bara tant Sol.

— Men berätta hur hon ser ut?

Han stirrade fundersamt ut genom fönstret på den gyllne lökkupolen, som stod lysande mot den blå etern. Jag tänkte att han blev rädd för ett nytt förbud, ty han frågade försiktigt:

— Varför vill du veta det?

— För att jag kanske skulle vilja bli bekant med henne jag också.

— Å, jaså.

— Nå?

— Jag kan inte berätta, sade han hjälplöst. Hon är så — så förfärligt vacker, ser du. Som en fedrottning — eller prinsessan Snövit — bara mycket, mycket stiligare! Bara guld och silver och sol,

så det lyser och blixtrar om henne, så det riktigt gör ont i ögonen ibland. Nej, du kan inte förstå — jag kan inte berätta, så du skulle förstå!

— Nej, nickade jag resignerat, övertygad om att tant Sol var en fantasi, en sagofé, som gäckade honom i hans livliga barnadrömmar.

Och vi talade inte vidare om henne för den gången.

Porten mellan de båda borggårdarna bildade en låg tunnel med romantiskt ålderdomliga tunnvalv tvärsigenom byggnadsmassan. Till höger i tunneln ledde en väldig järndörr till ett gammalt magasin, där mellangolven rasat och som därför gjorde intryck av en ofantlig mörk grotta, tre våningar hög, unken och fuktig, ett tillhåll för hela härskaror av råttor. Mittemot, till vänster, var kyrkporten av järnbeslagen ek, som motstått århundradens påfrestning. Kyrkbyggnaden, som var infogad i den enformiga yttre murmassan utan annan utsmyckning än små grekiska kors över de något större fönstren och de fem gyllne kupolerna högst upp — en stor i mitten över klockspelets enkla arkad och fyra små på hörntornen — avsmalnade terrassformigt uppåt och inneslöt egentligen tre fullständiga kyrkor över varandra, den övre mindre än den inunder. Den stora Vår frälsares kyrka på bottnen var härjad av eld — bolschevikerna hade antagligen haft för avsikt att lägga hela klostret i ruiner vid sitt avtåg, men gripits av panik, så de inte ens hunnit tända luntan till minan under bron. Vapenhuset, där den slitna sten-

trappan vindade sig uppåt kring en kolossal monolit, var på den cylinderkupiga insidan prydd med en oerhörd väggmålning — en enda oavbruten procession av fullskrudade metropoliter och biskopar, abboter och helgon i övernaturlig storlek och med synbar strävan efter porträttlikhet att döma av de med slavonska bokstäver angivna namnen invid varje ärevördigt, glorieomstrålat huvud. Jag stod en stund och kände mig liten inför detta ändlösa högtidliga tåg av heliga män, som skenbart strävade uppför trappan vid min sida och voro så levande, så minutiöst utförda, att inte en tå i sandalen, inte en rynka, knappast ett skäggstrå saknades. I sanning, var inte den grekiskkatolska kyrkan rik på helgon! Och vilken oerhörd arbetsprestation, denna väggmålning, utförd av enkla munkar!

Den mellersta kyrkan, en trappa upp, var jämförelsevis oskadd av branden, men det nedsotade högaltaret var utplundrat på sina juvelbeströdda ikoner, manshöga silverstakar och alla dessa dyrbara parafernalier, som höra till den praktfulla kulten. Luften mellan de glänsande malakitpelarna bar ännu en död efterdoft av rökelse och var illuminerad av myriader gnistrande dammpartiklar, som högtidligt svävade om i de breda solskensfloderna från de högt sittande fönstren. Flugornas surr fick en oväntad resonans i den öde stillheten här inne; en humla sjöng med en utdragen, djup orgelton, och mina sporrar klingade svagt som

rasslet av små silvermynt i offerhåven. Men över alltsammans förnam jag en spröd, vibrerande ton, som kvällde fram som ur de åldriga murarnas egen märg — föll till en myggsvärms skälvande svaga och dock fulltoniga sång i solnedgången, steg till en klockren flöjtton, insmickrande och bomullsmjuk som en smekning, svällde ut i ett betagande crescendo av översinnligt välljud som en ängels lovsång i rymderna. Men det hela så avlägset, spöklikt, ogripbart som ett förandligat eko av de hymner de troende uppstämt från denna plats genom sekler. Det var väggarna, golvet, taket som sjöngo — det var hela den gamla byggnaden, den plundrade ikonostasen, de smaragdgröna pelarna, plafondens svävande änglar, processionen av heliga män ute i trapphuset. Jag stod som under en förtrollning och lyssnade, rädd mitt i njutningen för någonting övernaturligt, mystiskt. Var det en hörselhallucination framkallad av mina krossade nerver under påverkan av den hemlighetsfulla, vemodigt spöklika stämningen här inne? Eller var det verkligen någonting utanför mig — en snärjande, famlande sirensång, som lockade mig i undergången? Jag snurrade runt på klacken och tog in hela templet med en svepande blick, som jag sökte göra nykter, kritisk, genomträngande. Mina sporrar klirrade till, så blev allt med ens tyst — allt så när som på den ensamma humlans orgellika surr mot fönsterrutan. Sången hade upphört. De otaliga dammkornen fortplantade min häftiga rörelse i en virvlande dans

av gnistmoln, som ur skuggan böljade in i solflod efter solflod mellan pelarna.

— Tor Grip, sade jag högt och skakade beklagande på huvudet; Tor Grip, du är mycket dålig!

Och jagad av det ihåliga ekot av min egen röst skyndade jag ut i trapphuset och slog glasdörren hårt igen efter mig. Den kolossala processionen av heliga män, stelnade i värdiga poser och dock med något av rörelsens hemlighet fångat i sina tunga lemmar under ornaterna, manade mig tigande att följa med uppåt till Gud Fader, som vithårig och högtidlig, helt omstrålad av den extrema heliga hetens gloria satt på sin tron högst uppe i trapphusets tunnvälvda tak. Men jag tyckte mig ha fått nog av mystik för i dag och tog resolut några steg utför vindeltrappan. Då ljöd sången på nytt, nu livligare, tydligare, mer betagande och verklig, mer mänsklig, ehuru jag igen hade det intrycket att den vällde fram ur själva murarna. Jag stannade och vände. Långsamt, plågad av onda aningar och dock oemotståndligt dragen uppåt gick jag steg för steg förbi helgonen, som blevo alltmer antika och vördnadsvärda ju längre fram i processionen de gingo, tills jag som i en dröm började känna igen bibelns universella heliga — apostlarna, profeterna, Moses, Abraham. Sången ljöd allt starkare, allt närmare. Nu urskilde jag redan över de förvirrande ekona melodin: Elisabets bön ur Tannhäuser!

Genom den smårutiga glasdörren såg jag in i ett

kapell i guld och svart marmor. Blå rökelseskyar stodo som ett flor för högaltaret, där den snirklade ikonostasen glimmade i gammal förgyllning med otaliga små och stora friskare ytor efter rövade helgonbilder. De rikt skulpterade gallerdörrarna in till det allra heligaste stodo vidöppna och inramade en knäböjande gestalt på bönpallen inne i det hemlighetsfulla dunklet. Ett ensamt vaxljus i den gammaltestamentliga hänglampan gjöt ett milt gult skimmer över den bedjandes bruna hår, som föll rakt och mjukt ned till nacken som på en ung novis, och över dräkten, som lyste som en pops guldstickade mässkrud. De i åkallan höjda händerna voro konvulsiviskt knäppta, och brokadens styva, vida ärmar gnistrade svagt som en aura kring det bakåtkastade huvudet. Den inspirerade sången steg fulltonig och lidelsefull upp mot valven — det var en varm, mörkt timbrerad stämma med omisskännlig skola, en konsert- eller operaröst, som verkade mirakel här i denna ödekyrka. Undrande stod jag och lyssnade, fascinerad av synen genom de dammiga rutorna — en syn som en tavla av någon gammal mästare och mystiker, med dunkla och dock glödande färger och en stämning så intensiv, att själen ryste.

Min tanke stod stilla. Magi eller inbillning eller verklighet — det grubblade jag inte över i den stunden. Jag ville njuta så länge det räckte och kände på mig att det minsta buller, den minsta rörelse från min sida skulle komma bilden att upplösa sig som

en dröm. En råttas prassel i fönsternischen kom mig att rycka till, och när jag kastade en blick i taket tätt över mig, stirrade jag rakt in i Vår herres stränga, allseende ögon och frös till som ertappad på bar gärning i färd med ett helgerån.

Sången tystnade med en sista lidelsefull vädjan, den knäböjande reste sig, vände sig om och kom långsamt genom ikonostasen ut på podiet med de tre mystiska trappstegen, där en bred flod av solljus kom gestalten att skimra och gnistra. Med en våg av förtrytelse och förvåning kände jag igen den röda kvinnokaptenen. Det halvkorta håret klippt à la page gav henne ett gosselikt utseende, och uttrycket i hennes ansikte var så genuint andäktigt, så oberört rent, att min fot, som ämnade sparka upp dörren, stannade halvvägs. Vad var detta — komedi eller äkta? Jag hade aldrig sett en pop göra en mer verkningsfull entré inför knäböjande troende. Och den avmätta värdighet, varmed hon svängde sitt rökelsekar i de svagt rasslande silverkedjorna — tre gånger till vänster, tre gånger till höger, tre gånger rakt fram — hade gjort själva ärkemetropoliten av Byzantium heder. Och med vilken raffinerad konst var inte den styva mässkåpan av guldbrokad ändrad och feminicerad till en skimrande rob, som på samma gång hade balklänningens charm och den kyrkliga ornatens ceremoniösa pomp!

— Herre, se i nåd till oss syndare! mässade hon

med fulländad pose och ecklesiastisk accent, medan rökelsen steg uppåt.

— Herre, förbarma dig! svarade ritualenligt församlingen, representerad av en klar gossröst, som kom mitt hjärta att stanna.

— Herre, förba-arma dig! ljöd omkvädet i fullkomligt harmonisk duo. Vad den bytingen måtte ha övat sig, omusikalisk som han var!

Så, detta var tant Sol, tänkte jag bistert och stötte upp dörren. En stor vrede började koka inom mig. Helgerån, bespottelse, tempelskändande — jag fann inte utttryck nog starka för begreppet. Och min oskyldiga gosse förledd att deltaga! En ström av ord trängdes för att få ljud på min tunga, min hand knöt sig krampaktigt, och mina ögon måste ha lågat. Hon var mitt uppe i syndabekännelsen och såg mig komma utan att en muskel i hennes ansikte eller en darrning i rösten förrådde någon rörelse. Hennes självbehärskning var så perfekt, att den verkade hemsk. Var hon blind? Hörde hon inte mina sporrar, mina dånande steg?

Och då såg jag Kenneth. Han stod ett stycke nere i kyrkan vid en pelare, som hittills dolt honom för mig, och höll ett brinnande vaxljus i handen. Det var tydligt att han inte hört mig, att han var glömsk av hela världen utom taskspelerskan på podiet. Hans stora barnaögon stirrade som i hypnos och dock så intensivt medvetna, att hela hans själ låg i den; ansiktet var blekt av rörelse, och

jag kunde se våta spår efter tårar av extas på kinderna. Av och till gjorde han korstecknet och bugade sig med en andakt, som var absolut genuin, helgonlik.

Jag stannade och såg villrådig från den ena till den andra. Om jag inte ville tillfoga min son ett irreparabelt ont, måste jag ingripa med största hänsyn. Jag sväljde min vrede och sökte reda ut mina tilltrasslade tankar och stadga mina nerver. Under tiden blev jag vittne till en serie prestationer, som efter att först ha väckt min livliga förtrytelse slutade med att fånga mitt intresse i så hög grad, att jag som Kenneth stod glömsk av allt omkring mig, fascinerad, kuvad. Från den ålderdomliga litanian övergick kaptenen utan övergång till Shakespeare. Jag såg plötsligt sömngångerskan lady Macbeth framför mig, därpå Ofelia, Desdemona. Hennes karaktäristik av de olika gestalterna endast med tillhjälp av gester, pose, minspel och röstintonation var till den grad träffsäker och fullkomlig, att jag, ehuru jag aldrig sett Shakespeare på ryska, kände igen dem i samma ögonblick hon började tala. Hennes spel var ett underverk av rutin och teknik — en provkarta av olikartade emotioner och dramatiska effekter, där vart ord ringde äkta, varje uttrycksmedel behärskades suveränt. Dramatiskt taskspeleri — må så vara! Men bakom orden och gesterna — få, men underbart talande — lågade i varje moment en stor artists själ, som gjorde de tvära övergångarna naturliga och det löjliga, det absurda i hela denna

föreställning till någonting sublimt, adlat, jag ville nästan säga heligt. Det var stor konst.

Jag stod bergtagen. Aldrig förr hade jag hört ryskan klinga som då i den tomma kyrkan med sin känsliga akustik under den stora kupolen. Gestalten där i solen på podiet med den snirklade, förgyllda ikonostasen som fond levde, andades, skälvde av dramatisk nerv, av en inspiration i varje ögonblick äkta och uppenbarande. Själva den styva guldstickade klänningen, som slog tusen milda gnistor i solen, förvandlades från ett hinder till ett hjälpmedel. Hur de stela vecken kunde ge relief! Men det största undret var hennes ansikte. Jag hade alltid hållit före att ryskan av den orientaliska typen med sin rena ansiktsoval och sina extremt kvinnliga, veka drag var den mest uttryckslösa docka i världen, om man ignorerade ögonen. Men här var en inre illumination, en självfullhet, en Duses uttrycksfullhet i ett fullkomligt skönt ansikte. Ja, jag såg det nu — hon var mer än vacker. Det var konsten som uppenbarade det, konsten i förening med miljön, solen, stämningen.

Jag vet att hon var medveten om min närvaro. Ibland hade jag det intrycket att hon spelade för mig i ett särskilt syfte. Hon hade övergått till modern repertoar nu — Wilde, Tolstoj, Ibsen, Maeterlinck, Hauptmann. Hennes Mélisande hade en obeskrivlig poesimättad charm, och hennes Salome var ett snärjande, depraverat monstrum av pervers glupskhet. Hennes ögon lockade med sitt out-

grundliga djup, sögo som en vampyrs mun all min motståndskraft, min skepsis, mitt förakt. Jag hade glömt den avkönade, blodbestänkta bolscheviksoldaten och upptäckte i några flyende minuter av suggererat begär kvinnan. Min blick trängde genom den styva brokaden; jag såg åter hennes lemmars snärjande prakt liksom dagen för vår ankomst till Borumka, då jag skickat några soldater i förväg att elda upp klostrets bastu och vid stranden av ån framför gevärsmynningarna befallt fångbataljonen klä av sig varje tråd och kasta kläderna i sjön, innan de tillätos gå över bron. Det hade varit min avlusningsmetod — enkel, brutal, men effektiv! Och jag mindes hennes kropp som en flamma av vit eld bland de gemenas vulgära former och solens smekande spel över hennes kurvor och marmorhud. Jag glömde hennes utbrott av våldsamt hat och strömmen av svidande ord, som kommit mig att under hela tiden sedan dess fullt medvetet undvika henne som en giftig reptil, som tyvärr var för helig att krossas. I denna stund av åtrå var jag bara dåraktigt glad att jag kommit hit in och fått se henne.

Jag tror hon läste i min blick att hon fått mig dit hon ville, ty hon avbröt med ens sitt spel, och det var som sjönk hon ihop på de tre mystiska trappstegen utmattad, utbrunnen, förbi. Medan den förtrollning, vari jag hållits fången, långsamt löste sig och jag av alla krafter sökte få ett grepp på mig själv, gick Kenneth fram till henne och räckte

henne sitt våta, ännu lysande ansikte liksom till en kyss.

— Kenneth! ropade jag.

Han vände sig häftigt om, och jag välsignade honom i mitt sinne för det han bara var glad, barnsligt glad att se mig — det bevisade att hans renhet var obefläckad.

— Å pappa, är du där? Och jag som inte hört dig komma! Ser du, pa — det här är — det här är tant Sol. Nu får du se med egna ögon.

Men han gick inte ifrån henne, stod lutad mot hennes knä. Hon strök honom med ett litet leende över håret, som var vått och krusigt som efter en vild lek.

— Ja, Kenneth, sade jag och försökte göra rösten naturlig. Men nu får du lov att lämna oss. Jag har någonting att tala med tant Sol om. Gå upp på ditt rum så länge.

Han räckte henne ännu en gång sin mun, men hon sköt honom milt ifrån sig, och han lydde och gick, medan vi sågo efter honom. Närmare dörren blevo stegen långsammare, han vände sig om och tvekade — någonting i vårt sätt, i den tunga tystnaden emellan oss gjorde honom orolig. Jag försökte nicka åt honom så glatt och lugnande jag kunde och drog en lättnadens suck, när glasdörren föll igen bakom hans lilla gestalt.

— Och nu, madame Kasanova, sade jag hårt och vände mig mot henne, skall vi ha en liten uppgörelse oss emellan.

Hon nickade trött, apatiskt. Upptäckten av hennes identitet gick henne spårlöst förbi. Hon föreföll slocknad. Ännu nådde en strimma sol fållen av hennes skimrande klänning och brann där som en bård av eld; men dragen voro slappa, nästan gamla, och ögonen gömde sig glanslösa under de tunga, blåådrade ögonlocken.

— Jag förstår att ni tänker ta honom ifrån mig nu, sade hon trött.

— Naturligtvis! Ni har ju stulit honom. Ni har gjort honom till medbrottsling i ert tempelskändande. Det kan inte få fortfara!

— Skada.

Var var den arrogans jag väntat? Jag visste ju att hon hatade mig. I stället suckade hon litet och sade fullkomligt jämnt och lugnt som om vi suttit och konverserat i en salong:

— Tempelskändande, sade ni. Hur gammalmodigt! I den nya staten blir de enda kyrkor som finnas konstens tempel. I Saratov — — —

— I Saratov är kyrkorna förvandlade till bordeller som på gamla Ishtars tid, avbröt jag. Så, d e t är ert ideal? Ja, hur kunde jag vänta mig annat! Och ni har bara följt era ledares anvisningar att demoralisera ungdomen först. Men det är ändå någon skillnad på barn och ungdom, inte sant?

— Er son är moderlös, har han själv berättat mig, sade hon långsamt. Han saknar sin mor eller i varje fall en kvinnas närhet. Därför, när vi en dag träffades här, hade han hela famnen full av uppdämd

tillgivenhet att ge. Jag är ovärdig, jag vet det — men hur skulle jag kunnat visa honom ifrån mig? Det hade varit obarmhärtigt, grymt. I stället har jag givit honom det bästa jag å min sida har att ge — min konst. Och tro mig, det har inte skadat honom — ånej! Det har givit honom oförglömliga skönhetsintryck, fördjupat honom, givit honom allvar, andakt, ja förmågan att dyrka, att tillbe. Den stackars gossen var ju som en torr öken, som girigt sög upp var droppe dagg — ett tomt käril, ett vackert hölje, ingenting mer. Jag har givit honom en smula själ, en början, ett frö, som skall spira upp med hans fysiska utveckling och göra honom till en hel, sann, harmonisk människa. Och det klandrar ni mig för?

Jag stirrade på henne, villrådig om vad jag skulle tro. Vartenda ord hon sade var en ny överraskning — inte så mycket orden i och för sig, som tonfallet, det övertygande allvaret där bakom. Hon var i sanning en stor skådespelerska, om vad hon där sade var konst det också!

Om — ja, o m! Det var det jag inte visste. Onekligen hade hon rätt i vissa stycken. Mäns sällskap var den lille inte nog. Och att döma av det lilla jag sett, hade deras profana seanser här uppe i kapellet inte grumlat hans renhet. Men blotta tanken att hon — mördarkaptenen, den hatfulla, hämndgiriga furien — kunde ha någonting gott att ge min son, var ju omöjlig. Oförglömliga skönhetsintryck — ja, herregud, jag hade själv fått en glimt

av dem nyss, det kunde jag inte förneka; men hennes tal om att hon förhjälpt honom på väg att bli en hel, sann, harmonisk människa skorrade i mina öron som en oerhörd blasfemi.

Vilken gåtfull dualism fanns hos denna kvinna, vilken besynnerlig blandning av ädelhet och demonisk ondska? Jag kände ännu smärtan i armen efter hennes lömska kula, men det var inte det jag tänkte på. Jag visste ju mer än väl att hyggliga, normala människor i stridens hetta kunde förvandlas till rasande djävlar! Men jag såg åter för mig kärret den där morgonen, kärret med mina gossars gräsligt stympade lik — försvarslösa fångar torterade med kallt blod och för njutning. En kvinna som kunde tillåta, åse, kanske leda en sådan bestialisk blodsorgie kunde inte vara annat än rutten, pervers, grym alltigenom. Det kunde inte finnas en atom mänsklighet hos en sådan varelse.

Jag hade nyss varit vittne till vilken virtuos kameleont hon var. Men det behövdes att jag för min inre syn framkallade hela den fasansfulla scenen från kärret för att jag inte skulle falla till föga inför hennes fulländade pose. Hon nekade sig sannerligen ingenting — inte ens att kittla min faderstolthet.

— Lägg märke till, major, att jag inte beklagar mig själv, fortfor hon. Den lille har blivit mig dyrbar, kärare än ni kan ana. Jag har alltid önskat mig en son sådan som han. Och jag har aldrig i hela mitt liv spelat för ett tacksammare, mer intensivt

medryckt auditorium. Han tröttnade aldrig, ville bara ha mer. Och det fast han väl i verkligheten knappast förstod en tredjedel av vad jag sade! Men hans intuition är underbar för en så liten, och han inspirerade mig alltid till att ge mitt allra bästa. Och nu — — —

Hon stirrade rakt framför sig med ett vemodigt uttryck. Hon höll händerna slappt knäppta i knäet, blodshänderna så vekt vackra som trots någon kvinnas.

— Vet han vem ni är? frågade jag barskt.

— Nej, jag är bara hans tant Sol. — Plötsligt reste hon sig med ansiktet och hela figuren spända som en stålfjäder och en ångest i sina ögon, som jag kunnat svära på var äkta. — Å, säg det inte åt honom — jag ber er! Om vi skall skiljas — à la bonne heure; men låt honom inte veta vem jag är! Låt mig förbli tant Sol i hans minne!

Jag studerade henne med ett leende, som jag tror var litet grymt.

— Och varför?

— För att jag inte vill han skall förakta mig. Inte för allt i världen!

— Ni medger då att ni är värd hans förakt?

— Ja! Ett barn kan trampa på oss alla. — Och ett ögonblick tyckte jag hon blottade sig; det var som en glimt av det gamla hatet sluppit ut i hennes blick, när hon med en häftig gest ut mot parken tillade: — Också på sin far, också på sin far! Kommer ni ihåg de fem döda där borta?

— Å, jag förmodar, sade jag i frätande ton, att om rollerna varit ombytta, skulle jag och alla mina män längesedan fått dela de gossars öde, som låg i kärret där vi fångade er. Minns ni?

Det kom en slöja över hennes ögon, och jag tror hon bleknade litet.

— Minns ni?

Jag tyckte mig se henne arbeta med en stor rörelse.

— Minns ni? upprepade jag obarmhärtigt.

Några sekunders konstpaus. Så kastade hon upp armarna i en förtvivlad, övergiven gest, sjönk ner på trappan igen och slog händerna för ansiktet.

— Jag har haft orätt, orätt, orätt! stönade hon och vaggade på kroppen. Vi har orätt — alla, alla!

Om det där inte var hysteri, så var det fördömt väl spelat. Tonfallet rev i mina hjärtrötter, och jag blev rädd hon ändå till sist skulle få bukt med min skepsis. Med en axelryckning klampade jag värdigt ut ur kyrkan. Bakom tyckte jag mig höra en fräsning som av en katt — eller var det en snyftning?

Nere i portvalvet mellan gårdarna gav jag skiltvakten en mångordig, bister uppsträckning. Han var enligt order posterad med sin kulspruta vid tunnelmynningen mot yttre borggården, enär jag ville såvitt möjligt undvika kontakt mellan mina män och kvinnofångarna. Detta arrangemang lämnade de sistnämnda fritt tillträde till kyrkorna, och

det var inte heller för Tamara Kasanovas kyrkobesök jag bannade, utan för det min son tvärtemot strängt förbud tillåtits passera genom valvet. Men den skrämda vaktposten försäkrade på heder och samvete, att han inte låtit den lille gå in där, men väl sett honom komma ut alldeles nyss.

Innan jag gjorde processen kort med soldaten, ville jag höra Kenneths vittnesmål. Det stod hårt åt att få den lille att bekänna, men han gjorde det slutligen för att rädda skiltvakten ur klistret. Det var uppenbart att han tvingades yppa sin allra dyrbaraste hemlighet.

Det var hans bekännelse som ledde till upptäckten av det hemliga nät av underjordiska gångar, som förenade olika delar av klosterön med huvudbyggnaden. Själv hade den lille under sina lekar endast fått reda på en enda gång — den som ledde från ett av de små kapell, vilka funnos inströdda här och där i parken, till Vår frälsare-kyrkans sakristia. Det var tack vare denna gång han med sådan framgång kunnat dra sina vaktare vid näsan och skynda till sina hemliga högtidsstunder med »tant Sol». Att han inte tvekat att begagna denna kolmörka, hemlighetsfulla kommunikationsled fyllde mig med stolthet över hans kurage, tills jag kom att tänka på att det egentligen var ett kriterium på styrkan av hans längtan efter henne — då blev jag betänksammare.

När vi utforskade labyrinten, stötte vi på en gång, som ledde under själva ån ett stycke in i skogen

på fastlandet. Därmed var hemligheten med de oförklarliga rymningarna uppklarad. Det var tydligt att åtminstone kvinnofångarna, i vilkas flygel gången utmynnade, sedan länge haft kännedom om den och begagnat den, ända tills arkebuseringen bland de kvarvarande satte stopp därför. Jag lät sätta in en sprängladdning i gången rakt under åbädden och översvämmade hela det infernaliska systemet, som av allt att döma i tiden konstruerats av munkarna att tjäna deras ljusskygga, kanske liderliga syften.

Kenneth var otröstlig över att inte längre få sammanträffa med sin tant Sol. Jag var försiktig nog att inte krossa hans ideal — ett enda ord om vem hon var skulle sannolikt varit nog, men på samma gång säkert verkat på honom som ett dunderslag, och jag ansåg honom vara för ung att lära sig att misstro människorna, kanske hata dem. Dessutom fruktade jag att ett dylikt förfarande skulle driva honom ifrån mig — och jag kunde inte bära den tanken just nu, då förhållandet mellan oss höll på att bli allt intimare.

Men min taktik ledde i alla fall till samma resultat. Förbudet, som han inte kunde förstå, fjärmade honom ifrån mig. Han försökte bekämpa sin saknad och sorg som den lille man han var, men han kunde inte hindra grollet mot mig att spira jämsides med ett nyvaknat tvivel på min rättvisa och ofelbarhet. Det var farligt. Jag måste förbli den fasta, pålitliga punkten i hans lilla värld, om han

inte i förtid skulle få känna ensamhetens tomhet. Jag skulle ju vara både mor och far för honom!

Det skar mig i hjärtat att se honom lida. Hans humör tog skada, hans annars obändiga livslust och livlighet fingo en stark sordin över sig, ingenting intresserade honom längre. Jag började frukta att han skulle bli sjuk ändå till slut — och det genom mitt förvållande.

Det var inte att undra på att Tamara Kasanova under sådana omständigheter skulle få ett oproportionerligt rum i mina tankar. Jag grubblade mycket på denna kvinnogåta, vred och vände på den, mätte den, sökte en mångfald olika lösningar. Men hon trotsade all analys. Mot min ståndpunkt a priori — att hon var en farligt skicklig taskspelerska — stredo mina egna sinnens vittnesbörd; och dessa vittnesbörd å sin tur stredo mot allt vad möjligt och sannolikt fanns i hennes antecedentia. Jag mindes vad Gerardov berättat om hennes »kommunism» redan som aktris i Petersburg — om hennes gratisföreställningar, hennes avstående av hälften av sin inkomst till den röda sakens förmån — och dock hade hon åkt med trespann, när hästköttet stod i femhundra rubel skålpundet och folk i massor segnade ner och dog av hunger! Konsekvens i tanke och handlingar var naturligtvis för mycket begärt av en kvinna, men svängningen mellan de båda extremerna att gå in i den röda armén och därpå ropa ut att man haft orätt var likväl väl mycket för mig. Och dock — resonerade jag vi-

dare — var det just det vanliga tricket massor av våra fångar försökte sig på.

Frågan var hur mycket jag kunde tro av hennes sena omvändelse. Jag dolde ingalunda för mig att den var av stor vikt — alldeles frånsett historien med Kenneth. Hon var ingen dussinfånge. Hon var en stor konstnärinna, Tamara Kasanova — »Rysslands återlösarinna», som Gerardov i sin entusiasm kallat henne, vad han sedan må ha menat med det. En lika värdefull allierad som farlig fiende för den vita saken. Det var min militära plikt att söka utforska henne — om så behövdes, omvända henne.

Detta mitt officiella resonemang löpte parallellt med mitt personliga intresse. När jag började söka upp henne eller kalla henne till mig, skedde det för var gång alltmer på grund av en rent självisk önskan — som jag dock aldrig tillstod för mig själv! — och allt mindre för »sakens» skull. Jag sökte fortfarande ärligt anlägga samma skeptiska synpunkt på henne som förut, men jag fick alltmer krysta mig till mina tvivel och ta cynismen till hjälp. Hon var en mästare i belägringens taktik och forcerade hinder efter hinder utan att jag märkte det. Jag gjorde det så mycket mindre som hon endast för Kenneths skull tycktes bry sig om vad jag tänkte om henne. Hon var verkligen redan på detta stadium varmt fästad vid den lille. Det var den första punkt, vari mina tvivel fullständigt hävdes.

Och det ledde till att jag igen lät Kenneth börja

umgås med henne — nu likväl med det oeftergivliga villkoret att jag alltid skulle vara närvarande vid deras sammanträffanden. Att bara se hur gossen levde upp igen! Men naturligtvis var han svartsjuk på mig för den stora anpart jag krävde av henne, och lika givet var att han skulle sakna de mystiska högtidsstunderna på tumanhand uppe i kapellet. Det var ett faktum, att hon alltmera sällan blev i tillfälle att producera sig i sin konst. Det visade sig att hon och jag hade för mycket att tala om. Och småningom övergåvo vi kapellets avskildhet för långa utflykter i skogen eller båtturer på sjön. Jag hade fått motorbåten i skick vid det här laget, och ett litet förråd nafta och bensin, som vi tillika med andra undanstuckna förnödenheter påträffat vid genomsnokandet av de hemliga gångarna, möjliggjorde små utfärder, vilka egentligen hade karaktären av provturer för den längre resa jag förberedde för att föra Kenneth till ett lugnare land — en resa jag i min dårskap alltjämt uppsköt.

Det var midsommartid — en härlig tid. Borumkas åldriga park var ett sagoland av väna naturpartier, och de lummiga holmarna utanför flöto som bräddfulla blomsterskålar på det solskimrande havet. Från toppen av broder Innocentius' ensliga klint kunde man i klart väder nordostvart skönja de finländska öarna Tytärskär och Seitskär, medan Hogland sköt rygg som en molnbank rakt i norr. Av och till sågo vi stora krigsskepp makligt röra sig där ute — engelsmän, tänkte jag med hjärtat

svällande av hopp — och hörde kanonerna tala på Krasnaja Gorka med ett dovt mullrande som avlägsen åska. Var befrielsens dag äntligen i antågande för den döende metropolen? De estländska tidningarna — vanligen en vecka gamla, då de nådde oss — voro fulla av käbbel om armén och Judenitsch' nya kår, men innehöllo knappast några positiva underrättelser om krigshändelserna i stort. I alla fall var det en hoppets, förväntans tid. Jag hade fått nog av krig och ville inte tillbaka, om jag kunde undvika det. Mina tankar gingo åter fredens stigar, gärna med en stilla idyll hägrande som mål.

Kenneth blev rödbrun som en indian, och också från Tamara Kasanovas ansikte ströks den sjukliga fängelseblekheten under inverkan av vårt stärkande friluftsliv. Jag hade skaffat henne en rödakorssysters uniform, och den klädde henne utomordentligt. Själv tyckte jag jag kunde känna hur mina nerver helnade.

För Kenneths skull hade jag från början anlagt en norm för mitt uppträdande gentemot Tamara, som tillät oss vara tillsammans utan att förråda hennes ställning. Det var inte lätt att hyckla vänlig likgiltighet, så länge jag ännu ständigt såg blodet på hennes händer — och senare var det ändå svårare att vara kommendanten, den urbana, men överlägsna. Jag kände mig alltid tvungen i hennes närvaro och sökte intala mig, att det bara var för Kenneths skull jag gick med. Att jag själv innerst längtade efter dessa möten var jag långt ifrån att

erkänna. Hon å sin sida tog sina direktiv från mig, och hennes pose var i alla avseenden beundransvärd. Hon var för mig en splitterny uppenbarelseform för den ryska kvinnan — aldrig ett spår av påträngande koketteri eller den minsta invit till flirt. Hon åt sig in hos mig uteslutande genom makten av sin charm och magnetismen i sin personlighet.

Betänk hur kvinnosvulten jag var! Jag hade inte på ett halvt år talat med en bildad kvinna, knappast ens med en bildad man. Och Tamara Kasanova var en intressant, remarkabel människa. Det föreföll visserligen som låg hon just nu mitt uppe i en svår kris, en omjustering av många av sina ideal — det följde ju redan av hennes »omvändelse» — men i alla fall var det hon, som alltid var den givande. Vårt umgänge var rent intellektuellt och det i så hög grad, att jag hemligen gick och kände mig otillfredsställd.

Naturligtvis talade snart hela klostret om oss. Det bekymrade mig föga, ända tills Kenneth en dag kom inrusande till mig och stammade fram, ännu vit av vrede, att vaktsoldaterna skällt ut hans tant Sol för en röd mörderska. Den häftighet, varmed jag förnekade epitetets berättigande, hade bort uppenbara för mig varthän jag hade kommit, men då resonerade jag bara att det var »för Kenneths skull». Historien förtröt mig emellertid i hög grad, och sedan jag något senare råkat i ett våldsamt gräl med doktor Galkin till följd av några beslöjade insi-

nuationer om mitt förhållande till min vackra fånge, förklarade jag i vredesmod att kapten Kelkina — det var hennes nom de guerre — från och med den dagen var att betrakta som min sons guvernant och en medlem av mitt hushåll.

Men några dagar efter det hon flyttat in i min våning och övertagit sina nya plikter uppenbarade sig oväntat min gamle vän Gerardov på scenen.

Det bär mig emot att berätta om honom. Man skall inte tala illa om de döda! Men jag måste ta honom med för att få sakerna ställda i sitt rätta sammanhang. Jag skall söka inskränka mig till det väsentligaste och vara så rättvis det är mig möjligt. Och jag vill säga det redan nu: »Ich grolle nicht!»

Han lämnade mig ett privat brev från sin chef, som förklarade hans ankomst.

»Jag vet att ni är överste Gerardovs vän — måhända den ende han har i armén,» skrev generalen. »Tag hand om honom för en tid; kanske ni har större inflytande över honom än krigsrätterna. Han är dömd till döden för subordinationsbrott under försvårande omständigheter. Tidigare har han successivt degraderats från regementskommendör till kompanichef. Ingenting tycks bita på honom; han är oförbätterlig. Förstå mig rätt: han är den bästa officer i armén, när det gäller hård strid, men absolut oförmögen att lyda order. Jag har tills vidare suspenderat dödsdomen och ber er övertala honom att i all stillhet dra till en annan marknad — general Judenitsch' kår till exempel. Ty jag fruktar det

snart inte finns en soldat i vår armé som jag kunde ställa under hans kommando — han offrar dem utan att blinka, och vi behöva allt folk vi ha.»

Jag visade honom brevet.

— Således din fånge, sade han med sitt cyniska leende.

— Ja. På hedersord.

— Jag fruktar mitt hedersord inte betyder mycket. Jag har för vana att glömma lapprisaker.

— Din dynamo.

Han nickade.

Jag skaffade honom ett par bekväma rum i härbärget och ordnade det så, att han fick spisa vid mitt bord. Hans första sammanträffande med Tamara var högdramatiskt, trots det att hon bemötte honom med isande köld. Naturligtvis förutsatte han ett intimt förhållande mellan oss och skrattade åt mina protester. Men han hade inga skrupler och sade det öppet.

— Här blir strid på liv och död, gamla gosse! Du har ett förbannat försprång, men jag är stark i spurten.

— Kör i väg, sade jag godmodigt. Du misstar dig fullkomligt, men låt inte det hindra dig att spurta. Kanske din tid blir kort.

Det var sagt på skämt, det sista. Jag hade ingen avsikt att agera profet.

Han utvecklade samma rasande energi i denna affär som han var namnkunnig för i striden. Hans taktik var att ta allt med storm; han var absolut

renons på tålamod och uthållighet. Men min Gud, så han fick på huden! Hon var honom mer än vuxen, överlägsen. Inför mina ögon utspelades hela dramat, och jag ryser ännu vid tanken därpå. Gentemot mig hade hon ju varit som avkönad, indifferent och passiv; men mot honom blottade hon plötsligt alla en demonisk kvinnas dödligt skarpa vapen. Jag har aldrig förstått vad hennes avsikt var, utan sökt förklara det med hennes medfödda grymhet, som hade sin lust i att pina och plåga. Ty nu såg jag riktigt hur grym hon var! Det var kattens raffinerade grymhet, när hon leker med sitt rov. Ena stunden kunde hon vara drömmande vek, ja billigt sentimental för att i den nästa, när han redan slickade sig om munnen och trodde sig blott ha att räcka ut handen, kasta honom ifrån sig så hårt, att jag kände mig sjuk å hans vägnar. Och så hela skalan emellan! Det fanns inte ett konstgrepp i koketteriets arsenal hon inte begagnade mot honom, inte en sträng i hans till bristning spända nervsystem hon inte spelade på med virtuos skicklighet. Det var ett mirakel att hon under denna farliga lek inte råkade fast. Gerardov var inte den som skydde våld.

Första gången han kom till mig med nerverna flådda och ett desperat uttryck i sin blick och förklarade att han ämnade sig ut på en jaktutflykt allena, tog jag det ännu halvt humoristiskt.

— Trodde du hade fått nog av villebråd, som alltid kommer undan i sista ögonblicket, sade jag,

men såg det nästan vilt beslutsamma uttrycket i hans bronserade ansikte och slog över till en allvarligare ton: — Hur länge ämnar du dröja?

— Några dar. Min dynamo är ganska svår, och det lönar sig inte att komma tillbaka innan hon lugnat sig något.

— Några dar! Men — jag vet inte om jag — — —

— Å, var lugn! Så länge h o n finns här, den lilla satan, hittar jag alltid tillbaka.

I dörren vände han om och kom tillbaka. Hans ansikte arbetade under en otäck spasm.

— Hör på, Grip! Försök inte vältra stenar i min väg! sade han hest.

— Om du ser några stenar, sade jag lugnt, så var säker på att de lågo där redan innan hon och jag träffades.

Han fixerade mig en stund, upptäckte synbarligen inte vad han sökte och utbrast med ett uttryck mittemellan förakt och beundran:

— Du är en åsna eller en inkompetent Med en sådan kvinna i huset — ah boh!

Jag vände honom ryggen. — Jag har ju sagt dig att hon är där för Kenneths skull. Det tjänar till ingenting att vi diskuterar saken.

Jag måste tillstå att det var betydligt lugnare och trevligare i mitt hem, medan han var borta. Kenneth var rädd för honom, ty han var för hårdhänt och vågad, när han någon gång förnedrade sig till att leka med den lille. Tamara var igen bara ett

angenämt och intressant sällskap, fast jag ibland tyckte mig märka att där pulserade någonting nytt och varmt under ytan. För mig fick Gerardov gärna bli borta för alltid!

Men jag visste alltför väl att han skulle återvända — som nattfjäriln till lampan. Jag tyckte alls inte om utsikten och skickade så en dag in min avskedsansökan. Gerardov hade kommit med hoppfulla nyheter om britternas förestående aktion mot Petersburg, och jag kunde inte inse att jag behövdes längre. Min arm var läkt nu, så jag hade kunnat resa till fronten igen, om jag haft lust. Men det bar mig emot. Jag hade fått nog. Jag begärde bara att få leva i lugn med Kenneth.

Missförstå mig inte! Mitt hat hade ingalunda brunnit ut. Det var bara det, att jag såg starkare armar än mina träda till. Avantgardet, som klämtat i klockan för att väcka världen, hade fyllt sin uppgift och kunde äntligen unna sig vila. Och min första plikt gällde min son.

— Jag ämnar resa hem till Sverge, så snart mitt avsked beviljats, sade jag en dag vid bordet till Tamara och iakttog henne med en oförklarlig spänning. För en gångs skull övergav henne hennes självbehärskning — eller ingick det kanske i hennes planer att låta mig se hur överraskad, nästan förskräckt hon blev?

— Ni lämnar oss — kriget — alltsammans här? utbrast hon. Ånej, naturligtvis kommer ni tillbaka.

— Det tror jag inte.

Hon andades djupt några tag, och jag tänkte vi voro på väg att få en scen.

— Jag kommer att sakna den lille oerhört, sade hon sakta.

— Och han er ändå mer.

— Å, sådana där småttingar glömmer så lätt. Det där var ju bara camouflage! Det var vid kvällsvarden, och Kenneth sov redan. Men hon stirrade på hans tomma stol med ett spekulativt uttryck och dragen långsamt stelnande som i ett beslut. Jag visste att hon inte tänkte på honom — lika litet som jag gjorde det just då. Vår avresa betydde en sådan oerhörd försämring i hennes läge, att det skulle varit onaturligt om hon inte tänkt på det framom allt annat. Och jag — jag visste plötsligt, att det inte bara var Kenneth som kom att sakna henne. Någonting oformligt och dunkelt och otroligt rörde sig inom mig. Jag vågade inte kalla det vid namn — det skulle varit ett brott mot Dorothys minne.

Jag steg upp och började vandra omkring i det stora rummet, uppbjudande all min kraft att dämma upp, trycka ner, begrava den emotion, som ville arbeta sig fram. Hon satt tyst och sysslade med samovaren, spädde på vatten och rörde om teet i kannan med en sked. När jag vågade se på henne, föreföll hennes ansikte fruset och marmorblekt. En het våg av vad jag kallade medlidande svepte över mig.

— Naturligtvis kan det inte bli tal om att lämna er kvar här, sade jag så naturligt jag kunde och fann att jag gav uttryck åt en tanke, som hela tiden omedvetet ingått i min resplan.

Hon såg inte upp, men bloden började långsamt strömma upp i hennes ansikte.

— Vart skulle väl jag ta vägen? frågade hon med ansträngning. Ni är mycket — ridderlig, major. Men jag tror min plats är hos mitt folk.

Det behövdes bara denna antydan om motstånd för att jag skulle råka i eld och lågor.

— Ert folk! Ni menar era soldater där? — jag gjorde en rörelse åt novisflygeln till. — Och ni som sagt er ha kommit på andra tankar, insett det orätta — — —

— Med mitt folk menar jag Ryssland, hela det ryska folket, avbröt hon mig. Också mina stackars fångna kamrater. De behöver mig mer än någonsin, om ni reser. Ni har varit en rättvis kommendant, men vem garanterar för den nästa? Och för resten — med vilken rätt skulle jag undandra mig konsekvenserna av mina handlingar? Jag, den mest skyldiga av dem alla! Om jag velat det, skulle väl hundra tillfällen ha erbjudit sig för mig att fly. Men jag vill inte fly. Det vore — fegt!

— Ni är absurd! bröt jag ut, trots den beundran som brände mig. Ni leker på ett oförsvarligt sätt med faran. Ni är inte röd, ni är vit — jag är övertygad. Men den nästa kanske inte tror er, utan låter er dö som bolschevik. Vad kan det vara för

mening i att ni kastar bort ert liv för en sak ni upphört att tro på?

Men alla mina argument voro förgäves. — Jag måste stanna hos mitt folk, var hennes oföränderliga svar. Och i den natten visste jag att jag älskade henne. Det var en fasansfull upptäckt efter allt jag visste om henne; och min enda tröst var att jag, kosta vad det ville, måste hålla den för mig själv. Dorothys minne fick inte vanhelgas av ett enda kärleksord viskat till en Tamara Kasanova.

Gerardov återvände, lastad med votka som enda villebråd. Han hade varit ända ut till fronten, och man kunde se på honom vilka orgier han varit med om. Men han var livligt förbittrad över vad han sett.

— Det är en evärdlig skam, så linjen är förfallen där ute! utbrast han; och jag hade själv mina erfarenheter från H-sektorn, så jag sympatiserade med honom. Dryckjom och spel och kvinnor, det är det enda de bryr sig om, från den högsta till den lägsta. Disciplinen i små smulor — vaktposterna fraterniserar öppet med fienden och översvämmar skyttegravarna med röd agitationslitteratur. När de tröttnat på sina frillor, schasa de ut dem med bajonetten tvärsöver Ingenmansland och får omgående nya i utväxling från bolschevikerna. De byter bort sina dagsransoner mot brännvin och cigarretter och slutar väl inte förrän ammunitionen gått samma väg. Fy för den lede! En gåta är varför inte bolschevikerna går till anfall här. Det skulle

gå som en dans att rulla opp hela vår flank och hota centern i ryggen! Om jag var röd — ah, då skulle du få se på ett spektakel!

Och han fortsatte en god stund i samma stil, gick i detalj, förklarade ställningarna, chanserna. Tamara satt vid fönstret och stoppade Kenneths strumpor. Hennes ansikte hade detta uttråkade uttryck det gärna fick, när hon sysslade med husliga saker, som hon avskydde; men jag har efteråt tyckt mig minnas att hon då och då vände på huvudet som för att höra bättre vad som sades. Gerardov, som inte tog hennes »omvändelse» på allvar — något som ständigt gav anledning till heta debatter oss emellan — brukade annars hålla tand för tunga i militära ting i hennes närvaro, och jag kan inte förklara hans lösmynthet i detta fall annorlunda än som följden av de kopiösa votkamängder han måtte inmundigat. Han var naturligtvis inte drucken — kunde inte bli det — men jag kände alltför väl igen den glasartade blicken för att inte veta vad klockan var slagen.

Naturligtvis kastade han sig igen in i en våldsam flirt med Tamara, och det gamla spelet kom åter i gång med mig som passiv åskådare. Passiv — men inte längre okänslig. Vart schackdrag av den ena eller andra rev och slet i mina nerver, som om det varit mig striden gällt. Mitt lidande var desto större, som Tamara valde att välkomna honom med sin älskvärdaste sida. Det var kanske lyckligast för såväl henne som mig, ty Gerardov befann sig i

extra farligt lynne; men jag hade långt hellre tagit risken och låtit honom tro att jag »vältrat stenar i hans väg» under hans frånvaro.

Och detta liv, hur länge skulle det fortfara? Jag ville inte resa utan mitt avskedsbrev.

Följande morgon saknades en av kvinnofångarna. Den ansvariga vakten påstod att »kapten Kelkina» på kvällen besökt novisflygeln, men mot Tamaras energiska nekande måste jag anta att vakten for med lögn — antagligen ett led i en intrig att göra henne misstänkt. Sådana försök hade förekommit redan tidigare.

Tamara var förkrossad och bad mig ångestfullt för denna enda gång suspendera den bistra regeln om »fem för en». När hon på sina knän tiggde om sina kamraters liv, märkte jag med förfäran vilken farlig makt hon hade över mig. »Köp dem med dig själv,» var jag frestad att säga henne — så starkt frestad, att jag aldrig i mitt liv varit så nära att bära mig åt som en usling. Jag hade inte heller kraft att neka henne, utan sköt upp avgörandet med en skenmanöver.

— Jag skall först närmare undersöka saken, sade jag och reste henne upp. För en flyktig sekund låg hennes mjuka varma kropp halvt i mina armar, medan hennes andedräkt fläktade min kind, och jag slöt ögonen i svindel för den passionens brusande sång, som drog igenom min själ. Märkte hon något? Skvallrade min blekhet om hur det var fatt med mig? När jag åter mötte hennes blick lyste

den som förklarad in i min. Hur många gånger i ensamma stunder har inte den blicken bländat mig igen och kommit mig att rasa av saknad efter vad jag då avsade mig! Ty jag tror ännu i denna stund, att hade jag bara räckt ut handen efter henne då, skulle hon inte ha vägrat. Och dock har jag intet annat stöd för den tanken än en instinkt.

När allt kommer omkring, är inte livet en enda kedja av försummade tillfällen?

Det blev emellertid inte jag som undersökte rymningshistorien. Då Gerardov erbjöd sig, var jag blott alltför glad att få vältra ansvaret ifrån mig. I samma ögonblick anade jag, att jag därmed bragt mina aktier hos Tamara att sjunka. Hon förstod inte feghet hos en man lika litet som hos sig själv. Och det drog inte länge om innan jag av de hårt glimmande triumfblickar Gerardov gav henne förstod att jag spelat honom direkt i händerna. Naturligtvis! Han hyste nog inte mina skrupler mot att utnyttja situationen.

Min diagnos bekräftades redan av hans sätt att dra ut på tiden med sitt uppdrag. Dag efter dag förgick. När jag otåligt avfordrade honom rapport, skyllde han på att han ännu behövde komplettera sitt bevismaterial. Och samtidigt lät han undfalla sig dunkla antydningar om förestående sensationella avslöjanden. Det var ett beslöjat hot, endast alltför tydligt riktat mot henne, som hans glittrande blick alltid i detta sammanhang sökte. Det låg en tilltagande spänning i luften. Jag försökte forcera

saken, ty jag tyckte mig märka att till och med Tamaras alltid beundransvärda förmåga av självbehärskning började undermineras, och mina egna nerver voro ytterligt överretade. Men Gerardov parerade alltid med sin överlägsna slughet och spann och spann sitt infernaliska nät allt tätare omkring sitt offer.

— Korten på bordet! kommenderade jag. Det här uppskovet med exekutionen rubbar disciplinen i betänklig grad.

— Disciplinen är din sak, kommendant, grinade han skadeglatt. Jag har hört att man viskar om att det är ett kjoltyg som styr hela konkarongen nu. Det har du för att du inte gav profossen order med detsamma!

— Det är inte för sent ännu.

— Nej, inte om du vill väcka skandal. Alla tecken tyder numera på att rymningen skedde på order. Alla vet det — ditt folk likaväl som hennes folk. Om du låter arkebuseringen gå i verkställighet på fem oskyldiga nu, kommer de att säga att det sker för att skydda den skyldiga. Är kanske det bra för disciplinen?

— Nonsens, sade jag otåligt. Fram med rapporten!

— Inte färdig än, gamle gosse. Han vinkade nonchalant med handen. Men när den blir, faller du att sitta.

Ehuru spelet sålunda till en del låg uppenbart för mina ögon, kunde jag på detta stadium inte in-

gripa, om jag inte ville blotta mig själv. Jag brann av begär att få hjälpa Tamara, att få försvara henne mot dessa nedriga intriger; men Gerardov hade rätt — jag kunde ingenting göra, innan det behagade honom att komma fram med sina »avslöjanden». Jag kunde inte löpa till storms mot väderkvarnar.

Men ponera att hans makt över henne verkligen var så stor, att hon till slut måste ge vika? Jag tänkte nog på den möjligheten, och det stack till i mig som ett hjärtstyng; men den föreföll så avlägsen, att jag lugnade mig. Såvitt det gällde hennes fem hotade för detta stridskamrater, låg ju det slutliga avgörandet hos mig. Det skulle då vara, att hon verkligen var skyldig till någonting Gerardov kommit på spåren — någonting till den grad kompromeẗterande, att hon till varje pris ville hindra mig att få del av det. Order om rymning? För vilket ändamål? Bah — klumpigt förtal! Min passion hade nått den punkt, där ingenting i världen utom solklara bevis kunnat döma henne i mina ögon.

Därför var min smärtsamma överraskning så mycket större, när jag av ord, som fälldes och som alluderade på någonting för mig obekant, förstod att de sammanträffade i hemlighet utan vittnen. Gerardov pöste dessutom av lysande förväntningar, som han i sitt konstant spritlagda tillstånd inte förmådde eller brydde sig om att dölja. Hur långt hade det egentligen gått? Av hans sätt trodde jag

mig förstå, att han ännu inte nått sin slutliga triumf. Men troligen var det bara en tidsfråga. Jag led alla svartsjukans avgrundskval. Och dock, när jag med hungrande hjärta studerade och prövade henne, fann jag hos henne intet annat än ett kallt förakt för honom.

— Vet ni om, Tamara Nikolajevna, att ni leker med en man, som står vid vansinnets brant? varnade jag henne en dag. Det var första gången jag vidrörde förhållandet mellan dem båda.

Hon skakade på huvudet med ett litet leende, som skulle vara lugnande, bagatelliserande.

— Ni har hela saken om bakfoten, major. Det är inte längre jag som leker — nu är jag offret i stället.

— Men i herrans namn varför? Varför låter ni det fortgå?

Hon tog på sig en min som stod hon inför en bekännelse.

— För det ni just sade: för att han är en man vid branten av vansinnet. Jag kan inte ta på mitt samvete att vara den som störtar honom utför.

Milda himmel — barmhärtighet från henne? När jag tänkte på bolscheviksoldaten Kelkina, poserande som samarit, kunde jag inte annat än häpen stirra på henne. Vilken åsna hon måtte hållit mig för, då hon gav mig att svälja någonting så grovt. Och ändå — det var den besynnerliga dualismen i hennes natur, kroaseringen av tiger och ängel, som gjorde allting möjligt från henne. Och det

var ett mycket övertygande allvar i hennes bekännelse:

— Ser ni, jag gick för långt, innan jag förstod. Han vädjade själv till det sämsta i mig. Nu är jag rädd för en katastrof — och för honom!

Rädd för honom — det var åtminstone uppenbar sanning. Men anledningen var nog inte den hon låtsade, det misstänkte jag redan då. Det endast ökade den mystiska, gåtfulla nimbus, som utgjorde hennes farligaste attraktion.

— Vad skulle du göra i händelse de röda satte in med en offensiv? frågade Gerardov kort därpå. Han stod i mitt kansli, rustad för en ny jaktfärd efter votka, förmodade jag.

— Borumka kan inte försvaras, obestyckat som det är och med den handfull invalider jag har till min disposition, sade jag, betraktande saken ur en rent teoretisk synpunkt. De gamla nickhakarna nere vid bron förde bolschevikerna med sig, berättar Innocentius; och vi har bara ett par kulsprutor och obetydligt ammunition. För resten — fångarna skulle falla oss i ryggen.

— Reträtt således? — Gerardov rynkade föraktfullt på näsan. — Det vill jag då tamfan inte vara med om! Jag går ut och slåss på egen hand.

— Vad menar du? En tanke slog mig: Wildungens evakuering för någon tid sedan.

Han stod och smålog åt mig med sitt cyniska leende.

— Du ämnar väl ta Tamara med dig, förmodar

jag? Men det blir allt knepigt att få henne att gå in på det, vad? Just när de egna är i antågande!

Jag kände att jag rodnade.

— Tala ur skägget, karl! dundrade jag. Vart vill du komma?

— Skjut fångarna, innan du ger dig i väg, det är mitt råd. Henne framför allt. Hon har förtjänat det hundra gånger om.

Mina muskler knöto sig, men jag såg hans glasartade blick och ansträngde mig till det yttersta att förbli lugn. Att Gerardov aldrig fick delirium tremens, undrade jag giftigt.

— Är din votka slut? frågade jag och granskade menande hans utrustning.

— Inte riktigt ännu. Jag skall bara ut ett slag och se hur långt hon — hur långt de kommit med offensiven. — Och därmed gick han.

Han återvände med de första flyktingarna från inlandet. Bolschevikerna hade slagit till. H-sektorn gav sig utan skott — det var bara några tomhänta officerare som retirerade till de gamla starka tvärpositioner generalstaben på vintern tröstat sig med. Det artade sig till en katastrof.

Efter att ha hört flyktingarnas förvirrade berättelser, gick jag och ställde Gerardov till svars. Jag fann honom i mitt vardagsrum, dammig, echaufferad, vild. Tamara syntes inte till, men där var någonting i rummet som sade mig att hon nyss varit inne.

— Gerardov, sade jag barskt, om du visste om det här på förhand, hade det varit din plikt att varna befälet, yrka på förstärkningar. Vad skall jag tro om dig? Är du en — förrädare?

— Varna de där djävlarna, som tagit mitt befäl ifrån mig? — Han skrattade till, hånfullt och otäckt. — Jag har inte haft förmånen att blöda för deras ruttna republik; men jag har åtminstone slagits för henne som en karl. Till tack är jag dödsdömd! Säg mig, Grip — v e m är egentligen förrädaren i den affären?

Han morrade och visade tänderna som en varg.

— Må hin och bolschevikerna ta hela rasket! fortfor han med en gest, överdriven och hetsig som hans ord. Har du märkt hur det här landet styrs, sedan vi rensat det från fiender? Det barkar genaste vägen till skogs! Våra kamraters blod är förspillt — förspillt för ett inkompetent, omoget folk. Det måste under oket igen för att genom lidande och vånda lära sig att styra sig självt. Skulle inte jag personligen ha så mången gås oplockad med de röda, vore jag minsann frestad att själv öppna alla dammarna för syndafloden. Nu kan jag bara fortsätta att slåss för en dödfödd stat, tills jag går under med den. Adios!

Det var som han yrade. Jag hade ännu aldrig sett honom sådan. Var detta början till slutet?

— Överstelöjtnant Gerardov, kommenderade jag strängt, ni är arresterad. Marsch upp på ert rum, där ni stannar tills jag låter höra av mig. — Det

var det enda sättet att rädda honom från att begå någon irreparabel galenskap.

Han slog klackarna ihop, grinade hånfullt och gick sporrklingande och stram ut ur rummet. I dörren tyckte jag hans ansikte under den svarta pannbindeln liknade en dödsmask. För stunden hade jag totalt glömt hans fatala oförmåga att lyda order.

Jag skickade ut spanare inåt fastlandet och satte alla mina arbetsföra karlar under broder Innocentius' ledning att reparera en gammal vedpråm, som sedan åratal låg halvt uppdragen på en av holmarna utanför. Den var stor nog att rymma Galkins sårade, mina egna soldater och de flyktingar som redan anlänt — men inte mera. Jag var förtänksam nog att ställa ut vakt vid motorbåten. Så gick jag själv ned till bron över ån och undersökte mineringen samt ställde vakt också där. Jag kunde när som helst vänta ett myteriförsök av fångarna och var på väg upp till klockstapeln över kyrkkupolen för att ta en överblick över gårdarna, då jag i trappan med de heliga männens procession mötte Tamara. Hon var åter iförd den strålande dräkten av guldbrokad, och jag såg redan på håll att hennes kinder brunno högröda. Svartsjukan viskade marterande ord i mitt öra. Hon hade smyckat sig — för honom. Det var här de brukade mötas, tempelskändarna, och nu väntade hon på honom, hade kanske tagit mina steg för hans.

Hon stannade halvvägs ner och inväntade mig. Vid sidan av de gigantiska helgonen föreföll hon så liten och späd och feminin. Rakt över henne stirrade Gud Faders stränga, allseende ögon, och helgonen tycktes vända på sina ärevördiga huvud och se efter mig högtidligt, kyligt, oändligt upphöjda över jordiska passioner.

— Kom! sade hon och gick före mig upp igen. Ett fönster i trappan stod öppet, och draget lekte med hennes fritt hängande pagehår. Hennes vita nacke var gyllenfjunig som en irländskas. Ibland blottades nackgropen, och jag tänkte med en rysning på den gången i kärret, då jag velat träffa henne just där. Hon slog upp glasdörren till kapellet och gick lugnt och tyst fram till högaltaret, uppför de tre mystiska trappstegen och in genom dörrarna till abaton. När jag följde henne in i dunklet, slog mig en aning om vad jag skulle få se. Det var som Gerardovs astralkropp mött mig halvvägs. Min hand darrade, då jag repade eld och tände ett vaxljus hon räckte mig. I det gula skenet såg jag hans khakiklädda kropp ligga baklänges över bönpallen med slappt hängande armar och huvud, livlös, utan andning. När jag rätade upp bålen, träffades jag av den brustna blicken ur hans vidöppna, nu förvånat frågande ögon och såg det cyniska leendet stelnat kring hans mun, en smula sneddraget som hos en slagrörd. Han var redan kall. En kula i hjärtat hade släppt ut en ström av blod under liv-

rocken, men bönpallen var oskärad av så mycket som en droppe.

Jag sysslade med honom litet längre än som varit nödigt för att få tid att reda ut mina tankar. Det var besynnerligt, men jag var inte i egentlig mening överraskad. Omständigheterna i samband med hans egen hänsynslösa taktik hade oundvikligt lett till detta slut. Jag hade tusen gånger hellre sett honom dö hjältedöden på det slagfält, där han excellerade som den tappraste bland de tappra; men ödet hade låtit honom falla offer för sina egna passioner, sedan det därförinnan berövat honom det normala sinnets regulator, och där var ingenting som kunde ändra det bistra faktum. Jag dömde inte kvinnan, som varit ödets redskap; men jag kunde inte heller se på henne just då. Som långt bortifrån hörde jag henne tala om hans sista vilda attack och om hur hon i självförsvar avlossat det dödande skottet. Jag tänkte på en annan kvinna i en liknande situation — Dorothy, som sannolikt inte ett ögonblick tänkt sig att hon kunde döda den andre, icke sig själv. I den stunden vände mitt hjärta ångerfullt åter till den döda hustrun, klamrande sig fast vid henne för att undgå vämjelsen av de blodbesudlade händer som sträcktes ut efter mig över min olyckliga väns lik.

Vi hade knappast fått den döde i jorden — vilket skedde under all möjlig militär pomp och övliga hedersbetygelser — förrän mina spanare rapporterade att ett detachement fientligt infanteri ryckte

an längs kusten. Klostret hade under närmast föregående dagar utstått en formlig belägring av massor av bönder, kvinnor och barn, som flydde i panik undan fienden; men jag hade avvisat alla under hänvisning till den stundande evakueringen och omöjligheten av platsens försvar. Fångarna hade förhållit sig exemplariskt, rädda att framprovocera den nedslaktning som under liknande omständigheter blivit till sed i detta grymma krig. Jag hade emellertid beslutit lämna dem oskadda efter mig att befrias av sina meningsfränder — mindre på grund av humanitära skrupler, än emedan jag, såsom redan stående med ena foten utanför den aktiva tjänsten, inte numera tog det så noga med detaljer som denna. Det var underförstått att Tamara skulle stanna hos sitt folk; jag hade inte vidare sökt övertala henne att följa med oss. Av mina känslor för henne återstod numera bara det rent animala begäret och det var jag stark nog att tygla i alla väder.

Ehuru jag skickat så många av mitt manskap som jag kunde avvara landvägen att uppsöka de vikande estländska trupperna, blev den nödtorftigt iståndsatta pråmen likväl överfull med folk. Galkins sårade, som inte kunnat transporteras på annat sätt, togo stor plats, och de envist kvarstannande första flyktingarna hade med sig otympliga mängder husgeråd och ägodelar. Då det kunde hända, att i sista stund ytterligare någon kontingent flyende bönder skulle söka skydd i klostret, hade jag givit order att spränga bron först i det ögonblick fien-

den blev synlig i småskogen på fastlandsstranden. Explosionen skulle samtidigt tjäna som signal för prämen att kasta loss, varpå jag med motorbåten skulle ta den på bogser. Vädret råkade denna dag vara miserabelt. Det hällregnade, en hård landvind blåste, men utanför kobbarna försvann den vräkande sjön bakom en ridå av tät mist. Vindriktningen var det enda till vår fördel — den skulle underlätta den lilla motorns arbete med prämen.

Avskedet mellan Kenneth och Tamara var hjärtslitande. Den lille hade fått för sig att hans dyrkade tant Sol ovillkorligen skulle bli skjuten av de röda, om hon lämnades kvar, och vad vi än sade var han omöjlig att övertyga i den punkten. Hur han tiggde och bad mig att ta henne med, och hur svårt det var att vägra! Jag fick inte mycken hjälp från Tamara, som nu i sista stund föreföll alldeles obehärskad och nedbruten över skilsmässan. Vad än där fanns av förställning och falskhet i hennes natur — ett är jag viss på: att hennes kärlek till den lille var äkta och ren. Hennes ofelbara instinkt för det dramatiska hade föranlett henne att trots regnet ta på sig den gyllne klänningen, som Kenneth älskade, och där hon stod över oss på bryggan — den enda som bjöd oss farväl — var det någonting starkt martyrlikt över hela hennes varelse, som kom mig att åter och åter söka hennes blick. Hon gjöt inga tårar, ögonen voro torra, blanka och stora, men dragen arbetade under en rörelse, som plötsligt gjorde henne åldrad och tärd.

Hon slukade Kenneth med ögonen, där han fullt vinterklädd för havsresans skull stod och grät på aktertoften. Hans manliga självbehärskning var som bortblåst, och hans förtvivlade snyftningar skuro mig in i själen. Scenen gjorde intryck till och med på mina båda besättningskarlar, som tysta stodo i fören — utsvängd mot havet för att allt skulle vara klart inom ett ögonblick. Vi behövde inte vänta på att ta upp vakten från bron. Broder Innocentius hade åtagit sig sprängningen och absolut vägrat lämna klostret — nu liksom vid tidigare evakueringar.

När den dånande detonationen mullrade från brohållet, gav jag Tamara ännu en blick och såg hur hennes ansikte stelnade och ögonen fingo ett egendomligt ormlikt hypnotiserande uttryck, i det hon böjde sig djupt fram över Kenneth för en sista avskedskyss. Under de följande sekunderna hade jag all min uppmärksamhet koncentrerad på att få motorn i gång. Det var en enkel, men kraftig pjäs, en sådan som kustfiskarna anförtro sina liv åt under hårda stormnätter, men alltid en smula betänksam vid starten. Svänghjulet hade så när knäckt armen ur led på mig, när den äntligen vid fjärde eller femte varvet tog fast, skällande och hostande överljutt. Bullret dränkte alla andra ljud för mig, men när jag rätade upp mig med ordern att kasta loss förtöjningarna på min tunga, frös blodet i mina ådror. Aktertoften var tom.

Mina karlar stodo handfallna och stirrade uppåt

strandsluttningen, och där, just innan parkens första lummiga träd skymde dem, såg jag en skymt av Tamara, springande, med Kenneth i sina armar. Gulddräkten gäckade med små glimtar här och där mellan stammarna, så var den försvunnen. Jag ropade, men bara motorns skällande och en kulsprutas ominösa ta-ta bortom parken svarade mig. Jag hoppade i land och rusade som en besatt uppför sluttningen, ropande, kallande, förbannande. Med ångesten piskande min själ med eldslågor letade jag i feberaktig brådska genom den drypande parken, i de små bönkapellen, genom det tomma härbärget. Jag mötte Innocentius — den enda fria mannen jämte mig på hela ön i den stunden — och han slet sitt gråa hår och förbannade den trolösa sjufalt. Tillsammans sökte vi genom klosterbyggnaden, där jag med hot om döden sökte tvinga fångarna att bekänna, om de sett de försvunna; men allt var förgäves. En tanke slog mig — kapellet över Vår Frälsares kyrka! Jag rusade dit, genomsnokade var vrå i alla kyrkorna, ropade, bad. Vår herre satt oföränderligt sträng och högtidlig på sin tron i trapphusets tak, och jag höjde min knutna hand mot honom och hädade. Så fortsatte jag uppför den smala vindeltrappan till klockstapeln i hopp att från denna höga utsiktspunkt få syn på dem. Regnridån ringade in synkretsen, men jag såg ändå ett par fiendebåtar med lantkrabbors ömkliga rodd komma över ån, fulla med rödgardister och bajonetter, som stretade åt alla håll.

Må de komma! tänkte jag förtvivlad. Nu har livet ändå intet värde för mig mer.

Skotten hade upphört. De röda hade inte mött något motstånd och gingo makligt till sitt värv. Var hade de fått båtarna ifrån? Bron hade stått där orörd under växlande herrar, och det föreföll mig plötsligt troligt att de blivit förberedda på sprängningen. Såg det inte ut som hela denna attack dirigerades in ifrån vårt läger? Gerardovs antydningar — Tamara — allt föreföll mig nu möjligt efter hennes sista nidingsdåd.

Med ett styng av grämelse tänkte jag på, att våra maskingevär tagits ombord på pråmen — hur dyrt skulle jag inte annars sålt mitt liv!

Regnvattnet flöt som en film över den stora kupolens gyllne plåtar nedanför och rasslade i stuprännorna. Blåsten ven i klockspelet i en mångstämmig ylande kör som av kvidande instängda andar. Jag ryckte till vid ljudet av steg bakom mig. Det var Innocentius, den siste munken av en rik och mäktig orden, som valt att dö på dess helgade jord som en legendernas martyr. Hans hår och skägg rycktes och slets av vinden; det vilda profetansiktet var milt men bestämt.

— Se! sade han och pekade utåt havet.

Jag kom ihåg mitt folk, vars väl och ve låg i min hand. En ny förskräckelse blandade sig med ångesten för Kenneth. Den fullastade pråmen hade kastat förtöjningarna vid sprängskottet och drev nu

med stormen ut från land, medan den trubbiga, grova förstäven pekade rakt på en klippa i gattet mellan kobbarna. Skulle de kunna styra förbi, eller skulle de krossas mot den blankslipade granithällen, där inte en spricka, inte en skreva bjöd fäste åt hand eller fot? Det var en hemsk färd, så långsam och dock mycket för snabb. Jag grep munkens hand i en virvelvind av brådska.

— Om Kenneth — — — sade jag.

Han böjde förstående på huvudet och gjorde korstecknet efter mig, när jag rusade utför trappan. Motorbåten låg och ryckte i fånglinan med den hostande, skjutande maskinen ännu i gång, medan karlarna stodo på bryggan och hojtade och fäktade med armarna. Vi hoppade i och kastade loss. Pråmen hade redan själv klarat sig genom gattet och drev nu för vind och vågor rakt ut till havs. Jag stod med sammanbitna tänder vid ratten utan att se mig om och försökte att inte höra hur mitt hjärta skrek.

Ännu ett indirekt bevis för Tamaras förräderi skulle jag få. Kustbefolkningen — utom den del, som var mönstrad på flottan — var i allmänhet omottaglig för bolschevismen, och de röda trupperna bestodo nästan utan undantag av inlandsfolk, som voro rädda för sjön. Vi hade därför inte heller väntat oss någon attack från sjösidan. Men medan vi strävade utåt i pråmens kölvatten, hörde vi plötsligt mellan vår egen motors glesare explosioner det resonanta surret av en annan motor

och fingo några minuter därpå syn på en liten, överfullt bemannad båt, som sköt ut i dyningen bakom en kobbe och synbarligen ärnade förfölja pråmen. Men den var också beredd på oss, ty i det jag gav motorn full gas för att vinna på den, kände jag vinet av den första kulan tätt vid mitt öra. Ögonblicket därpå smattrade en hel salva, men vågsvallet gav dåligt sikte och vi sågo kulorna falla som stänk långt i lovart. Mina karlar lade sig i fören och svarade. Med bister tillfredsställelse såg jag att vi vunno på fienden. Vår motor var kraftigare, och då jag jämförde skroven märkte jag vilket övertag vi hade också där. Vårt var grovt byggt och brett, med klumpigt trubbig bog och lågt fribord, medan deras var en smal sportmodell, antagligen bräcklig som ett äggskal. I det vi stadigt närmade oss, styrde vi lätt åt styrbord, vilket visserligen gav deras gevär ett större mål, men gav mina skarpskyttar samma fördel. Av skrik och vrål från deras båt förstod jag att vi haft någon träff. Nu lågo bredsidorna mittför varann, och kulorna visslade över oss. Jag stod och njöt av faran i grym desperation — för stunden hade jag igen glömt pråmen och krävde bara hämnd. Vi gingo ett noga avvägt stycke förbi, så svängde jag plötsligt och skar ner på dem i fyrtifem graders vinkel. I sista ögonblicket kastade sig några av deras män tjutande överbord, så kraschade vår bog in midskepps och svängde ut igen, lämnande deras båt bakom med botten upp och en massa tjutande och

frustande bolscheviker piskande vattnet omkring den. Mina karlar kommo rusande akterut och började entusiastiskt skjuta på de drunknande. Jag skrattade hest.

Bakom oss slukades Borumka av misten.

Det återstår mig nu att relatera min andel i affären Pergament.

Min första flyktiga kontakt med honom inträffade på Toijala järnvägsstation i Finland, där resande till Stockholm över Åbo äga byta om tåg. Jag hade tillbragt ett par veckor i Helsingfors under ivriga försök att förmå myndigheterna — svenske ministern, finländska utrikesdepartementet, estländske ministern och slutligen den allierade militärmissionen för Balticum — att intervenera för att rädda min son ur bolschevikernas klor. Naturligtvis hade mina ansträngningar varit förgäves. Ingenting kunde göras — där existerade inga officiella förbindelser med Sovjet-Ryssland, ingen möjlighet fanns till annan påtryckning än den med vapenmakt. England tycktes omsider vilja göra allvar av rådsrepublikens inringning, men i det stora världsdramat betydde en liten pilts öde mindre än intet.

Nu var jag på väg till Köpenhamn för att som en sista utväg söka förmå danska röda korset, som fortfarande var verksamt i Sovdepien, att lägga sig ut för mig.

Under väntan på mitt tåg i Toijala fäste jag mig vid en resande, som förgäves på ryska, franska och tyska, estniska, lettiska och ett par för mig obekanta munarter på stationskontoret sökte erhålla upplysningar om förbindelserna. Jag var glad att kunna stå honom till tjänst som tolk, och hans tacksamhetsbetygelser voro orientaliskt översvallande. Jag såg inte till honom igen förrän vi i Åbo embarkerat på »Oihonna», då det visade sig att vi voro hyttkamrater. Det var inte odelat angenämt för mig. Jag är alltför kosmopolitiskt anlagd att egentligen hysa några dumma nationella antipatier, men mitt långa lidande under det judiskt inspirerade sovjetväldet hade inplantat hos mig en misstro för den semitiska rasen, som är outrotligare än någonsin den dag som är. Isaac Pergament bär ingalunda minsta skulden till detta faktum, som jag är den förste att beklaga.

Den numera världsbekante bankirens utseende är känt genom hundratals tidningsreproduktioner. Och dock kan ett porträtt lika litet göra honom rättvisa som en fotografi i svart och vitt förmår återge det briljanta färgschemat i en persisk matta. Hans skarpa Mefistofelesansikte, diaboliskt intelligent och diaboliskt hånfullt, var aldrig i vila. Dess uttryck skiftade oupphörligt, men var sällan äkta. Ju mer jag studerade honom, desto tydligare blev det mig att den otroliga rörligheten i hans semitiska drag och själva ögonens uttryck bara voro en överlägsen mimikers mask, beräknad att dölja och

bedra. Naturligtvis kom den uppfattningen först med tiden. Till en början duperade han mig liksom alla andra människor — däribland långt mer tränade fysionomister än jag.

Jag erinrar mig nu efteråt som ett mirakel av kunnande hans förtjusta överraskning vid presentationen:

— Grip — major Grip? Ni menar väl inte den berömda estländska krigaren? Charmerad, utomordentligt charmerad över tillfället att göra er bekantskap, major. — Och han kramade min hand.

Jag hade verkligen inte trott att man i Riga hört om min ringhet och det obetydliga jag kunnat uträtta för grannstatens tryggande!

Själv föreföll han att vara fullt uppriktig beträffande sin resa och sina förhållanden. Han reste som lettiska regeringens emissarie för att i Amerika negociera om ett statslån, förklarade han. Jag hade i tullpaviljongen i Åbo fäst mig vid den massa lettländskt kurirgods, som sluppit ovisiterat igenom, och förstod att det var hans. För att häva varje eventuellt tvivel om sin person visade han mig sina legitimationspapper, fullmakter och rekommendationer. Bland de sistnämnda fäste jag mig vid en egenhändig skrivelse av chefen för de allierades mission i Balticum, general Gough, vars värde som ett »sesam, öppna dig!» över hela världen jag genast uppskattade.

— Det är nuförtiden bra att veta med vad slags folk man kommer i beröring, sade han, i det han

med omsorg stoppade dokumenten på sig igen. Jag skulle hata att bli tagen för en bolschevik!

Och han drog minsann försorg om att undgå en sådan kalamitet. Redan vid supén ombord samma afton visste varenda medpassagerare i vår klass om hans mission och vem han var. Jag skulle gärna sett att han litet mindre ofta refererat till mig som »min vän, major Grip». Och med vilken ettrig svada han gick åt Bolschevikien och allting bolschevistiskt! Det skulle säkert verkat betydligt mer vederhäftigt, om han varit mer tillbakadragen; men jag erkände villigt att sätten äro mångahanda och att det mycket väl kunde stiga en spionjagad balt åt huvudet att en gång igen få låta tungan löpa fritt. Jag hade känt något liknande själv de första dagarna i Finland.

Men sedan hans orationer hållit mig vaken halva natten och ännu fortsatte följande morgon på det skäligen gropiga Ålandshav, började jag känna mig irriterad. Han var så uppblåst över sitt riksviktiga uppdrag, att jag inte kunde neka mig nöjet att ge honom en liten näsbränna. Jag sade honom att de amerikanska finanskretsarna voro kända för sin konservatism, när det gällde utländska investments, och att Latvia — republikembryot, som måste förefalla varje försiktig människa allt annat än livsdugligt och vars bålda självständighetssträvan ännu inte godtagits av en enda makt, som var att räkna med — utan tvivel skulle av dem betraktas som en död risk.

— Med andra ord: vi skulle inte få några pengar menar ni? Hans ton var tolerant ironisk.

— Alldeles. Åtminstone inte ännu, inte på länge ännu! Vid den tidpunkt, då Polen och Koltschak och Tjeckoslovakien och Jugoslavien och Rumänien och Grekland och Palestina och Armenien och — varför icke också Tyskland och Tysk-Österrike och Ungern och Bulgarien och Turkiet fått de dollars de behöver minst lika trängande som ni, ja, förlåt mig, men först då kan Lettland ha några utsikter — om det finns något Lettland då.

— Nej, det fanns det nog inte, medgav han oväntat, men hans svarta judeögon glödde allt annat än undergivet. Vi behöver pengarna n u för att kunna stå på våra fötter, för att — — —

— För att kunna b l i t i l l, ifyllde jag, som började känna vissa obehagliga kväljningssymtom och längtade till hyttens avskildhet. Vad är Lettland nu? Ett kaos av bolschevism av olika nyanser, som alla skulle bli blodröda — om än nationella, gubevars! — det ögonblick von der Goltz drog i väg med sina tyskar och lämnade er åt er själva. — Han stegrade sig som en stridshäst och hade en mängd upprörda gester i sitt stumma spel, ty jag lät honom inte bryta av av fruktan att aldrig få sagt vad jag ville. — Esterna har hjälpt er och skall kanske hjälpa er igen, men jag fruktar det är ett sisifosarbete att söka hålla er under armarna. Se där den politiska sidan av saken. Den finansiella är ännu tröstlösare. Era statsfinanser är — förlåt

mig uttrycket — en ren bluff. Inga bestämmelser eller lagar för sedelemissionen, inga redogörelser för storleken av sedelstocken, ingen realvaluta bakom den. Vilken finansman, som förtjänar namnet, tror ni skulle kasta bort några tiotal millioner på sådan humbug? Åtminstone inte Harris Wentworth — och han är för närvarande världsdiktator inom la haute finance.

Namnet undslapp mig i hastigheten. Jag ville slå alla spikar jag kunde hinna med i hans förhoppningars likkista, innan jag nödgades dra mig tillbaka; och Harris Wentworths namn var en spik som drog. Han var känd i två hemisvärer som den slugaste finansiär, som kunnat beträda gamle J. P. Morgans guldtron.

— Ni säger det där så bestämt som ni kände honom! utbrast bankiren med förfelad ironi. Det var betecknande för hans taktik, att han ofta kringgick ovederläggliga argument med en sarkasm.

— Det gör jag också! parerade jag stolt, ehuru jag inom mig starkt betvivlade att Wentworth numera skulle kännas vid mig. Jag hade ännu inte låtit honom veta att jag var vid liv.

Isaac Pergament betraktade mig med ett uttryck som han trodde jag ljög.

— Ni har då varit i Amerika? frågade han i en ton som ville han lämna åt mig att avgöra om jag ville fortsätta bluffen eller ej.

— Ja! sade jag med omotiverat eftertryck. Och

just det att jag krossat Atlanten utan att känna ett spår av sjösjuka gör det fördömt genant att här — på denna lilla vattenpuss — — —

Där måste jag lämna honom och skynda under däck. Jag stod inte längre ut med att se de gröna, vittoppade vågorna eller medpassagerarnas gäckande ögonkast åt mitt bleknande ansikte.

En stund senare, då jag fortfarande ganska dålig låg i min hytt, kom bankiren ner och började på sitt överdrivna österländska sätt pyssla om mig. Jag nästan hatade honom för det. Jag ville vara i fred, inte bara för sjösjukans utan minst lika mycket för mina tankars skull. Min forne svärfars namn hade rivit helt upp alla såren igen!

Under mellantiden hade Pergament sannolikt övertygat sig om att jag verkligen varit i Amerika, ty sedan han på det livligaste beklagat min belägenhet och givit varma uttryck åt sitt deltagande, tog han igen upp samtalet på den punkt där vi avbrutit det och började ett regelrätt förhör om min vistelse i staterna, min engelska språkkunskap och först som sist mina förbindelser med den store Wentworth. Mina lakoniska svar tycktes endast stimulera hans intresse. I fråga om Wentworth nöjde jag mig med att säga, att jag blivit bekant med honom i New York och även senare stått i en sporadisk korrespondens med honom.

— Och ni tror han kommer ihåg er? frågade han med lätt hån. Ni vet, stora män träffar så mycket folk att de lätt glömmer de flesta.

— Å, inte Harris K. W.! sade jag. Han är den mest svårträffade person i världen. Det var en barnlek att få audiens hos tsar Nikolai mot att komma åt att säga den här penningfursten så mycket som »how-do-you-do?» — Och jag berättade, inte utan en viss hemlig bitterhet, om den labyrint av rum med vaksamma och otroligt envisa sekreterare och stenografer, som ledde till Wentworths privata sanktum, om hans alltid täckta bil, som gärna avlämnade eller tog upp honom i en obskyr sidogata, om hela detta system av hemlighetsfull, osynlig gudom, varmed han omgav sig och alla sina handlingar. — Jag känner respektabla Wallstreetmän, som i tretti år förgäves sökt få träffa honom, slutade jag.

— Jag tänkte just det! Pergament satt en stund tyst och tummade om sin vänstra örsnibb, en vana han hade när han ville stimulera sin tankeförmåga. Hör på, major — — —

— Ge majorstiteln tusan! avbröt jag otåligt. Jag är civil nu, bara en fattig diplomingenjör.

— Så mycket bättre för mig! Ser ni, jag har ett förslag att göra er. — Han borrade sina svarta ögon i mig, stickande som sylar, men hans ansikte hade ett uttryck av komisk oskuld, som stred mot hela dess läggning. — Vad säger ni om att följa med mig till New York som min medarbetare, tolk och introduktör? Ni är i så hög grad rätte mannen för platsen, att jag är villig betala er snart sagt vad som helst, bara jag får er. Till exempel — — — Och han nämnde en mycket betydande summa i

Staternas mynt. — Utom alla era kostnader naturligtvis.

Jag skakade på huvudet.

— Tack skall ni ha, bankir, men det är omöjligt för mig att reflektera. — Jag sade det inte utan saknad, ty min ekonomi var i ett eländigt tillstånd. — Jag tycker jag inte stuckit under stol med min mening om era utsikter där borta, och jag kan inte ändra den för allt ert guld. Dessutom —

— Men det är just det som är det fina! ropade han livligt, kom fram till mig där jag låg och började demonstrera med sitt långa smala pekfinger petande i mina revben. Ni har just den åsikt i saken jag förmodar kommer att möta mig ganska allmänt där ute, och ni ger mig ett ypperligt tillfälle att under överresan skärpa mina argument, bemöta alla möjliga inkast och bygga upp min överbevisning fast från grunden. Förstår ni, jag blir tacksam för den skola och övning ni ger mig, ty jag är rädd jag kommer att behöva all den utrustning i den vägen jag kan få, när det sedan gäller debattera med de där kloka herrarna i Wallstreet. Då — ja, då blir ni naturligtvis bara mitt språkrör, ni kommer inte att arbeta självständigt, så ni ser att era åsikter inte alls är något hinder. Ni står i min tjänst, och naturligtvis litar jag på att ni är lojal.

Han gick på en god stund i samma anda, och han kunde inte rå för att hans resonemang skorrade som väl krasst i mina öron. Han ville köpa

min »lojalitet». Det innebar att jag skulle försöka övertala Dorothys far och Kenneths morfar att kasta bort — faktiskt kasta bort — några tiotal millioner! Och det efter att jag tidigare berövat honom hans dotter och visat mig oförmögen att ta vård om min son, hans enda avkomma. Vad skulle väl gamle Harris K. W. tänka om en sådan karriär?

Naturligtvis kunde jag inte säga Pergament det där, och då han tycktes betrakta mina principiella skrupler som rent nonsens inför penningens klingande frestelse, måste jag komma med flera skäl.

— Dessutom, sade jag, kan jag inte tänka på en så lång resa nu, då det finns hopp om att Petersburg skall falla inom kort. Jag har all min egendom där och vill med första lägenhet vara på platsen för att bevaka mina intressen. — Jag ville inte på detta stadium av vår bekantskap — han var ju ingenting annat än en tillfällig och därtill tämligen osympatisk reskamrat — tala om det verkliga skälet varför jag måste stanna i Nordeuropa: Kenneth, som fanns någonstans där bakom de rödas linjer.

Och åter kom han med en ström av ord och sökte överbevisa mig. Petersburg falla? Han såg för sin del inga tecken på att det vacklade mer än förut! Vem skulle i så fall ta det? Finnarna voro ur räkningen; Mannerheims stjärna var i nedan. Esterna förmådde ingenting, inte ens om de förbundo sig med ingermanlänningarna. Judenitsch' vita armé hade bara påkar att slåss med och var en skandalös parodi. De allierade — England? Vem

tusan trodde på dem numera? Tänk på fiaskot i Arkangelsk, på Murman, på Odessa! Koltschak och Denikin — bah, de skulle aldrig nå fram till Neva! Och så vidare.

Hans pessimism frätte, hans hån bet. Det var som hörde jag Trotski själv. Och det värsta var att han så alltför lätt kunde få rätt. Den gamla obeslutsamheten hos de allierade satt kvar som en pest, en förlamande malaria. Hur många gånger hade inte den döende staden vid Nevan redan blivit bedragen — ett det grymmaste bedrägeri, som bara förlängt dess agoni. Nästa vinter skulle där inte finnas någon kvar att bedra — köld och hunger skulle ha gjort rent hus.

Jag försvarade mig så gott jag kunde, men han märkte nog att det var utan övertygelse och bet sig fast vid mig för resten av resan, övertalande, frestande. Han ville absolut inte ta mitt avslag för nej, sade han; och jag började få en förkänning av karlens farliga makt. När vi löpte in i Furusund höll han ännu på, och när han inte givit sig ens när Söders skarpa silhuett framträdde mot skyn, gav jag tappt. Naturligtvis kunde jag inte låta honom störta omkull mina planer, därtill hade de alltför vägande, om än för honom hemliga syften; men jag tvang honom att åtminstone uppskjuta avgörandet på fjorton dagar, medan jag »ordnade mina affärer» i Köpenhamn. Det låg i sakens natur att han hade bråttom — var dag förde Latvia närmare en finansiell katastrof — och att han gick in

på detta uppskov bevisade hur allvarligt han ville ha mig. Jag lämnade honom på Grand och fortsatte ännu samma kväll med nattåget till Malmö.

Jag hade inte varit i Kongens By mer än fyra dagar, innan den oslippliga karlen sökte upp mig där. Stockholm var inte säkert, påstod han och gav dunkla antydningar om en bolschevikisk spion- och utpressningscentral han kommit på spåren. I ljuset av senare allbekanta händelser kan det förefalla egendomligt, att jag inte fick korn på honom då. Men man bör inte glömma, att Hadjetlachés mördarliga ännu inte vid denna tidpunkt var upptäckt av polisen och att det dessutom tog domstolen och opinionen flera månader att avgöra vad slags politisk färg den hade — tsaristisk eller bolschevikisk. Jag hade så mycket mindre skäl att inte godtaga bankirens förklaring, som jag vid denna tid redan till min oändliga grämelse kommit underfund med vilka starka positioner bolschevismen innehade inte blott i mitt fosterland utan snart sagt över hela världen. I själva verket skulle uppgiften att uppspåra och avslöja de Leninska hemliga trådarna till Skandinavien starkt lockat mig, hade inte alla mina strävanden och tankar rört sig om Kenneth.

Det visade sig att Pergament ännu inte erhållit amerikansk passvisering. Trots hans lettiska kurirfullmakt hade man å Staternas legation i Stockholm vägrat visera utan föregående telegrafisk förfrågan i Washington, och svaret tycktes dröja. Han var synbart irriterad av dessa byråkratiska omgån-

gar, och även mig föreföllo de — i betraktande av hans klara papper och trängande mission — skäligen abderitiska, ehuru jag nog visste om de noggranna undersökningar av sinnelaget och den politiska »tillförlitligheten» hos passökande från det forna Rysslands område, som blivit kutym i Staterna under kriget och särskilt skärpts sedan den Leninska novemberkuppen. General Goughs rekommendation tycktes ändå inte vara det universella sesam jag hållit den för.

I Köpenhamn uppträdde Pergament utan ostentation. Vad som var särdeles obehagligt för mig var det sätt, varpå han hängde sig fast vid mig — som om han sökt skydd för en fara. Han sökte inga bekantskaper, men det kunde inte undvikas att han genom mig kom i kontakt med de tjänstemän vid röda korsets centralbyrå, med vilka jag stod i så gott som daglig förbindelse. Karlen var ju oslipplig, och sedan han ändå fått nys om vad saken gällde, ansåg jag mig inte ha någonting att förlora på att omtala hela olyckan med Kenneth. Det enda jag hemlighöll var barnaröverskans identitet. Jag hyste ingen åstundan att få madame Kasanovas namn förknippat med mitt, ty han föreföll mig just vara i stånd att göra förhastade slutsatser av en sådan kombination.

Han tog saken mycket allvarligt och förklarade sig nu respektera min önskan att stanna i Sovdepiens grannskap.

— Men, sade han, eftersom jag inte vill förlora

utsikten att få er till medarbetare, återstår mig intet annat än att finna rätt på gossen åt er.

Jag stod häpen.

— Och det tror ni er om att kunna?

— Kanske. Åtminstone vill jag försöka. Jag skall genast telegrafera till krigsministern i Riga om saken. Han har hemliga förbindelser bakom bolschevikfronten — militära spioner, ni förstår — och det finns ju alltid en möjlighet.

Att jag inte tidigare tänkt på den saken! Jag förbannade min hemlighetsfullhet gentemot honom, fördömde min antipati och försäkrade honom att om han lyckades, skulle han helt kunna förfoga över mig.

Han smålog med ett slugt uttryck i ögonen.

— Och lita på att jag kommer att ta fasta på ert löfte, sade han.

De närmaste dagarna var han ivrigt sysselsatt med korrespondensen i saken. Hans ingripande kom just vid den tid, då underrättelserna från röda korset började bli allt mer nedslående. Doktor Martiny, organisationens ombud i Ryssland — en man som är förtjänt av tusendens tacksamhet för sin uppoffrande och livsfarliga verksamhet till skandinavernas förmån bakom den röda terrorns blodiga förlåt — höll på att göra sig redo att lämna Sovdepien, där den tilltagande vildheten och särskilt animositeten mot utlänningarna börjat göra hans mission alltmer illusorisk. Hans senaste telegram i Kennethaffären hade innehållit förmodanden om

att m:me Kasanova inte längre skulle befinna sig i Ryssland — åtminstone hade alla efterforskningar från hans sida varit fruktlösa. Vad som särskilt förbluffade mig var att sovjetmyndigheterna betecknat uppgiften att den stora aktrisen tjänat inom röda armén såsom en löjlig fantasi. Visste man inte inom arméledningen vem kapten Kelkina var? Det var otänkbart — jag hade ju sett Gerardovs porträtt av henne, ett brevkortsporträtt, som sannolikt spritts som propagandamedel över hela Råds-Ryssland. Enda förklaringen till att man nu inte ville kännas vid henne var enligt min tanke den, att hon verkligen övergivit kommunismen.

I så fall var det nog lönlöst att söka henne inom Sovdepiens område! Hade hon stannat kvar, var hon död. De rödas hämnd på en förrädare visste ej om någon miskund. Var denna förmodan riktig, hade Kenneth med tämlig säkerhet delat hennes öde. Ett förräderi straffades på makar och barn, släktingar och vänner. Och i fråga om gossen tillkom ytterligare den besvärande omständigheten, att han var son till en vit officer.

Den enda tröst jag hittills haft i min ångest för den lille hade varit övertygelsen att han var hos henne. Hennes känsla för honom hade varit så uppenbart äkta, att jag kunnat intala mig att han vore trygg, så länge hon var det. Jag hade då utgått från antagandet, att hennes omvändelse varit spelad, att hon i sitt hjärta fortfarande var röd och följaktligen de horder, som fördrivit oss från Bo-

rumka, för henne varit befriare och vänner. Det hade då givit näring åt mitt hat mot henne; men hur mycket hellre hade jag inte nu burit hennes förräderi mot den tanken att hon förrått kommunismen!

Det fanns ju en möjlighet att hon lyckats fly ur Sovdepien och undandra sig hämnden. Men den föreföll mig mindre sannolik än den förra, ehuru mitt marterade hjärta girigt grep efter detta halmstrå av hopp. En celeber konstnär som hon skulle, även om hon velat det, inte kunna leva inkognito någonstädes i det av ryska emigranter översvämmade Europa. Hon skulle bli upptäckt och skjuten fram i rampljuset även mot sin vilja; världspressen skulle störta sig över henne — jag skulle få veta om det. Men det var inte enda skälet varför en flykt föreföll mig osannolik. Hur naivt det än var, tänkte jag ändå på hennes envisa vägran att lämna sitt folk, att undandra sig konsekvenserna av sina handlingar. Hon var ett vidunder av falskhet och förställning, det visste jag ju alltför väl. Men där hade också funnits äkta glimtar av hennes verkliga natur jag fått se, och hennes mod var åtminstone höjt över varje tvivel. Efter allt jag visste om henne, kunde jag fortfarande mycket väl tänka mig henne mäktig den onyttiga heroismen att kasta bort sitt liv för att stanna hos sitt folk till det sista.

Det var i detta misströstans mörker Pergament med sitt erbjudande kastade en gäckande stråle ljus.

Jag säger gäckande — ty det var som ett irrbloss, ostadigt, omöjligt att fånga, fullt av löften den ena dagen, slocknat den nästa. I vilken ständig spänning han höll mig, bankiren! Han mottog oupphörligt telegram. Det var chiffer, och jag var hänvisad till hans tolkning. De förmälde ständigt om nya spår, nya möjligheter — som emellertid inte ledde till någonting!

Jag vaknade en dag och fann att jag var på god väg att reduceras till en hans sprattelgubbe. Han hade fått en makt över mig, som var farlig hos en man så utan skrupler som han. Och det värsta var att jag inte var på det klara med om han spelade ärligt spel eller bara lekte med mig. Ibland hade jag förnimmelsen av att han visste mer än han ville yppa för mig; däremellan fick jag igen intrycket att hans manövrer voro en ren bluff. Jag kände det olidliga i situationen och beslöt att slita mig lös från honom. Jag skulle resa tillbaka till Sverge.

Till detta beslut bidrog min dåliga ekonomi. Min under fälttåget hopsparade sold — jag var tack vare Kenneth kanske den enda av de estländska soldenärerna, som verkligen lagt undan något, i stället för att förstöra allt på ett glatt liv bakom fronten — hade reducerats på ett skrämmande sätt under dyrtid och vikande valutakurser, och jag måste med det första skaffa mig något arbete. Redan från Danmark hade jag skickat in svar på en mängd svenska annonser om teknici och affärsmän, och det hade börjat göra mig orolig att de

alla synbarligen ignorerades. Personlig anmälan skulle otvivelaktigt ge bättre resultat. Jag visste ju vad jag kunde, och det föreföll mig otänkbart att jag inte skulle kunna övertyga andra om saken, även om jag saknade alla papper därpå.

Naturligtvis ville inte Isaac Pergament höra talas om saken. Han erkände utan omsvep att han, såsom sakerna utvecklats, gjort sig räkning på min medverkan i Amerika. Ju mer vi fått talas vid om det, desto mer övertygad hade han blivit om att just jag och ingen annan kunde skaffa hans mission en lycklig utgång.

Jag var fortfarande mer än skeptisk i den punkten.

Men han var ju på god väg att spåra upp min son. Var det då min avsikt att han skulle avbryta efterforskningarna?

Jag tackade honom så hjärtligt jag kunde för hans omak, men att döma av resultatet hittills fruktade jag att allt vore förgäves.

Han betraktade mig med sin sluga, svarta blick genom ögonlockens smala springor. Igen fick jag det intrycket att han visste mer än han ville låta mig veta. Han liknade i hög grad en medelålders, ganska välfödd demon, allvetande, gäckande och farlig.

— Ni döljer någonting för mig, sade han.

— Jag misstänker att det snarare är ni, som — —

— Jag avbröt mig i tid. Av en svårförklarlig orsak ville jag inte råka i gräl med honom. Det var inte

feghet; det var snarare en dunkel känsla av att han som fiende skulle kunna tillfoga mig någon förfärlig skada. Så stark var redan då hans mystiska makt över mig.

— Ty vadan annars denna misströstan? fortfor han utan att bry sig om mitt avbrott. Ni har fått veta någonting nedslående från röda korset, vad? Inte? Vad är det då?

Och han var så enträgen som om han börjat misstänka att någonting inträffat, som rubbat min tro på honom själv snarare än på hans förmåga. Jag förstår honom nu — efteråt.

— Det är bara det att vi inte kommit någon vart ännu, sade jag slutligen. Under tiden försämras mina chanser alltmera. Spåret gror ju igen!

— Ni är för otålig. Jag har ju sagt er att sådant här tar tid. Tror ni inte jag driver på dem allt jag kan? Tror ni jag tänker sitta här i evighet för er skull? Jag hatar den här staden. Jag är omgiven av Djersjinskis spioner. Min ställning är farlig, ty de ryggar inte för mord ens här i ett lagbundet samhälle, säger jag er. Så ni förstår hur jag måste längta att komma i väg. Jag har sannerligen inte gjort mig all denna omak för att ni skall överge mig!

— Jag beklagar, sade jag. Jag ber er, slå mina bekymmer ur hågen; räkna inte vare sig med dem eller mig själv längre. Jag är helt enkelt tvungen att resa.

— Jag vill inte vara indiskret, men er sparsam-

het tyder på att jag kan hjälpa er åtminstone i ett avseende. Tag inte illa upp, jag ber er, men — — —

— Det kan inte bli fråga om det ni syftar på, förklarade jag barskt. Jag är er redan alldeles för mycken tack skyldig, bankir, för er välvilja och era ansträngningar. Jag måste skiljas från er medan det ännu är tid.

— Skada! sade han med spelad resignation. Ni är av det där kitsliga slaget, som jag fruktar jag aldrig lär mig att förstå. Vilken tid går er båt? Jaså, skada att jag inte kan följa er till hamnen — upptagen den tiden. Men titta upp på mitt rum och säg adjö, är ni snäll.

Det var en infernalisk fälla. När jag resklädd och med droskbilen väntande utanför kom upp på hans rum, var han visserligen full av beklaganden över skilsmässan, men han försökte inte vidare övertala mig — inte direkt. Men mitt i en tirad tog han liksom tankspridd en inramad foto från sitt skrivbord, där jag aldrig sett den förut, och lekte med den, så jag inte kunde undgå att se vem det var av. Jag sprang fram och tog porträttet ur hans hand, stirrade på det och kände hur blodet forsade upp i huvudet på mig.

— Rätt lyckat, eh? — Han såg mer än någonsin ut som en slug, civiliserad djävul, men tonen var likgiltig som om han inte märkte hur upprörd jag var. — Skada att jag aldrig fick se henne i den sista glansrollen. »Guldfasanen», tror jag den hette — smakar sentimental symbolik. Såg ni den?

— Nej, men — — — Jag försökte förtvivlat falla in i hans ton, men mina ögon stirrade girigt på porträttet och mitt inre var ett tumult av motsatta känslor. Det var en bröstbild i Rembrandtmaner, stort format. Hon var i gammalrysk nationaldräkt med håret och pannan dolda av den toppiga pärltiaran och tjocka rep av pärlor fallande fram över bröstet. Ansiktets mogna oval föreföll nästan för fullkomlig att vara sann och gjorde ändå inte verkligheten full rättvisa. Kring hennes mun spelade ett litet, sensuellt leende, trött övermätt och dock lovande eld och flamma, och de underbara ögonen under de tunga, långfransade locken gäckade med dämpad glöd och hemlighetsfulla djup. Det var det bortskämda kvinnodjuret, kurtisanen, lockande och mäktig och inpyrd med alla österns heta passioner, smyckad till fest. Jag hade inte sett henne sådan; jag kom ihåg henne yngre, friskare, om än lika mystiskt fördärvad trots frånvaron av puder och läppsmink. Men vad som förhäxade mig var dedikationen: där förekom ett oöversättligt ryskt smeknamn, som kunde betyda olika grader av intimitet från »lilla pappa» till älskare, från oskyldig platoni till stulen synd. Det var detta uttryck som förvirrade mig. Vilken av de otaliga nyanserna hade hon menat, när hon skrev det där? I vilket förhållande stod hon till israeliten framför mig?

— Det är inte likt, sade jag med stor ansträngning. Hon är mycket yngre.

Han tog porträttet ur min hand och betraktade det kritiskt ett ögonblick.

— Jag tror ni har rätt — kanske det är maneret, sade han. Men det är svårt att avgöra om scenens barn. En charmant kvinna i alla fall!

— Var tror ni hon är nu? andlöst.

Han tog sig god tid med svaret, strök omständligt med rockärmen över ramen och ställde porträttet ifrån sig med ett halvt cyniskt, halvt ömt litet leende.

— Är också ni en av hennes beundrare? Stackars karlar — de äro legio, ty de äro många. Hon är en mycket excentrisk varelse, och jag undrar om hon någonsin fastnar för en man. Var hon är? Tja, det är inte gott att veta. Sist läste jag om henne att hon gått över till filmen. Är det inte en evärdlig skam, så de där kinojobbarna suga till sig våra odödliga från scenen? Tänk, Tamara Kasanova med sin briljanta röst! — stum, en blodlös bild på en tyst vit duk! Pfui der Teufel!

— Kan det vara möjligt! När läste ni det där?

— I Stockholm, tror jag — i ett engelskt filmmagasin. Hon hade engagerats av något av de där nya jättebolagen i Amerika.

— I Amerika! sade jag. Och djävulen hade vunnit.

Hur mycket visste han egentligen? Kände han hemligheten med kapten Kelkinas identitet? Under de dagar som följde sökte jag få honom att förråda sig — naturligtvis förgäves. All den list och förslagenhet jag var mäktig var bortkastad på denne överlägsne, ogenomtränglige och dock till synes så öppenhjärtige konspiratör. Det enda jag vann var att bli föremål för hans halvt medlidsamma gäckeri för min olyckliga kärlek till Tamara Kasanova! Hans slutsats var helt naturlig. Det kunde från första stund inte råda något tvivel om att det var mitt intresse för henne som framkallade min tvära helvändning i fråga om Amerikaresan. Jag hade tagits genom överrumpling och varit alldeles för genomskinlig, innan försiktigheten bjöd mig att vara på min vakt.

Jag hade svårt att tro honom, när han envist vidhöll att den betydelsefulla lilla händelsen med Tamaras porträtt varit en ren tillfällighet. Jag började misstänka att han antingen genom en indiskretion från danska röda korsets sida eller på grund av sina egna efterforskningar genom Riga kommit hemligheten på spåren. Och även om detta inte var fallet, så var det inte särdeles svårt för honom att

med stöd av mitt uppenbara intresse för den stora aktrisen ana sig till rätta sammanhanget. Jag hade vägrat resa med, emedan jag ville ta rätt på min son — men jag hade visat större iver än han att komma till Amerika ögonblicket efter det jag erfarit att hon var där. Det var tämligen lätt att leta sig till ett samband mellan dessa båda: Kenneth och Kasanova. Bankiren åtminstone var slug nog att göra det; och den omständigheten att han aldrig öppet frågade mig om saken eller ens så mycket som häntydde därpå tycktes bestyrka mina farhågor för att han ämnade begagna förhållandet som en hållhake på mig vid minsta tecken till illojalitet mot honom. Han var mycket väl i stånd till att förekomma mig hos Tamara och ställa om att Kenneth hölls utom räckhåll för mig som ett slags gisslan. Och då hade han mig fullständigt i sitt våld.

Såsom synes gjorde jag mig inga illusioner i fråga om honom. Han hade från början väckt min misstro och motvilja, och ehuru ingenting gripbart inträffat, som skulle justifierat mina känslor, tilltogo de i stället för att avtaga. Ombord var han älskvärdheten personifierad. I samma stund vi embarkerade hade han övergivit sitt försiktiga, halvt ängsliga uppträdande och kom nära nog upp till den skrytsamma uppkomlingstypen från »Oihonna», som inte stack under stol med vilken betydande person han var, men älskvärt nedlät sig att umgås med vanliga dödliga. Det var tydligt att han nu ansåg sig vara utom all fara. Mig visade han en upp-

märksamhet, som skulle vara smickrande, men var enbart besvärlig — ja, kompromitterande. Formeln »min vän, major Grip» var nu utbytt mot den mer braskande »den stora Wentworths vän», som gjorde mig löjlig i egna och andras ögon. Det förbättrade inte alls saken att han denna gång själv trodde på sin formel och var beredd att, om jag protesterade, relatera för vem det vara må intermezzot med vår passvisering — även med risk att se sin egen inbillade gloria blekna en nyans.

Saken var den, att han faktiskt utan mig hade nödgats avstå från hela Amerikaprojektet. Jag har inför juryn avgivit ett ingående vittnesmål även i fråga om detta mitt ingripande, som jag på det livligaste beklagar, ägnat som det var att kasta en skugga på Wentworths namn. Jag kan inte ens nu försvara mitt handlingssätt annorlunda än med en hänvisning till att det skett absolut bona fide.

Då svaret från Washington på Pergaments viseringsanhållan långt om länge ingick till Köpenhamn, var det till bådas vår bestörtning nekande. En hänvändning till amerikanska legationen i Stockholm för att få veta orsaken var resultatlös. Då jag vid denna tid var ännu ivrigare än bankiren att komma över till Staterna och hade anledning befara att min egen senare översända viseringsanhållan skulle röna samma öde, så mycket hellre som jag totalt saknade rekommendationer och till och med en plausibelt klingande förklaring till resan, tog jag efter något betänkande det djärva steget att per

kabel påkalla Wentworths ingripande i Washington till bådas vår förmån. Det var det första livstecken jag lämnat min svärfar på nära trekvarts år, och hans svar skulle samtidigt besvara mitt tvivel i den mycket ömtåliga punkten om han ville se mig eller inte. Om tre dagar hade vi vår visering klar, och bankiren fick dessutom mottaga konsulatets ursäkter för det »misstag», som i fråga om honom tidigare begåtts. Från den stunden var Isaac Pergament mer än någonsin övertygad om framgången av sin mission, och mina aktier hos honom pekade på stadig hausse. Dessutom hade gamle Wentworth på ett slående sätt bevisat sin diktatoriska makt.

Jag nödgas påpeka, att jag vid denna tidpunkt inte hade en tanke på att överge bankiren. Jag hade ju kunnat göra anspråk på Harris K. W:s ingripande bara för egen del och lämnat juden efter mig på stranden. Mina pengar räckte ännu till biljetten. Men ehuru jag hade mina starka dubier mot min förestående roll i statslånenegociationerna, föll det mig aldrig in att rygga mitt avtal med honom — detta numera famösa avtal, som i form av ett regelrätt tjänstekontrakt sedermera figurerat i den sensationella domstolsaffären. Som försiktig affärsman skulle Pergament naturligtvis ha skriftligt på allt. Hur kunde jag ana i vilken ytterlig grad detta dokument framdeles skulle kompromettera mig?

Den första vinken om att Pergaments resa inte uteslutande gällde statslånet till Lettland fick jag samma afton vi stigit i land och installerat oss på

Waldorf-Astoria med all den grandezza ett par högt betrodda diplomater och statsfinansiärer anstod. Jag hade lyckligt undgått att nödgas dela bankirens suit i lyxvåningen tio trappar upp och fått ett par rum med bad på adertonde våningen. Medan jag höll på att klä mig till supén, ringde Pergament upp i telefonen och gav mig, efter några konventionella frågor om hur jag bodde, mitt första uppdrag som hans sekreterare.

— Sätt upp åt mig en annons för morgontidningarna om att jag vill hyra ett möblerat hus, sade han. Här är alldeles för mycket spring och fjäsk och händer utsträckta efter backsjisch. (O Israel! tänkte jag.) Huvudsaken är ett avskilt, ostört läge i sund stadsdel med bekväma kommunikationer.

— Bronx, föreslog jag.

— Vad är det för något?

— En cocktail och en stadsdel norr om Manhattan.

— Bättre att inte binda sig så noga. Och så kontrakt på minst ett år.

— Vafalls?

— Ett år, ja. Svar till hotellkassan där nere, nummer tio åttiåtta. Har ni det klart nu? Gott — när går ni?

— Så snart jag blir färdig, sade jag förtretad. Jag var bjuden till Harris K. W. ännu samma afton och ville ogärna bli uppehållen med lapprisaker.

— Gott — hm. Försök arrangera om audiens för mig någon tid i morgon.

Jag tänkte på detta, medan jag ringde på en av hotellets stenografer: ett år, ett helt år! Vad i all världen skulle karlen göra här så länge? Frågan om statslånet skulle på sin höjd ta några veckor. Och ett helt hus — avskilt, ostört läge. Obegripligt!

Men Isaac Pergament skulle bjuda på en hel del överraskningar under den närmaste tiden, som ställde denna första fullkomligt i skuggan.

Det var för sent på kvällen att vidta några åtgärder för att spåra upp Tamara. Naturligtvis hade jag varit försiktig nog att redan före vår avresa från Danmark — ja, redan innan jag skrev under kontraktet med bankiren, ty jag trodde honom inte mer än jämt — kontrollera att hon verkligen var engagerad hos Mammoth Studio Corporation, ett nytt världsfilmbolag med huvudkontor i New York. Jag hade gjort det diskret genom en gammal vän i Brooklyn för att inte skrämma bort henne eller över huvud låta henne ana att jag var i antågande. Så här dags voro affärskontoren redan stängda, och sedan jag övertygat mig om att hennes namn inte fanns upptaget i vare sig telefonkatalogen eller »city directory», insåg jag att jag måste ge mig till tåls till i morgon. Den största försiktighet var dessutom av nöden för det fall att hon inte skulle ge Kenneth ifrån sig utan strid, och jag ansåg det därför bäst att konferera med Wentworth, innan jag företog mig något i saken.

Jag berör endast lätt detta besök hos den store

finansiären såsom till övervägande del av privat natur. Jag vill endast nämna att han fortfarande bodde i sitt dystra gamla familjemausoleum vid Femte avenyn och knappast förändrats under de tio år som gått sedan jag sist såg honom. Kanske hade hans sätt att uppträda blivit ändå en nyans anspråkslösare och hans späda, torra figur ännu obetydligare med åren. Där var kanske också en och annan rynka i hans välkonserverade ansikte, som jag inte sett där förut. Men åter slog mig den utomordentliga kontrasten mellan vad han var och vad han såg ut att vara, mellan hans fysik och hans själ. Där han stod på höjden av sin makt, förstod jag bättre än någonsin börsmäklaren i den historiska anekdoten, som, sedan han efter många års fruktlösa försök äntligen fått företräde hos den store mannen och denne presenterat sig, mött honom med ett harmset:

— Ni ljuger, sir!

Anekdoten är på samma gång betecknande för den hemlighetsfullhet, varmed Wentworth omgav inte endast sina operationer och affärstransaktioner utan även sin person. När man förebrådde honom att han låtit sin kurragömmalek gå ända därhän, att endast ett utvalt fåtal av hans beundrande samtid ens visste hur han såg ut — ett mirakel i ett land, där fotografreportrarna stå på lur bakom vart gathörn — svarade han med denna låga, försynta röst, som dock hördes till världens ända, att hemligheten med hans framgång och rikedom just var — sekre-

tessen. Där han stått i det innersta nervcentrum av en världsdels finansväsen, industri och handel, belastad som ingen annan med bördan av deras ackumulerade hemligaste hemligheter, av vilka en enda varit nog att framkalla jättekriser och paniker och förändra kontinentens hela gestaltning, hade givetvis en absolut diskretion från hans sida utgjort ett conditio sine qua non för den herkuliska uppgiften. Så mycket mer var detta fallet nu, då världshegemonien inom finansen genom kriget slutgiltigt övergått till Amerika och han — i kraft av såväl sin enorma enskilda förmögenhet som de oerhörda kapital hans ring av mäktiga banker och finansinstitut kontrollerade — korats till den okrönte härskaren över hela jorden.

Måhända var det just det kolossala, alltjämt växande ansvar han bar på, som föranlett honom att arbeta på sin egen förhärdelse mot alla hjärtats impulser och dra upp för sig ett livsschema av oböjliga principer och järnhård konsekvens. På samma sätt som en livslång vana vid sekretess i affärer smittat av sig även på hans privata liv, så att han omgav själva sin person med en kinesisk mur, hade den stenhårda penningmannen alltmer inkräktat på hans känsliga, godhjärtade verkliga jag, tills ingenting återstod därav och han även i umgänget utanför kontoret och i förhållandet till sin familj tillämpade hårdhetens och tyranniets taktik. Under sin anspråkslösa, försynta yta — hos honom inte en mask, utan snarast en lämning av hans ursprungliga per-

sonlighet — var han despoten av granit, hjärnmänniskan som tänkte i siffror och föraktade känslor såsom oförenliga med hans ställning och ansvar. Därför hade han förskjutit sin dotter, när hon mot hans veto vågat fasthålla vid den man hon valt. Jag var böjd att inte klandra honom utan anse det som en oförmåga framkallad av ett alltför långvarigt och alltför intensivt stirrande på guldet, att han då inte kunnat se möjligheterna hos mig. Lika fjärrskådande som han var i fråga om en finansiell proposition, lika närsynt var han i sin uppskattning av människorna. En man värderade han inte som potentialitet utan endast efter den framgång i livet, som han redan vunnit och som kunde bestämmas på centen med ledning av hans bankkonto.

Det var också först sedan hans känsliga, långt nående antenner gjort honom uppmärksam på att jag hade lyckats i livet, som det stora undret skedde och han räckte Dorothy och mig handen till försoning. Nu var jag emellertid mer än någonsin under isen, och denna omständighet i förening med känslan av tryckande skuld till Dorothys tragiska öde gjorde att jag nu, då jag återsåg honom, väntat att stå inför en sträng domare. Vilken djup tillfredsställelse beredde det mig inte, att jag misstagit mig! Vi hade ett långt samtal i enrum i hans väldiga bibliotek, som upptog en hel flygel av huset och där varje bok, varje tavla, vart föremål ända till möblerna, mattorna, prydnadssakerna utgjorde en frukt av hans omdömesfulla samlarintresse. Jag berättade

om alltsammans, vår envishet att inte uppge hoppet ens när den fullständiga ruinen stirrade emot oss, Dorothys heroism, som kommit henne att avslå alla anbud om att sätta sig i säkerhet, hennes tragiska slut mittunder hennes sista modiga kärlekshandling, Kenneths bittra öde och mina ansträngningar att återfinna honom. Wentworth visade sig äga en överraskande intim kännedom om de ryska förhållandena, något som var mig till stor hjälp och besparade mig förklaringar om händelsernas yttre förutsättningar. Han förstod mig fullkomligt och dömde mig därför inte. Men det var inte allt. Jag fick det intrycket att han inom sig var djupt skakad, att ovana känslor rörde på sig i hans issjäl, ehuru de enda yttre tecknen voro en nyans större mjukhet i stämman och någonting odefinierbart i hans sätt mot mig, som uttryckte sympati. Kanske han hemligen anklagade sig själv såsom den yttersta orsaken till våra olyckor. Jag har svårt att annorlunda förklara dessa dyrbara små tecken på vekhet eller den välvilja han i fortsättningen visade mig. Sorgen över dotterns förlust skulle ensam, om jag bedömde honom rätt, endast lett i motsatt riktning, till ökad hårdhet, större despotism.

Jag träffade första gången mrs Gladys Armstrong Wentworth vid den intima supén, i vilken utom oss tre endast deltog Jim Martin, en medelålders tystlåten herre, som i detta hushåll sedan många år intog en förtroendeställning av hovminister, bibliotekarie och konfidentiell hemsekreterare och ägde

den lyckliga förmågan att komma en att totalt glömma hans närvaro. Gladys var en stor överraskning för mig. Jag mindes hur ofta Dorothy och jag spekulerat över hennes motiv till detta giftermål med en gubbe, må vara en så välkonserverad gubbe som Harris K. W., och hur vi därvid alltid stannat vid förklaringen att hon, ehuru själv arvtagerska till åtskilliga millioner — hon var en av Armstrongs från New Orleans — låtit sig hypnotiseras av den största enskilda förmögenheten i världen. Vi hade varit eniga om att beklaga henne i medvetandet att ett äktenskap i detta fall betydde hustruns absoluta uppgivande av sin vilja och hela sin individualitet. Här om någonstans låg tonvikten på ordet »lyda» i vigselformuläret. Men i hennes uppträdande fann jag ingen svårlärd undergivenhet, ingen hårt tillkämpad resignation. Hon var ett utsökt specimen av en genom generationer förädlad sydländsk skönhet — lång och aristokratiskt smärt, av denna medfödda slankhet, som just nu är high fashion och kommer en att glömma att där ändå måste finnas en benstomme under de långa, diskret kurvade linjerna. Hennes unga och redan blaserade ansikte var perfekt i sin avvägda, regelbundna skönhet, men där var denna självviska hårdhet över henne, som kommer den amerikanska plutokratins kvinnor att likna utsökt slipade diamanter i en dyrbar, ultramodern infattning. Där fanns hjärna, där fanns endels också själ — men intet hjärta.

Och dock visade hon mig från första stunden ett

smickrande intresse och en sympati, som, ehuru den inte gick utöver det konventionella, föreföll mig uppriktig och gjorde mig tacksam. Samtalet rörde sig naturligtvis om ryska förhållanden, och hennes livliga intresse för bolschevismen manifesterade sig så ohöljt, att det framkallade en reprimand från Wentworth.

— Man skulle tro, Gladys, sade han med sin milda bomullsröst, att du när som helst vore färdig att förena dig om societetens nyaste vanvett, så som du frågar ut mr Grip. Ni kanske inte vet om — här vände han sig till mig, och jag tyckte jag uppfattade en underton av bitterhet i orden — att bolschevismen för närvarande är högst fashionabel inom våra bästa kretsar. Quite the thing, you know. Det är deras senaste modeleksak, ett slags vidunderlig salongskommunism, som visserligen noga aktar sig för att attackera den privata äganderätten, men desto begärligare suger upp och jonglerar med allt som är immoralitet och sexuell förvildning i bolschevismens läror. Lösa förbindelser, det absoluta negligerandet av moraliska förpliktelser och ansvar, kvinnans förstatligande, barnumgänge — det sveper över landet som en präriebrand.

— Men Harris, det är ju så oskyldigt, sade hon. Som kubismen eller bridge eller — hon såg ned på sin djupa urringning — det här nya modet med bar överkropp.

Wentworth tittade på henne med tydlig beundran, men fortfor i docerande ton:

— Det där nya modet är inte så oskyldigt som du tror, min vän. Så länge det håller sig inom the upper ten — all right. Men som alla mod har det en naturlig tendens att arbeta sig nedåt, till massorna. Och låt bara de små butiksbiträdena och telefonflickorna och stenograferna och kontorsdamerna, som inte har råd att hålla sig med pälskappor och uppvärmda limousiner, börja tillämpa det, så skall du få se lungsoten och spanska sjukan och allt det där uppleva sin renässans i vårt land. — Hon ryckte på sina fulländade axlar, där aftondräktens smala guldband gav ett svagt gult skimmer åt alabasterhuden. — Precis lika går det med salongsbolschevismen — har redan gått, är jag rädd. Den är inte längre inskränkt till Femte avenyn, den har sipprat ner genom lager efter lager och har inte långt kvar till bottnen. Den har spritt omkring sig en moralisk lungsot, en sedlig röta, som gör att man har svårt att tro att Amerika är samma land som för fem år sedan. Det har gått därhän att den gjort allting, som med rätt eller orätt kan ståta med stämpeln »made in Russia», oerhört populärt i vårt land. Och låt bolschevismen en gång nå bottnen, dräggen, de kroniskt missnöjda, samhällsfienderna, så blir det en eruption i vårt av gud gynnade land, mot vilket secessionskriget kommer att förblekna. Där har ju redan förekommit sporadiska explosioner litet varstans, försöksminor kanhända.

— Seattle, sufflerade Jim Martin oförmedlat.

De beklagliga förhållanden Wentworth skisserat

voro mig i största allmänhet bekanta genom den europeiska pressen; men Seattleförsöket hade inträffat i februari, då jag legat vid fronten, och jag var tacksam för den pregnanta bild Martin med några på sak gående satser gav av denna affär, där en ensam man med kraften av sin vilja kvävt sextitusen strejkandes upprorsplaner i sin linda.

— Och mär Hanson är svensk liksom ni, Grip, avslöt Harris K. W. ämnet. Sådana stordåd höjer er nations anseende i sunt tänkande folks ögon. Fast jag befarar att ni med era antibolschevistiska idéer inte har stora utsikter att bli populär i våra salonger.

— Jag önskar jag blev i tillfälle säga dem vad de egentligen leker med, sade jag bistert.

— Var lugn för tillfällena! Hans blick sökte menande hans hustru med någonting så nära ett småleende han kunde åstadkomma.

— Ja, jag har verkligen lust att slå embargo på er, mr Grip, bekräftade mrs Gladys och tillade med en viss entusiasm: Vilka ögon de skall göra, när ni motsäger dem — ni med er förstahandskunskap och personliga erfarenhet!

— Jag fruktar jag blir mycket upptagen den närmaste tiden med efterforskningarna efter Kenneth, min son, sade jag. Men tro mig, det känns svårt att nödgas avböja det nöje ni erbjuder, mrs Wentworth. Jag har inte levat sällskapsliv på gud vet när.

— Å, jag är säker på att det där rysliga med er son skall vara överståndet snart nog. Tänk, han

heter Kenneth efter Harris — fast jag betvivlar där finns en själ utom vår lilla krets som anar vad hans K. står för. Han måste vara en söt liten byting, er gosse. Vad det skall bli förtjusande att få pyssla om honom — i det här huset har det visst aldrig funnits några barn, eller hur, Harris? Jo, Dorothy, naturligtvis — stackars liten. Jag skall redan i morgon höra efter en guvernant åt honom och göra i ordning några rum intill mina. De har ett förtjusande barnkammarmöblemang utställt hos Greeleys just nu, i vit mahogny — style à la Dauphin.

Hon pladdrade älskvärt vidare. Jag såg bort till Wentworth, despoten. De hade omöjligen haft tillfälle att konferera i ämnet — först denna kväll hade de fått höra att Kenneth antagligen också befann sig i Amerika — men han tycktes finna sig i hustruns arrangemang med tillfredsställelse. Jim Martin däremot tycktes förskräckt, vilket inte var att undra på i betraktande av de oersättliga skatter han hade att bevaka.

Jag tackade varmt mrs Wentworth. — Men, sade jag, ni tar alldeles för givet att jag utan vidare är med om att lämna honom åt er. Gossen är det dyrbaraste jag har kvar i livet.

— Det är ju naturligt; det skulle han vara för mig också, om han vore min, förklarade hon. Men ni behöver visst inte skiljas från honom — ni flyttar hit också ni!

Medan jag skrattande men bestämt avböjde, såg jag igen bort till Harris K. W. Synbarligen hade

han avstått en del av sin förr så svartsjukt försvarade myndighet — om också bara beträffande hemmet — och fann sig väl därav. Tecknen tydde onekligen på att han dyrkade sin unga hustru med något av den senila intensitet, som är dylika omaka äktenskap egen. Mannen av is och granit var mänsklig i alla fall!

Mrs Gladys visade ett livligt intresse för den sköna barnaröverskan, m:me Kasanova, och överhopade mig med frågor om henne. Hela tiden hade jag den obehagliga känslan att också hon inom sig förutsatte ett intimare förhållande mellan henne och mig, och mina diskreta antydningar om att hon uteslutande via Kenneth spelat en roll i mitt liv övertygade henne knappast, är jag rädd. Samtidigt fick jag emellertid genom Gladys en del girigt uppsnappade upplysningar om vad den amerikanska allmänheten visste om Mammoths nya stjärna. Bolaget tycktes ha gjort en storartad förhandsreklam för henne och därvid naturligtvis inte skytt några medel att skruva upp publikens förväntningar. Man hade spunnit ihop en hel samling legender om hennes äventyr i Bolschevikien och sensationella flykt till Amerika, dit hon kommit över Sibirien och Japan.

— Men att tänka sig att de förbisett den dunderreklam, som ligger i hennes tjänstgöring i den röda armén! sade Gladys. Den historien skulle dra bättre än allt det andra. Å, så oerhört romantiskt — perfectly ripping!

— Det är väl omsorgen om att få behålla henne,

som kommit hennes pressagenter att tiga i den punkten, menade Harris. I samma ögonblick det blev bekant att hon understött bolschevismen, skulle hon bli utvisad av myndigheterna.

— Är det då så strängt som så i ert land?

— Ja, lyckligtvis.

Tamaras första film bebådades inom kort. Den skulle enligt presskvallret behandla ett sensationellt ryskt ämne och heta »The Golden Pheasant» — Guldfasanen. Var det inte en gåtfull titel? Jag smålog bistert åt reminiscenserna och Gerardovs definition om den granna fågeln som, berövad sin fjäderskrud, skulle visa sig vara »en helt vanlig höna». Han hade stupat på sitt misstag. Kanske han hade flera olycksbröder eller kunde få? Tamara var en farlig kvinna.

Beträffande Kenneth var Harris K. W:s förnuftiga råd, att jag tills vidare skulle anställa efterforskningar ensam, utan att påkalla hjälp. Ju mindre publicitet i saken, desto bättre för alla parter. Jag förstod honom fullkomligt. Den lilles egenskap av dotterson till den store finansmannen, vars privata liv var omgärdat med en sådan ytterlig och för publiken irriterande hemlighetsfullhet, skulle göra Kenneths äventyr till en sensationshistoria av allra första rang i samma ögonblick myndigheterna notifierades och pressen fick nys om saken. Jag försäkrade honom att jag skulle iaktta den största diskretion.

— Naturligtvis kan ni alltid räkna på mig, sade

han. Jag har kanske möjligheter att hjälpa er utan att väcka uppmärksamhet, om så behövs. Jag önskar er emellertid all framgång. Gossen intresserar mig. — Äter ett guldkorn från ismannen!

Det var först vid avskedet jag anhöll att få introducera Isaac Pergament hos honom. Han var redan från Danmark underrättad om dennes mission.

Han var oväntat medgörlig. — Ja, jag förmodar jag är tvungen ta emot honom, eftersom jag råkat förhjälpa honom hit över. Men jag tvekar inte att beklaga er, Grip, för det ni engagerat er i ett dödfött företag. De där små ryska randstaterna rusar alla till mig med sina bekymmer, men jag säger dem alla att de ser alldeles för optimistiskt på sin framtid. Kom emellertid upp på mitt kontor vid elvatiden båda två.

Jag lämnade det stora dystra huset i en hoppfullare sinnesstämning än på länge. Så här långt åtminstone hade allt gått mig oväntat väl i händer, och jag kände en genuin tacksamhet mot Wentworth för hans sällsynta vänlighet. Med honom som allierad skulle inga makter i världen förmå hindra mig att återfå min son. Och framtiden vinkade löftesrik i detta de obegränsade möjligheternas land, som jag aldrig skulle lämnat, om inte Wentworths veto mot mitt giftermål gjort kontinenten för trång för oss båda. Jag har alltid funnit mig väl i Amerika. De snabbare pulsslagen av livet där harmoniera bäst med min läggning, och även denna natt, när jag till fots gick hemåt utför den berömda

avenyn, kände jag i luften denna märkliga eggelse, som för aktiva naturer utgör den stora republikens förnämsta tjusning. Jag brann av otålighet att definitivt och för alltid lämna allt ryskt bakom mig. Vi hade valt Öst-Europa, Dorothy och jag, såsom erbjudande de största möjligheterna inom mitt fack, men vi hade alltid förblivit främlingar där, även om vår familjelycka hjälpt oss att trivas helt väl. Men sedan revolutionen hade förhållandena hastigt försämrats. Det älskvärda, till moralisk slöhet toleranta folket hade med ett slag förlorat fotfästet och kastats ur sin letargi in i ett kaos av strömningar, som visat sig vara det för starka. Vi hade knappast känt igen nationen efter den Leninska kuppens slutliga avkastande av alla gamla band. Orientalen hade plötsligt flutit upp och dominerat fysionomin — en fördärvad, lastbar, opålitlig extremist utan ryggrad, utan samvete, utan heder. Ruinerna av den en gång så gigantiska statsbildningen hade kläckt fram en nation av lismare, bedragare och skälmar; och sett härifrån, på avstånd, med Amerikas grundmurade mark under mina fötter, förekom mig de senaste årens avsnitt som en fruktansvärd mardröm om en falskhet över alla gränser. Jag skulle aldrig gå tillbaka! Jag var till och med mån om att slita förbindelsen med den sista rest av ryskt, som följt med mig hit över — Tamara, denna lysande produkt av sin nations hysteri — Pergament, den diaboliskt kunniga, ålhala juden.

Prompt klockan nio följande morgon ringde jag upp Mammoth Studios och frågade om m:me Kasanovas adress. Det slog mig genast, att man var mycket reserverad med svaren. Madame var inte i New York, hon befann sig ute »on location». Med svårighet fick jag förklaring på uttrycket — hennes sällskap var ute i naturen för att spela in friluftsscener. Var då? Någonstans i Kalifornien; närmare ortbestämning var omöjlig, då sällskapet naturligtvis ambulerade alltefter fordringarna på sceneri. Om hon väntades till New York inom kort? Ja, till premiären av filmen »Guldfasanen». När då? Omöjligt att säga; allt berodde av väderleken och belysningsförhållandena för de sista stora naturscenerna.

Nedslagen ämnade jag här avbryta samtalet, men kom att tänka på en sak. Var det herrarna bekant om madames familj — det ville främst säga hennes son — också befann sig i landet? Familj — son? Ett hånskratt skar över ledningen genom mina nerver. Bolaget sysslade visserligen inte med artisternas privata angelägenheter, men såvitt de hade sig bekant var m:me Kasanova inte gift. Var det en reporter som frågade? Eller igen en av de näsvisa detektiverna?

Det var all den information jag kunde få på det hållet. Jag beslöt att, så snart jag kunde göra mig kvitt förbindelsen med Pergament, ta tåget till Los Angeles, filmstaden. Där skulle man säkert kunna uppge var madames sällskap för tillfället befann sig. Det är naturligt att jag brann av en feberaktig otålighet att komma i väg.

Men Isaac Pergament gjorde ingen min av att ämna lämna mig fri inom den närmaste tiden. Han var tillräckligt klok och tillräckligt affärsman att sätta värde på reklam, och hela morgonen belägrades vi av en trupp reportrar, vilkas intervjuer det ålåg mig att förmedla. Bankiren uttalade sig särdeles optimistiskt om sitt lands utsikter och försummade inte att som socker i botten meddela den sensationella nyheten, att han »just stod i begrepp att åka till mr Harris K. Wentworth, dit han kallats för en konferens i fråga om det lettländska statslånet». Undra på att den lille bankiren gjorde furore! De närmaste dagarna sysslade pressens finansiella experter oförtrutet med denna lånefråga, och Isaac Pergament sam i ett hav av publicitet. Han hade blivit mottagen av den stora hemlighetsfulla penningguden! Han var en sällsynt lycklig dödlig, och Lettlands chanser stego betydligt över pari i Wallstreet, där varje smula från Wentworths bord framkallade en storm av spekulation. Skickligt underhöll Pergament den konstlade rörelsen genom att dag efter dag förklara, att »underhandlingarna pågingo fortfarande och» — tillade han emellanåt

— »skulle med all sannolikhet inom kort leda till ett tillfredsställande resultat». Jag kände mig som en lögnare och svindlare, när jag översatte hans uttalanden, och motsåg längtansfullt det enda betydelsefulla ord från Wentworth, som skulle komma den granna såpbubblan att brista. Men Wentworth teg som alltid.

Jag kände den stora mannens oböjlighet i affärer och visste att efter hans avslag vid vårt besök den där morgonen, då han kallat oss upp till sig, Lettland inte hade den ringaste utsikt. Jag försökte utan framgång övertyga Pergament om saken. Han var envetet och idiotiskt optimistisk. Vid avskedet från Wentworth hade han fällt följande yttrande, som i den stunden tyckts mig innebära en hädelse mot denne:

— Jag kan inte anse ert avslag för definitivt, mr Wentworth. — Hans sluga ansikte hade ett hånfullt leende uttryck. — Jag är säker på att vi snart får tillfälle att uppta frågan på nytt, och då med ett bättre resultat.

Det hade legat ett dolskt hot i hans ord, som ofta senare ringt i mina öron. Men jag förstod ingenting då. Jag fattade heller inte vad han menade, då han till svar på mina föreställningar om det lönlösa i allt vidare hopp orakelmässigt yttrade:

— Vem vet, kanske jag har någonting att sälja er dollartsar i utbyte mot hans bona officia. Vänta och se!

Sälja åt Wentworth? Vad kunde det vara, som

inte han redan ägde? Jag ryckte på axlarna åt ett sådant nonsens. Juden utvecklade dag från dag egenskaper, som gåvo näring åt min antipati och kommo mig att otåligt rycka i de kedjor, varmed han höll mig bunden. Han ville inte höra talas om att jag skulle lämna honom. Och jag medger att han hade starka skäl; han behövde mig verkligen. Knappast en dag förgick utan en bankett till hans ära. Samtliga finans- och exportsammanslutningar — och New York är full av dessa klubbar, föreningar, förbund, ligor — tävlade om att få bespisa honom och höra honom tala om Lettlands möjligheter som exportland, som industriland, som marknad för amerikanskt kapital. Och då judens språkkunskaper inte räckte till var det min tragiska lott att dag för dag för uppenbart lättrogna åhörare upprepa hans till lögnaktighet optimistiska uttalanden. När jag senare häftigt protesterade mot hans medvetet falska uppgifter och stämplade hans verksamhet som rena svindeln, befallde han mig med sitt diaboliska leende att lägga bort att tänka och nöja mig med min kontraktsenliga ställning som automatiskt språkrör.

— För all del, förhäv er inte! varnade han ibland. Ni har upphört att existera som självständig individ och är nu bara mitt avlönade biträde. Kom vi inte överens om det på förhand? Ämnar ni bryta ert ord?

Hans hån bet och — kuvade. Förgäves hänvisade jag till att vårt avtal enligt sin natur endast gällde

statslånetransaktionen, som jag för min del betraktade som slutgiltigt strandad, åtminstone i Amerika.

— Ni har orätt, Grip. Ni saknar både tålamod och förmågan att se längre än er nästipp. Lånet har inte strandat, och vi håller på att skapa en marknad för det på suggestionens väg. Låt oss hålla på en liten tid ännu, och Wallstreet skall svälja det med välbehag.

— Aldrig, så länge Wentworth vägrar.

— Nej, naturligtvis. Men penningtsaren skall vända om och slicka min hand, innan jag är färdig.

I hans yttranden så här på tumanhand med mig hade på sista tiden krupit en pinsamt stor portion aggressivt hån. Det gällde inte bara Wentworth, utan amerikanska företeelser över huvud. Jag tydde det som den besegrades hat och brydde mig knappast om att disputera med honom. Vad som emellertid irriterade mig var den alltmer ohöljt socialistiska synpunkt han anlade på saker och ting. Det förvånade mig inte, ty han hade under ett jämförelsevis tidigt skede av vår bekantskap yppat att han förr tillhört det socialrevolutionära ryska partiet, vars doktriner och betraktelsesätt följaktligen voro honom välbekanta. Jag nöjde mig med att tyst konstatera att hans återfall i den gamla jargongen måste innebära att hans självsäkerhet ändå fått en knäck, trots hans segervissa skryt. Det bara förvärrade skevheten i min ställning.

Jag förde en gång saken på tal hos Wentworths, dit jag då och då flydde för att få andas »ärlig

luft», som jag sade, och där mrs Gladys, när hon var inne från Newport, alltid tog emot mig med väl avvägd vänlighet och sympati. Det ena ordet gav det andra, och innan jag visste om det, hade jag blottat en god del av mitt lidande. Till min överraskning delade den stora finansiären Pergaments åsikt i saken. Jag borde förutsett det — hans respekt för avtal var lika stor som hans försiktighet vid deras ingående.

— Jag förstår er fullkomligt, Grip, men enligt min tanke bör ni härda ut. Er huvudman har full rätt att yrka på er fortsatta lojalitet, eftersom han envisas att inte anse sig slagen i lånefrågan. Tills han gör det, har ni intet val. Hur mycket jag än beklagar det, är ni bunden vid hans företag som ett vanligt biträde och har intet skäl till skrupler mot vad ni i den egenskapen blir ålagd att göra. Mina sekreterare har inte heller rätt till meningar avvikande från givna order.

Det var visserligen en stor lättnad att veta, att Wentworth inte dömde mig, men jag uppreste mig mot hans resonemang liksom jag gjort det mot judens.

— Men lånefrågan är ju död, när ni sagt ert nej, protesterade jag.

— Vad ni har att hålla er till är vad mr Pergament anser i saken, kom Harris' milda, men bestämda svar. Men jag fäste mig ovillkorligen vid att han inte bekräftade mitt yttrande. — Ni har ju tjänat som officer. Det föll er kanske in ibland, att era

förmän hade orätt, men ni utförde i alla fall deras order, inte sant?

— Ja, sade jag, men ni bör komma ihåg att vi förenades av strävan för ett gemensamt mål och att jag aldrig ifrågasatte deras hederlighet. Här är förhållandet mer komplicerat. Jag har intet förtroende till Pergament. Han kan lika väl arbeta för personliga syften som för sitt land — det är mig omöjligt avgöra vilketdera han gör.

— Sannolikt båda delarna, sade Harris lugnt. Han behöver inte förråda det ena för det andra i en sak som denna. Det ändrar ingenting i er kasus, såvitt jag kan se.

— Fördömt! utbrast jag förtvivlad.

— Min stackars vän, kom Gladys mig till hjälp med sin sympatiska stämma, lika perfekt vacker som allting hos henne. Tror ni inte ni skulle härda ut bättre, om ni bara hade visshet om lille Kenneth?

— Där sade ni ett ord! medgav jag ivrigt. Ni kvinnor med er instinkt träffar alltid det rätta.

— Nå, men kan ingenting göras åt den saken då? Frågan riktades mer till Harris än till mig.

— Jag har försökt få ledigt för att resa, men denna förskräckliga så kallade reklamkampanj — dessa evinnerliga banketter och receptions och tal — håller oss bundna, sade jag missmodig.

— Kunde man inte skicka ett pålitligt ombud dit ner för att investigera? Hon såg fortfarande på sin man.

— Nej, sade jag, och Harris nickade instämman-

de; jag tror bara mina egna ögon. Ni vet inte hur driven hon är, madame Kasanova!

— Jag tror jag kan ställa om att ni får litet andrum, Grip, sade Harris anspråkslöst. Med de där banketterna och luncherna och allt det där.

— Fint! — Jag tryckte entusiastiskt hans mjuka, slappa hand. — Men — och min iver dog bort igen — vi har antagit inbjudningar för minst två månader framåt.

— Spelar ingen roll. Han vinkade lätt med handen.

Pergament gjorde först stora ögon och slutade med att sakta skära tänder, när den ena inbjudningen efter den andra under de närmaste dagarna med artiga fraser annullerades eller uppsköts till en obestämd framtid. Och inga nya gingo in. Han gjorde krampaktiga ansträngningar att bearbeta pressens reklamtrumma, men det var tydligt att redaktörerna plötsligt förlorat allt intresse för Lettland. Allt skedde så uppenbart på kommando, att han inte kunde vara i tvivel om det. Först tror jag han misstänkte mig, men sedan saken antagit större proportioner, leddes han på rätt spår. Det var tydligen en långt mäktigare hand än min med i spelet.

— Så, han försöker med intriger i skuggan, er dollartsar, sade han hånfullt en dag. Nåväl, han skall få betalt med samma mynt.

— Tro mig, det kan bara skada er själv, varnade jag. Själv är han oåtkomlig.

Judens små svarta ögon drogos samman till smala springor, då han i orakelton svarade:

— Var levande själ har sin ömma punkt, sin Akilleshäl. Er dollartsar är intet undantag. Vänta och se!

Jag ryckte på axlarna. Han var alldeles för förmäten, Pergament.

Det var vid denna tid han började sitt märkliga dubbelliv. Han hade hyrt ett hus på Manhattan i närheten av Washingtonskvären. Stadsdelen kallas än i dag Greenwich village från den första settlartiden och är ett tillhåll för världsstadens artistbohême — New Yorks Montmartre och Quartier latin sammanslagna. Det förvånade mig att han, som uttryckligen velat ha ett isolerat, ostört läge, valde denna trångbodda, en smula tvetydiga trakt; men han förklarade att hans besökande skulle väcka minsta uppmärksamheten här, så nära östsidans slumkvarter. Och i det hade han otvivelaktigt rätt. Jag började förstå att han här ämnade ta emot de skaror av lettiska arbetare och trashankar, som från alla trakter av unionen börjat flocka sig kring honom såsom deras lands halvofficielle representant och som voro generande malplacerade i det stora hotellets hypereleganta lobby. Vad de alla ville honom bekymrade mig föga, eftersom han till min stora lättnad alltid talade med dem utan mellanhänder, men jag antog det var understödssökande eller folk som ville hem att slåss med bolschevikerna. Inom mig undrade jag smått i vad mån de

blevo hjälpta — bankiren var ju först och sist jude, och om någon privat välgörenhet kunde aldrig bli tal. Men jag trodde mig förstå att han hade betydande summor till sitt förfogande för ett eller annat lettländskt ändamål. Hela hans levnadssätt hittills hade präglats av en viss stål, helt naturlig för representanten för ett okänt land, som ville grundlägga sitt renommé.

Också nu bibehöll han sin dyrbara fil av rum i hotellets lyxvåning, ehuru han alltmer sällan infann sig där. Hos hotellbetjäningen hette det att han var på resor i Staterna, och eventuella applikanter hänvisades till mig, hans sekreterare. Jag stod i telefonförbindelse med huset i Greenwich village, men han föreföll inte särdeles mån att personligen se mig där, ett förhållande som jag endast var tacksam för, då det befriade mig från hans sällskap. Då på grund av den tystnad, som plötsligt sänkt sig över honom, mina åligganden blevo allt färre, ryckte jag slutligen fram med anhållan om tjänstledighet på ett par veckor. Jag hade dröjt med att göra det för att han inte skulle misstänka mitt samband med »dollartsarens intrig i skuggan».

— Ämnar ni er till Kalifornien? frågade han prompt med sitt obehagliga korta skratt, som lät dubbelt gäckande över telefonledningen. Jag kan bespara er besväret, eftersom jag råkar veta att Tamara Kasanova väntas till New York vilken dag som helst nu. Styr era känslor så länge!

Hans uppgift var lätt verifierad. På Mammoth

Studios hänvisade man till reklamannonserna, som braskande förkunnade om »Guldfasanens» premiär på New Yorks förnämsta filmteatrar nästa tisdag. Ja, m:me Kasanova väntades till staden till den stora händelsen. Rum voro reserverade på Waldorf. — Mitt eget hotell! Clerken vid disken nere på kontoret bekräftade, att en suit stått reserverad för den nya filmstjärnan i fjorton dagars tid à så och så mycket per dygn.

Resan till Kalifornien skulle tagit fyra dagar i anspråk med Staternas snabbaste tåg. Jag kunde således ingenting annat göra än vänta. För var dag tilltog min spänning. Tankarna kretsade oavlåtligt kring det förestående betydelsefulla mötet. Jag väntade mig en hård strid, men jag var ganska säker på att utgå som segrare. Jag hade ju alla chanser på min sida, förutsatt att Tamara verkligen hade Kenneth i sin vård. Om i n t e — jag vågade knappast tänka den tanken till slut! Och ändå kom tvivlet allt oftare på ju mer avgörandet närmade sig. Det kunde ju ha hänt så mycket under dessa sista månader. Att man på Mammothbolaget ingenting visste om den lille tycktes mig båda olycka, ehuru jag sökte intala mig att det ingenting bevisade. Det var mycket vanligt att framåtsträvande aktriser hemlighöllo sina familjeförhållanden och uppträdde ogifta inför världen för att underlätta sin karriär i publikens gunst. Det fanns stjärnor vid Broadway, som hade vuxna söner, födda inom

fullt legitima äktenskap, men fortfarande poserade som ingenuer.

— Har ni tänkt på, sade Harris K. W. en afton, då jag sökte upp honom i hans mausoleum för att få tala om saken med en medmänniska, att det beträffande Kenneth kanske blir fråga om utpressning?

Jag nickade. Den möjligheten hade verkligen föresvävat mig ibland, men avlägsen, inte värd att på allvar tagas med i kalkylerna.

— Jag är övertygad om att Kenneth blev rövad ifrån mig utan en tanke på någonting sådant, svarade jag undvikande. En fattig officer som jag hade ju ingenting att bjuda i lösepenning.

— Är ni säker på att den där barnaröverskan inte hade reda på er och barnets ställning i mitt hus?

— Absolut. Det hade aldrig varit tal om det. Till och med bland våra forna umgängesvänner i Petersburg var förhållandet känt bara av ett fåtal av Dorothys förtrogna. Vi hade ju ingen anledning att paradera med det, tillfogade jag bittert.

Han vinkade avvärjande med handen. Han ville inte bli påmind om sin skuld.

— Ja, det betyder också mindre. Naturligtvis vet hon det numera, och det är det vi har att hålla oss till.

— Ni tar det för så givet? Det irriterade mig att han, karaktäristiskt nog för övrigt, skulle förknippa saken med penningintressen.

— Ja, under förutsättning att er hypotes om sam-

arbetet mellan Isaac Pergament och m:me Kasanova håller streck. För han vet ju numera vem ni är, inte sant?

— Tyvärr ja.

— Nå, således också hon. De båda är mycket väl i stånd till en utpressningsintrig, det medger ni ju?

— Inte båda. Men bankiren skulle kanske — — — Gud! ropade jag och sprang upp. Det här är kanske större än ni anar.

Och jag berättade andlöst om Pergaments hemlighetsfulla antydningar om att han hade någonting att sälja åt Wentworth, som skulle tvinga denne att till slut komma och »slicka hans hand».

Den store finansmannen satt tyst en lång stund, denna gång även till det yttre bra lik en granitstod, orörlig i den enorma skulpterade länstolen. Jag gick upprörd några slag över golvets dyrbara persermattor, medan svetten sprack ut på min panna. När jag såg den lysande, stålskarpa blicken i hans ögon stelt riktad ut i tomma rymden, tilltog min ångest, ty jag tyckte den bekräftade mina farhågor att nu var Kenneth förlorad för mig. Harris K. W. ämnade inte vika en tum från sin väg för den lilles skull, därtill hade han ett alltför stenhårt hjärta.

— Det är ju bara en hypotes, sade jag ut i rummet, och min röst skälvde.

— Men en plausibel sådan, mumlade han och stelnade till igen. Jag betraktade honom noga från sidan, och jag skall aldrig glömma bilden av den orörliga pygmén i den kolossala stolen och den

skarpa, bistert tankfulla profilen av hans vanligen så milda ansikte mot bakgrunden av en väldig mörknad målning av Robusti. Detta var världsfinansiären, mannen av stål och hjärna med blicken borrande genom murar och över svalg av tid och avstånd till konsekvensernas yttersta ändar.

— Jag har ju inte ens något reellt bevis för att det verkligen existerar ett samband mellan dem båda, sade jag för att bryta den tryckande tystnaden.

När han långt om länge yttrade sig, hade mina ord gått honom spårlöst förbi.

— Så, han sade det, gjorde han? Vi ska se vem som — — — Han avbröt sitt hotfulla morrande och föll hastigt i sin vanliga timida ton för att överskyla sin brist på självbehärskning: — Den karlen har flera järn i elden, tycks det. Även om det där med Kenneth visar sig vara förhastat, så söker han klämma efter mig på ett annat sätt — ett verkligen mycket listigt sätt. — Han tog fram sin plånbok, letade ett ögonblick och räckte mig därpå ett brevark. — Vad säger ni om det här?

Jag stirrade oförstående på den prydligt maskinskrivna listan av ortnamn och daton. Papperet innehöll ingenting annat, med undantag av ett »New York» och gårdagens datum; bara en sex à sju stadsnamn med datumuppgifter, ungefär så här:

»Trenton, 5. 9.
New Orleans, 7. 9.
Brookline, 7. 9.
Gary, 10. 9.» o. s. v.

Underskrift och firma saknades, men papperet bar Lessebo vattenstämpel och var av det slag jag visste Pergament begagnade för privatbruk alltsedan sitt uppehåll i Stockholm.

— Vad är meningen med det här? frågade jag.

— Den sista veckan har jag nästan dagligen bland min privata post funnit de där profetiorna, började Wentworth och slog med sitt knubbiga pekfinger på papperet i min hand. Ty de innehåller förutsägelser — ni märker att datona hänför sig till den allra närmaste framtiden. Nåväl, på utsatt ort och dag kommer någonting att inträffa, som stör lugnet — ett bombattentat på någon fabrik, ett mord eller mordförsök på någon industriman eller högre tjänsteman, ett upplopp, en stormning av någon livsmedelsaffär, en strejk eller någonting annat. Märk väl: jag tror på de där profetiorna. Den gångna veckans erfarenhet har lärt mig, att karlen vet till punkt och pricka vad han talar om. Jag har gått så långt att jag notificerat myndigheterna på respektive orter och uppmanat dem att förhindra oordningarna, att vara på sin vakt. Men det har inte lyckats en enda gång fullständigt — på sin höjd har kalamitetens omfång kunnat begränsas, oroligheterna fåtts kvävda innan de brett ut sig alltför mycket. Ty vår hemlighetsfulla profet aktar sig för att avslöja för mycket. Han säger inte v a d som skall ske, yppar inte oordningarnas natur, utan nöjer sig med att utpeka plats och tid. Men det har gått så långt att jag tvekar att öppna mor-

gontidningarna. Det är som dessa människors blod kom över mitt huvud.

Jag stod häpen och ältade en massa frågor, men tvekade med vilken jag skulle börja.

— Det hela verkar som ett slags tumskruvar, förstår ni, fortfor Wentworth milt. Alla dessa strejker och sporadiska oroligheter i olika trakter av unionen skadar naturligtvis mina intressen mer eller mindre. Men de skadar framför allt hela landet. Den jäsande sociala oron måste ohjälpligen leda till allas vår ruin. Under kriget gick industrin så gott som utan motstånd alla arbetarnas krav till mötes. Lönerna steg till en svindlande höjd — till gränsen av kapitalets förmåga. Men man antog att tillståndet skulle bli övergående, att efter fredsslutet dyrtiden skulle lätta och därmed de uppskruvade lönerna förlora sin raison d'être. Arbetare och arbetsgivare hade under krigsåren blivit vana vid att mötas som vänner och hoppades att det skulle fortfara att vara så också efteråt. Men nu börjar massorna alltmer negligera sina gamla ledare och ge sig nya brushuvuden i våld — okända storheter, mer eller mindre röda, alla av utländsk extraktion, med dunkla föregåenden och dunkla avsikter. Salongsbolschevismen har nått massorna, urartat och sprider sig redan som en farsot. Det är inte nog med vanvettiga löner längre — nu yrkar man på kapitalets delning, industrins förstatligande, kommunistisk styrelse, sovjets! Samvetslösa figurer som er värda

bankir sitter som spindeln i nätet och intrigera till samhällets undergång — — —

— Men ni tror väl aldrig att han aktivt deltar i det här? frågade jag naivt. Han kan på sin höjd genom sina kunskapare ha reda på vad som är i görningen, men — — —

Wentworth såg på mig med en blick som glittrade.

— Påstod han sig inte ha någonting att sälja åt mig? Nåväl, det var mig ingen hemlighet vad han menade redan innan ni nämnde om det. I ett säkert fack på mitt kontor uppbevarar jag det brev, varmed han inledde hela den här aktionen med tumskruvarna. Han hotade där med kommunismen, men erbjöd sig att avstå från sina avsikter om jag tog tillbaka mitt nej i fråga om lånet. »Köp arbetsfred och frihet från ansvaret för vad som kan komma att ske,» skrev han ordagrant. Och jag tvivlar inte längre på att hans anbud var ärligt menat. Det är inte fråga om förhandskunskap genom spioneri eller försänkningar. Han står bakom hela denna kolossalintrig med revolution som mål. Han har makt till fred lika väl som han visat sin makt till krig.

— Omöjligt! Jag stod förskräckt inför detta ohyggliga perspektiv. Det var mig omöjligt att tro. Och dock — vad visste jag om Pergaments verksamhet under de sista veckorna? Vad visste jag om hans resurser, hans föregåenden, hans verkliga mission eller hans verkliga jag? Jag måste erkänna

att min bekantskap med honom bara lämnat alla möjligheter öppna.

— För guldet är ingenting omöjligt, sade Wentworth orakelmässigt.

Jag flammade upp. Penningmannens äckliga tro på sin symbols allmakt retade mig nu som alltid.

— Varför gör ni inte honom oskadlig då? frågade jag häftigt. Det behövs ju bara ett ord.

Harris K. W. tystade mig med en handrörelse.

— Jag har ännu inte beslutat mig för vilken taktik jag skall följa, sade han. Vi måste vänta och se. Men jag kan redan nu säga att vi ingenting skulle vinna på att utleverera honom åt myndigheterna. Sade jag inte att han har makt till fred lika väl som till krig? Om han häktades och utvisades, skulle hans verk fortgå ändå. Där måste finnas ett sätt att förmå honom att stoppa det.

— Statslånet! kastade jag fram, innan jag hann betänka mig. Några tiotal millioner dollars — — —

Men han skakade på huvudet med melankolisk min.

— Det får han aldrig av m i g. Har jag inte sagt honom det? Jag har börjat misstänka att de »några tiotal millioner», som ni talar så lättvindigt om, bara skulle användas för ny bolschevikpropaganda — inte här kanske, men någon annanstans. Och det kommer dem att ligga kvar där de är.

Det gick runt i mitt huvud.

— Är inte det att låta misstänksamheten gå väl

långt? invände jag. Ni har sett hans fullmakter och kreditiv. Lettland är — — —

— En häxkittel, avbröt han milt. Ett stort frågetecken. Jag har informerat mig i saken, och mitt beslut är orygglig.

— Det löser mig åtminstone från mitt kontrakt. Nu inser ni väl äntligen att jag bör göra mig fri?

— Gör ingenting förhastat, varnade Wentworth också nu. Det vore av betydelse för mig om ni upprätthöll kontakten med honom. Vi kan behöva en föreningslänk en vacker dag mellan honom och mig. Och för er personligen vore det oklokt att framkalla en brytning, innan ni sett hur landet ligger med Kenneth. Apropå, den lille har ju en del att vänta efter mig, och jag ger er fullmakt att, om utpressningsteorin i en mildare form visar sig riktig, tillmötesgå alla rimliga anspråk.

Jag tryckte utan ord hans slappa hand.

— Gud bevare majoren! — Tamara Kasanova gjorde skälmskt stram honnör. — Hon var blomstrande och solbränd och såg ungdomligt smärt ut i en elegant förmiddagsklänning av helvit taft med kort kjol och sylvassa vita kängor. — Jag var just på väg till era rum. Hörde i går kväll att ni bodde här också och att ni frågat efter mig. Welcome to God's country, mister Grip! Ni hör — jag är redan amerikaniserad. Men tag plats, för all del.

— Var är Kenneth? frågade jag bryskt.

— Jag vägrar absolut att svara, innan ni slagit er ner. Seså, låt oss från början komma överens om att vara lugna och förståndiga. — Hon kom och tryckte mig ner i en fåtölj, och jag kände hennes parfym som ett exotiskt moln omkring mig. Hon satte sig själv med ryggen åt de stora fönstren, utanför vilka markisernas uddade kanter fläktade i draget genom gatklyftan. Hennes sätt att ta emot mig var så helt annorlunda än något av de alternativ jag tänkt mig, att jag kände mig pinsamt osäker. Det var också svårt att tänka sig denna eteriska, mjukt kvinnliga varelse i soldatuniform stympande fångar eller i den stela guldkåpan i rollen av barnaröverska. För första gången såg jag henne i en

världsdams dräkt, och effekten var charmant och slående oskuldsfull.

— Om jag i denna stund skulle öppna dörren för er gosse, sade hon i lätt ton, så skulle han inte känna igen er. Han skulle klänga sig fast vid mig. Å, se inte så förskräckt ut; jag tänker visst inte göra det. Jag säger det bara för att visa er, att det är en delikat sak, som måste behandlas med takt och klokhet. Inga gåpåarmaner, jag ber.

Hon smålog, när hon talade, ehuru orden träffade som piskrapp. Hon behärskade situationen så suveränt, att jag nästan kände mig som om jag kommit för att be henne om en nåd. Men över och under alla andra sensationer skälvde mitt hjärta av glatt hopp. Allt hon sagt syntes tyda på, att jag inte misstagit mig, då jag förutsett att Kenneth var hos henne. På hotellet fanns han inte — det hade jag på förhand konstaterat. Men uppenbarligen var han inte långt borta. All min ängslan, alla mina farhågor hade varit onödiga.

— För mig till honom, bad jag.

— Sakta i backarna, major! — Hon satte sig bättre till rätta och slog med handskarna mot handen, i långsamt tempo utan ett tecken till nervositet. — Det klär er att vara slätrakad, vet ni. Om ni inte skickat in ert kort på förhand, skulle jag knappast känt igen er med detsamma. Å ja, kanske ändå. Ögonen och pannan är som förr — kanske en och annan rynka till, »crows feet», som de säger här. Har ni sörjt mycket?

Jag ryckte otåligt på axlarna. Varför detta nonsens? Men ändå kunde jag inte slita mina ögon från hennes ansikte, från dessa uttrycksfulla, utomordentligt rörliga drag, som förföljt mig i sömn som vaka de sista månaderna.

— Jo, det har ni. Jag ser det ju. Det skulle jag också gjort, om han rest ifrån mig då. — Hennes röst sjönk och fick en varmare klang, medan händerna matt föllo i skötet och blicken fick ett visionärt uttryck. — När jag såg det kära lilla ansiktet där i båten förvridet av sorg och de våta ögonen så bräddfulla av skilsmässans smärta, kunde jag inte styra mig. Jag kände det ju lika, bara mycket, mycket svårare. Det var som hjärtat höll på att slitas ur mitt bröst, och så, när motorn började — — — Nej, sade hon med en suck och skakade långsamt på huvudet; jag k u n d e inte handla annorlunda!

— Ni skulle ha följt med, sade jag hårt. Jag kände till min förskräckelse hur hennes gamla makt ånyo ville stjäla sig över mig och hur mitt ivrigt underhållna hat, min avsky och min vrede började smälta inför denna patetiska attityd, som jag anade hade en bakgrund av äkta, het och ren känsla.

— Vi ska inte tala om det som inte blev av, svarade hon med en viss bitterhet. Hade ni i sista ögonblicket ännu upprepat ert anbud, skulle jag utan betänkande hoppat i båten. Nu hade jag en känsla av att ni inte ville det längre. Sedan det där hände med den stackars Gerardov, var ni myc-

ket förändrad. Så ni ser, jag hade egentligen intet val.

— Hade jag fått tag i er då — — — mumlade jag med hårt sammanpressade läppar.

Hon nickade. — Å, jag visste det! Ni hade skjutit ner mig inför Kenneths ögon och kommit honom att hata sin far på samma gång som ni berövade honom den enda kompensationen för en mors kärlek. Så likt er karldårar!

Hon var en nyans blekare, och hennes ögon borrade sig in i mina som om hon oroligt sökte något i dem. Jag steg otåligt upp.

— Låt oss få ett slut på det här, sade jag. Var är han?

Hon kom långsamt fram till mig med ögonen oavvänt borrande och lade åter sin hand på min arm för att trycka mig tillbaka ner i stolen. Men jag var envis.

— Var är han?

En stund stodo vi så och fixerade varann, medan hennes grepp om min arm tätnade, parfymen snärjde mig och hennes andedräkt kom kort och oregelbunden. Jag försökte läsa mig till hennes avsikter, men oron i hennes blick växte till ångest, tills hon plötsligt utbrast:

— Tor, är det omöjligt för er att hålla av mig?

Jag tog ovillkorligen ett steg tillbaka, men hon följde.

— Bara litet, helt litet? tiggde hon med blicken hängande vid mina läppar.

Det svindlade för mina ögon, och jag slöt dem för att de inte skulle skvallra, innan jag formulerat mitt svar. Jag slets mellan önskan att vara ärlig och fasan för vad det innebar. Redan det att jag inte var på det klara med mig själv — att jag inte kunde svara ett bestämt nej som jag velat — förskräckte mig. Det var samma blodbesudlade kvinna som förr, men hennes blotta närhet verkade som en slitande smärta. Hennes hand, sval och doftande, strök lätt över min panna och mina ögon, men inte hastigt nog för att jag inte skulle känna de mjuka fingrarnas skälvning. Ännu med ögonen slutna sköt jag henne ifrån mig och frågade uttryckslöst:

— Tamara Nikolajevna, vad är det mellan er och — och Isaac Pergament?

Det var någonting så helt annat än vad jag velat säga, att jag överraskad slog upp ögonen. Ett vemodigt, halvt lyckligt leende lekte kring hennes mun, och hennes ögon hade en fuktig glans när hon gick tillbaka till sin plats och med en liten gest bjöd mig att återta min. Det slog mig att hon uppfattat min fråga som ett svar. Olyckan hade skett.

Hon vaggade ett ögonblick upp och ned med spetsen av sin fot och stirrade på den; så började hon.

— Jag var bara ett barn då, en flicksnärta med fläta på ryggen. Jag säger det inte för att urskulda mig — ånej. Jag var mycket brådmogen och hungrig på livet och kärleken, fast jag hade mycket be-

stämda teorier om dem båda. Vi var fattiga — jag minns hur mina kamrater vid flickgymnasiet brukade göra narr av mig för mina sjaskiga kläder. Gud, vad det smärtade! Sådant där förstår inte ni karlar. Men det tände också min ambition, och jag sålde mig till honom för en pellerin av imiterad nerz. Med öppna ögon och kallt blod och utan illusioner. Hans far var buntmakare vid Lumanski, och han har sedan berättat mig att han, så stor han var, fick böta för pellerinen med en ordentlig bastonad. Det är besynnerligt, men jag har märkt att varje man jag gynnat fått böta för det på något sätt. — Hon läste väl ett uttryck av plåga i mitt ansikte, ty hon skrattade litet hårt och bekräftade helt frankt min slutledning. — Ja, naturligtvis har där varit andra; jag har ju gått teatervägen och fått lov att själv skapa mina relationer. Men h a n var den förste — utan jämförelse i övrigt, förstås. Jag har aldrig älskat honom, inte ett spår, det vill jag ni skall veta, Tor. Och våra vägar skildes snart. Men då och då kom han tillbaka och tiggde om min ynnest. Det kunde gå åratal emellan, och jag kunde inte tro att han ägnade en tanke åt mig längre; men så snart det gick på sned för honom på något sätt sökte han tröst hos mig, om så halva världen skilde oss åt. Det var löjligt och rörande på samma gång. Och jag var snäll mot honom — barmhärtig på ett godmodigt, minnesgott sätt, för jag kom alltid ihåg den där pellerinen, mitt första pälsverk, och hur

mycket den betytt för mig. Å, men ni förstår visst ingenting alls, Tor Grip!

— Å jo, fortsätt ni.

— Tja — nåja, det gick så där för en tid. Men han hade ingen tur i livet, Isotschka — inte på den tiden åtminstone. Och jag började tröttna att utöva barmhärtighet och hade kanske blivit högmodig också, sedan jag börjat se kejsarsöner i min salong. Och så en gång, då han igen förlorat allt vad han ägde i en pogrom i Kischinev, visade jag honom ifrån mig. Det är fem år sedan dess nu. Och kan ni tänka er, han gav inte tappt. Han svor på att han skulle kuva mig till slut, och under alla dessa år har han smitt sina ränker och knutit sitt nät. Ni har kanske också prövat på att intrigen är hans styrka?

— Och nu, sade jag, nu har han nått sitt mål?

Hon skakade småleende på huvudet, steg upp och kom och satte sig på armstödet till min stol. Jag hade en stark önskan att dra mig undan denna förtrolighet, men var samtidigt medveten — så plågsamt medveten — om hennes ändå starkare tjuskraft. Hon vädjade till mina sanser på ett mer betvingande sätt än någon annan kvinna jag träffat i livet. Och hon var så billig, så lätt att få, att jag bara behövde ta henne. Till all sin forna depravation hade hon nu lagt hetärens — varför skulle jag inte njuta henne som man gör med flickan från gatan, utan skrupler och utan förbindelse? Mannen inom mig krävde henne, rusade henne till mötes,

och den gamla passionen tändes igen vid hennes frestande närhet.

— Tor, sade hon med en låg, skälvande varm röst, som gav ett eget innehåll åt de triviala orden, medan hon långsamt och lätt strök med handen över min hjässa; Tor, du blir visst aldrig skallig, så tjockt som ditt hår är ännu. Och lent! Hur gammal är du?

— Trettifem.

— Och jag är mycket, mycket äldre! Hur kan du hålla av en gammal kvinna som jag?

Hon tog det då för avgjort! Jag ville skjuta henne ifrån mig och resa mig upp — andas frisk luft, inte denna bedövande söta parfym, som ville återföra mig till Östern med dess kvalmiga sinnlighet och sorglösa lättsinne — Östern som jag velat bli kvitt för alltid. Men i stället smög jag armen om hennes liv och lutade huvudet mot hennes hjärta, som rusade i väg som en accelererad motor och vittnade om att hon åtminstone inte enbart spelade en roll.

— Vad är hemligheten med hans makt över dig? frågade jag med en röst som fick resonans och djup av hennes barm.

— Å, var inte svartsjuk, käre! Det har du ingen, ingen anledning till.

— Men berätta. Jag vill veta alltsammans. Jag hatar honom så, att blotta tanken att han kan komma dig vid är mig vidrig.

Hon strök åter mitt hår under tystnad med oroligt arbetande barm. Så sade hon:

— Var lugn, Tor — vi är ganska jämnspelta. Det skall han ändå aldrig få numera, inte ens om — — — Nej, var lugn — aldrig! Bara du, du ensam.

— Men han utövar ändå något mystiskt inflytande över dig? Du är rädd för honom?

— Ja!

— Berätta! Har det — har det någonting att göra med Kenneth? — Jag stelnade till av spänning.

— Ja! Utan honom — ah, vad tror du jag då skulle fråga efter honom? Det är bara för Kenneths skull.

Jag reste på mig i stolen och såg på henne. — Jag måste få veta det, hör du! Allt, allt!

Hon nickade melankoliskt, men teg länge, medan hennes blick drömmande sökte sig ut över skyskrapshavet utanför.

— Kenneth har förändrat mitt liv, och jag har ärligt strävat att förändra mig själv för hans skull — för att bli värdig hans rörande varma tillgivenhet, sade hon långsamt. Han är min goda genius. Och jag försäkrar dig att han redan åstadkommit underverk. Jag vaktar till och med mina hemligaste tankar för att inte behöva blygas inför hans klara ögon. Den gången på Borumka svek jag ännu — jag förrådde dig och de vita. Vet du att det var jag som framkallade offensiven i H-sektorn? — Jag nickade. — Men det var också sista gången jag svek dig

och din sak! När de röda ville ta gossen ifrån mig, lärde jag mig hata dem. Det var först då jag blev vit, helvit och ingenting annat än vit. Det var för hans skull — han trodde så blint på mig. Men det har växt sig till en orubblig övertygelse sedan dess; jag förstår inte hur jag ett ögonblick kunnat tänka annorlunda. Jag beslöt att ägna mitt liv åt den vita saken. I morgon visar man min första film — skriven och iscensatt och spelad — allt av mig själv. Jag tror den har en stor mission; jag väntar med spänning på ditt omdöme. Jag ville att den skulle göra gott allt vad jag brutit, sona mitt förfärliga misstag. Som om någonting kunde det!

Jag iakttog henne forskande medan hon talade. Detta var den verkliga Tamara; vart ord hade en äkta klang.

— Det är just det, att ingenting kan utplåna det förflutna, som är det förfärliga. Mitt livs förbannelse! Och hemligheten med hans makt — Isotschkas — vad är det han kallar sig nu? Ja, ja, så var det ju: bankir Isaac Pergament. Grandiost!

Hon fnös föraktfullt. Jag började förstå.

— Du är rädd att han skall avslöja ditt förflutna? Rädd för utvisning?

— Bah! — Hon knäppte med fingrarna. — Utvisning? Efter »Guldfasanen» fruktar jag det inte längre. Jag är säker på att jag dokumenterat min ställning med den filmen, och hela världen skall få veta det. Utvisning? Nej, jag skrattar åt hans hotelser i den vägen. Ett ord av mig, och han

blev utvisad i stället. Hans förtid tål lika litet dagsljuset som min. Han har varit folkkommissarie under Sinovjev i Petrograd och är fortfarande i Lenins sold. Hans lettländska mission är bara en skylt — inte direkt missvisande, för han har äkta fullmakter, men ändå underordnad hans större och farligare uppgift: världsrevolutionen. Jo, jo, min lilla Isotschka har blivit en stor man till slut, naturligtvis på orätt sida om rampen. Han var alltid på orätt sida om rampen, så långt jag minns tillbaka.

— Men om det inte är utvisning, vad är det då?

— Kenneth! ropade hon förtvivlad.

Jag sprang upp. — Store gud! — och stod stum av fasa

— Han vet att gossen är mitt allt, fortfor hon och stirrade framför sig med stelt ansikte. Han har spårat upp var jag håller honom gömd — å, hans agenter gör underverk, där alla Förenta staternas hundratusen detektiver kommit till korta! Han vet allt vad han vill veta. Och nu håller han repet om min hals.

— Har han hotat?

Hon nickade, och där framträdde plötsligt spår av många hemliga tårar i hennes ansikte. — Ingenting definitivt; men han triumferar. Han har förseglat mina läppar effektivare än med vilka hotelser som helst mot mig personligen.

— Ge Kenneth åt mig! Jag skall skydda honom, tills — tills — — —

— Det kan du inte! Ingen kan det! Det finnes

inte en säker plats på hela jorden för den han vill ont. Det är det förskräckliga. Han är — Belsebub!

Hennes händer knöto sig, och hon började långsamt vagga på överkroppen, när hon med hårt pressad ton fortfor: — Han är djävulen själv. Och jag, som vill leva ett rent liv, är i hans våld. Å, jag kunde döda honom! Jag har ofta tänkt på att göra det; men också därvid är Kenneth att ta hänsyn till. Skall han förstå? Skall han inte bli rädd för mig? Skall han inte rysa för mina blodbestänkta händer? Han är ännu så liten, att han kan hållas utanför, men snart är han stor nog att få veta det, och då — hur skall han ta det? Jag skulle inte kunna bära att han — — —

— Men Tamara, vi är inte i Ryssland nu, avbröt jag otåligt. Jag hade svårt att ta henne på allvar nu; mordplaner föreföllo så oförenliga med denna mjukt kvinnliga varelse, att jag för stunden glömde hennes förflutna.

— Nej, svarade hon rappt; vi är i Amerika. Och här är allting tillåtet en vacker kvinna. Jag är säker på att bli frikänd, särskilt då juryn får höra vem han var. Så det är inte d e t som avhåller mig.

— Har han redan gjort några yrkanden?

— Å, jag vet vad han vill — vet det blott alltför väl! Han har antytt det i sina brev, men det hade inte behövts. Jag känner honom ju, säger jag dig. Jag vet vad han arbetat på alla dessa år. Och nu är nätet åtdraget; vilken dag som helst kan han

komma och fordra sin lön. I dag eller i morgon — för han är otålig. Och jag som hatar honom, så att blotta tanken på att nödgas se honom igen kommer min hud att krypa av vämjelse. Och jag som vill leva ett rent liv. Å, å, å! — Hon lyfte armarna över huvudet i en vilt förtvivlad gest. — Vad skall jag göra, vad skall jag göra?

— Ge Kenneth åt mig. Avstå från honom, avsäg dig honom, och han är räddad.

Hon stirrade på mig med en underlig blick, som kom pupillerna att krympa ihop till små glödande kol. Så skrattade hon till.

— Som om det hjälpte! Tror du inte han skulle förstå att det bara var en manöver. Ty att verkligen för all framtid avstå från gossen, det kan jag inte. Det kan jag inte, förstår du!

— Du måste.

— Nej, nej, nej! Du vet inte vad du fordrar. Tag hellre mitt liv med detsamma.

Hon reste sig hastigt, gick förbi mig fram till fönstren och stod länge lutad med pannan mot rutan.

— Jag trodde du höll av mig, Tor, mumlade hon brutet utan att vända sig om.

Begäret inom mig sträckte ut armarna efter henne.

— Det gör jag, Tamara, sade jag hest.

Nu vände hon sig blixtsnabbt om och fixerade mig.

— Hur kan du säga det i samma andetag som

du fordrar att få ta honom ifrån mig? Du ljuger! Du — — —

— Nej, sade jag bestämt och tog ett steg närmare henne, och jag trodde på vad jag sade. Jag vill dig! Jag begär dig! Jag älskar dig!

Jag ville rusa fram och sluta henne i mina armar, men hon hejdade mig med en gest och sporde rappt och distinkt:

— Du går in på att gifta dig med mig? Utan dröjsmål?

Jag tumlade tillbaka. Ett så högt pris hade jag ändå aldrig tänkt betala! Gifta mig med en hetär, en sadist, en blodtörstig tigrinna?

Hon hånskrattade åt min förskräckelse. — Å, var lugn — jag skulle inte vara besvärlig! Jag är inte av klängväxttypen. Vi skulle gå var sin väg, om du ville det så. Jag skulle inte ockra på mer av dig än du ville ge. Det är bara för att det är den enda lösningen på problemet som jag föreslår det. Inser du inte? Vi skulle ha Kenneth gemensamt, och Belsebub vore tvungen att avstå från mig. I samma stund vore den lille utom faran. Ser du inte — det är lösningen på alltsammans, Tor! Säg ja och fräls oss alla!

Hur upprörd jag än var förstod jag dock hennes idé fullkomligt. Det v a r en lösning — men var det den e n d a? Vad jag tänkte på var att jag på det sättet skulle få Kenneth tillbaka utan strid, en strid som skulle bli hård och lång, det insåg jag efter allt hon sagt. Och min längtan efter honom var så

otålig! Hon hade också rätt däri, att den fara han svävade i därigenom blev avlägsnad, för så vitt det gällde Pergaments planer med henne. Jag var visserligen långt ifrån säker på att gossen inte samtidigt ingick som gisslan i andra dunkla planer han smitt — mot Wentworth till exempel, eller mot mig — men jag skulle vaka över honom och skydda honom med mitt liv, om det gällde, bara jag igen fick honom i min vård. Och där låg mer i hennes förslag. Jag mindes hur svårt det tagit den lille, när jag den gången på Borumka förbjudit honom Tamaras sällskap, och jag hade ofta med oro tänkt på hur svår en skilsmässa mellan dem skulle vara nu, då de så länge fått ostörda vara tillsammans och hans känslor för henne sannolikt växt sig långt intensivare. Det bar mig emot att av egoism tillfoga honom lidande. På henne tänkte jag inte alls.

Men där låg ändå mer i hennes förslag, så som hon tvang mig att se det, när hon kom fram till mig och lade båda händerna på mina axlar och såg mig bedjande i ögonen.

— Det kanske känns som ett offer, men tro mig, ingen man har blivit uppfordrad till ett ädlare, mer välsignelsebringande offer. Jag har ju sagt dig att han står i Lenins sold. Han är en av världsrevolutionens profeter. Å, du vet inte! Men se omkring dig. Jag har räknat över femtio stora strejker i U. S. A., och antalet ökas för var dag. Det är han som framkallar dem! De är början till den ameri-

kanska revolutionen, den amerikanska rådsrepubliken. Förstår du? Betänk vilken oerhörd katastrof! Och det kommer oundvikligen att gå därhän, om han får hållas. Bryt förseglingen av mina läppar, ställ Kenneth utom faran, och jag skall ögonblickligen avslöja honom. Jag har bevis, dokument, hans brev. Jag skall få honom utvisad. Efter det är hans makt paralyserad åtminstone här i Amerika, och den förfärliga planen skall gå om intet. Ser du inte vilken stor mission som förelagts dig? Kan inte den förmå dig att ge efter? Tänk på de tusende liv du räddar, de oerhörda värdena, hundra millioners lycka och välfärd — — —

— En stor man sade häromdagen: om han häktas och utvisas nu, kommer hans verk att fortgå ändå, invände jag. Är det inte för sent att kväva hans giftiga frön?

— Nej, nej! — Hennes ansikte lyste av entusiasm. Det är inte för sent, bara det sker på det rätta sättet. Det är bara jag som kan göra det, bara jag som har de fullständiga bevisen. Din store man skulle kanske ge myndigheterna en vink, och Belsebub skulle i all tysthet föras ombord på en segelklar ångare och skickas i väg. I all tysthet, för man skulle inte ha några bevis att kväva arbetarnas tjut med, om saken kom till offentligheten. Men jag har dem, och mina avslöjanden skall väcka hela nationen och låta en indignationsstorm rasa från kust till kust, en storm som fordrar hans blod. Det amerikanska folket är i grund och botten det sun-

daste av alla, och när det en gång får veta vad man ämnat förleda det till, skall det resa sig som en man och rycka upp det röda med roten. Tro mig, Grip, jag kan göra det. Och jag brinner av önskan att få göra det.

Hon läste väl tvivlet i min blick, ty hon fortfor litet lugnare: — Han har inte varit rädd att blotta sig för mig. Kanske han tror jag fortfarande är röd — tills premiären i kväll, då han kommer att skära tänder av raseri. I varje fall antog han att jag inte skulle våga förråda honom. Alltnog, han har i sina brev — alltid framburna av hemliga agenter — triumferande framlagt hela sin plan in i minsta detalj. Han har velat imponera på mig, visa mig att han var mig värdig. Å, Tor — jag k a n göra det! Låt mig, låt mig!

Hon smög sig frestande intill mig, höjde armarna upp kring min hals och lutade sitt huvud mot min axel. Doften från hennes glänsande rika hår berusade mig, beröringen med hennes mjuka, varma kropp tände mitt blod i brand. Passionens obändiga symfoni steg i svällande rytmer genom min själ, och sansernas vilda trånad förvirrade mig. Jag såg henne igen vid ankomsten till Borumka; hennes nakna kropps vita eldslåga brände mig igen — nu inte längre i ensamma drömmars lidelsefulla gyckelbilder, men nära, gripbar, så plågsamt verklig. Förvirrat förnam jag som kismets visshet att jag efter detta var förlorad. Jag skulle aldrig få ro i

min själ, om jag nu förmådde det omöjliga och stötte henne ifrån mig.

— Låt mig tänka! bad jag ångestfullt. Tamara, älskade, låt mig tänka. Du gör mig galen, vild — — —

Och samtidigt tryckte jag henne intill mig som ämnade jag aldrig släppa henne och gömde mitt ansikte i hennes doftande, silkeslena hår. Vi stodo så länge, tills hon kämpade sig fri och flämtande, med flammande kinder och skinande ögon sjönk ner på en stol.

— Nå, Tor?

Jag visste jag var förlorad, men med den lyckliges självplågarinstinkt vägrade jag ännu, och vi tröskade ut hela frågan på nytt.

Efter den enkla ceremonin inför notarien, där ett par av hans biträden fungerade som vittnen, tog hon mig utan dröjsmål ut till Kenneth. Hon höll honom dold i en förtjusande liten villa vid oceanen två timmars snabb bilfärd norrut från Jersey city. Där var han omgiven av en storslagen natur och alla de förströelser man kunde tänka sig för ett barn i hans ålder. Stället var faktiskt ett småpojksparadis — Wentworth själv med sina milliarder hade inte kunnat ställa det bättre för honom — och den präktiga kondition, vari den lille befann sig, gjorde mig varmt tacksam mot hans fostermor — nu hans styvmor — för den omvårdnad han rönt. Och på samma gång befäste allt detta min övertygelse, att jag handlat rätt, då jag ställt det så, att han inte skulle behöva skiljas från Tamara. Den ömhet, som förenade dem båda, var i sanning rörande, och jag insåg att det inte kunnat bli tal om att jag ensam någonsin skulle kunnat utfylla det tomrum en brutalt framtvingad skilsmässa dem emellan efterlämnat i gossens hjärta.

Där ute träffade jag oväntat en gammal bekant: »syster Katinka», nu ett slags livvakt för den lille. Hon var lika oxlik och ogenomtränglig som förr

på Borumka, men Tamara försäkrade mig att en trognare, mer vaksam själ inte fanns inom hela kristenheten. Kenneth var hennes ögonsten, som hon skulle försvara till sista blodsdroppen mot alla anslag från våra fiender, och efter att ha uppmärksamt iakttagit dem båda under några flyktiga eftermiddagstimmar var också jag böjd för att anse det som en lycka att få lämna det dyrbaraste jag ägde i den trogna finskans stora, röda händer. Kenneth hyste för henne en respekt han totalt saknat för de vaktare jag i tiden tillsatt för hans räkning, och det kunde numera inte bli fråga om några rymningar och kurragömmalekar à la Borumka från hans sida. För resten hade han ju nu sin tant Sol till sin egen lilla mamma, ett förhållande som gjorde honom översvallande och barnsligt lycklig.

Och jag själv — ja, hur skulle jag kunnat undgå att känna mig lycklig jag också, så nära den fullkomliga lyckan jag över huvud kunde vänta mig att någonsin numera nå? Jag hade ju återfått min son, och intet pris hade kunnat vara för högt för honom! Och Tamara ämnade uppenbarligen nöja sig med de ömhetssmulor från min sida, som frivilligt kommo henne till del. Alltsedan vi tecknat våra namn bredvid varann där uppe hos notarien, var hon mot mig tillbakadragen, nästan skygg. Det hade kommit någonting blygt och lyckligt ljuvt över henne, som jag nästan ville kalla jungfruligt. Hon kom mig att så fullständigt glömma demonen Tamara, att jag rentav stod frågande inför den oförtjänta lycka,

som givit mig denna mjukt kvinnliga, charmanta varelse till hustru. Det var hon som var den givande!

Det enda som störde mina ovana lyckokänslor var tanken på Harris K. W. Hur skulle han uppta detta brådstörtade giftermål efter allt han visste om Tamara? Skulle jag kunna få honom att se saken från min synpunkt? Skulle han respektera mitt offer och de fördelaktiga konsekvenser detsamma skulle komma att utöva på hans egna och landets angelägenheter?

Tamara var inte den, som lät gräset växa under fötterna på sig, när det gällde att tillintetgöra Pergament. Såsom hon själv uttryckte det: varje timme som han tilläts fortsätta sin verksamhet, kostade tusende medmänniskor svåra lidanden, somliga till och med livet. För att arrangera om den farlige bolschevikemissariens inringning reste hon tillbaka till New York ett par timmar tidigare än jag, och det var överenskommet att vi skulle träffas i Coliseumteatern samma kväll för att övervara premiären av hennes stora film.

Det var med hjärtat uppfyllt av ny livsglädje och ljus framtidstro jag beträdde den ofantliga teatern, som var fullpackad från golv till tak. Men samtidigt befann jag mig i en förklarlig spänning. I överensstämmelse med sin avsikt att göra avslöjandet av Isaac Pergament till en sensationell affär, som inga inflytelser skulle vara mäktiga nog att tysta ner, hade hon valt just denna plats och denna afton för

sitt värv. Vår reserverade loge hade ett starkt framträdande läge. Nedanför och omkring och över den stojade människohavet i det magiska skenet från den enorma salongens dolda ljuskällor, och där jag från en sidogång iakttog den orientaliskt praktfulla interiören, den feststämda publiken och hela denna stämning av glad förväntan, som vilade över mängden, av vilken tusenden betalat operapriser för sina platser, konstaterade jag med undrande andakt filmkonstens oerhörda makt i vår tid. I samma stund sutto hundratals tusen människor i femhundra andra teatrar över hela unionen i samma spänning inför Tamaras film, där hennes skugga skulle tala till dem, gripa om deras hjärterötter, tvinga dem att se med hennes ögon. I sanning, inför detta jättelika propagandamedel måste själva Lenins smygande milllioner komma till korta. Det var med beundran min blick sökte Tamara i hennes loge. Hon v a r på rätt väg. Hon skulle byta förbannelsen i välsignelse och tusenfalt ersätta det onda hon gjort.

Hon bar ännu bilslöjan för ansiktet och konverserade livligt och glatt med Pergament, som i full evening-dress satt tätt vid hennes skuldra. Avståndet var för stort för att jag skulle kunna urskilja uttrycket i hans ansikte, men någonting i hans ställning och åtbörder skvallrade om den triumf han måste känna nu, då han trodde sig stå omedelbart inför sina heta önskningars mål. Tamara hade inbjudit honom till sin loge ensam framför alla

andra. Redan det måste han ta som ett gynnsamt tecken, och hans dräkt skvallrade om att han inte ämnade nöja sig med samvaron på teatern. Utan tvivel betraktade han sig redan som segrare.

Min spänning steg under orkesterförspelet och filmens första avdelning, som ännu inte gav någon säker hållpunkt för bedömande av tendensen. På de amerikanska filmteatrarna förekomma inga tryckta program, och pressens förhandsuppgifter om »Guldfasanen» hade varit tillräckligt svävande för att hemlighetsfullheten hos intrigen skulle bevaras. Att publikens intresse emellertid redan var fångat framgick av många tecken, och runtomkring mig kommenterades den nya filmstjärnan på det livligaste. Under mellanakten brusade pratet genom den kolossala salongen som dånet av en plötsligt lössläppt flod. Också Pergament stod lutad över Tamara och talade ivrigt med livliga gester, när jag nu enligt avtal sällade mig till dem efter ett hemligt tecken till de av Tamara utposterade vakterna utanför logen.

Pergament tvärtystnade vid mitt inträde, och jag tyckte han rodnade av vrede. Men ögonblicket därpå blev han grön i ansiktet, ty Tamara presenterade mig småleende:

— Här har du min man, Isotschka!

För en gångs skull vek masken från hans listiga ansikte, och det härjades av en storm av häftiga emotioner. Redan hans ögon voro ett studium, när den första häpenheten vek för det ohöljda

hatet och ett raseri, som kom mig att darra trots min säkra position. Jag kunde inte slita blicken från hans djävulsansikte. Den elementära vildheten i dess uttryck tycktes bebåda ett våldsamt utbrott, och ovillkorligen beredde jag mig till försvar.

— Nå, skall du inte gratulera, gamle vän? hånade Tamara med mästerlig självbehärskning och slog tillbaka slöjan över hattkullen. Du är den förste som får del av hemligheten. Näst Kenneth förstås — vår son.

Jag ryckte till vid denna påminnelse om honom. Vad skulle nu ske? Voro vi inte dårar som trodde att vårt giftermål skulle häva faran för den lille? Jag såg ju i judens ögon vad han tänkte. Hans hämndtörst skrek ur varje rynka i hans förvridna ansikte, och Kenneths namn hade lett honom på spår. Med ångest tänkte jag på vilken katastrof han i sin lössläppta lidelse vore i stånd att framkalla, och instinktmässigt ställde jag mig så att jag blockerade utgången för honom, medan mitt hjärta bad formlösa böner för min son.

Men juden var slugare än jag väntat. Inför mina häpna ögon kröp masken tillbaka över hans drag, och han var igen den överlägsne, diaboliskt kunnige Mefistofeles, när han galant böjde sig över Tamaras ringprydda hand och orientaliskt översvallande lyckönskade henne. Han kunde till och med skaka hand med mig, ehuru tinningådrorna hotande svällde därvid. Och så satt han och frågade ut oss om, när och var det skett och om våra närmaste

planer, precis som en välvillig äldre farbror hos sin protegée. Jag överraskades av att höra Tamaras skratt klinga bekymmerslöst och lyckligt som om ingen fara vore för handen, och ett ögonblick stack mig misstanken att hon bedragit mig, att hon diktat ihop sin historia för att få mig i sina garn. Men så såg jag ändå en glimt av stål i hennes ögon, när hon ibland gav mig en blick av hemligt samförstånd, och aktade mig väl för att lämna min plats vid logedörren.

Ljuset släcktes, och filmen tog åter vid. Jag hade inte ögon för annat än juden. Han lutade sig tätt intill henne, och de samtalade lågmält. Ibland vid någon pianissimopassage i orkestern uppfångade mitt öra en och annan mening, och jag förstod att han beslöjat hotade henne.

— Du har börjat en briljant karriär här ute — skada att den måste avbrytas så tvärt, hörde jag honom säga. Men kanske i Tyskland eller hos Pathé — — —

Hon skrattade gäckande, men jag uppfattade inte vad hon sade, såg bara att hon fäste hans uppmärksamhet vid scenerna på duken. Men han brydde sig inte om dem utan fortfor att tala lågt och ivrigt med en hes klang i rösten, som gjorde mig desperat. Jag flyttade mig närmare dem. När allt kom omkring var hon min hustru, och han hade ingen rättighet till denna förtroliga tête-à-tête.

— Men herregud, Isotschka, följ då med handlingen en smula! utbrast hon. Jag är mycket ange-

lägen om det. För tänk om ni inte får något tillfälle till det mera! Och jag som är så stolt över mitt verk.

Hon gav mig ett menande småleende över sin axel. En lång stund satt han verkligen och stirrade på duken, och hans hand tummade under tiden på hans örsnibb. Tamaras skapelse är numera alltför världsbekant för att jag skulle behöva redogöra för intrigen; jag vill endast nämna att dramats tendens redan började bli allt tydligare. Det visste jag inte då, hade inte öga för annat än juden; men jag förstod den förfärliga hotelsen i hans ord, när han utan att ta sin blick från duken till synes omotiverat mumlade:

— Förräderiets lön är döden.

Och lika omotiverat kom hennes svar, riktat inte till honom utan till mig:

— Vet du, Tor, i Petrograd kallade Isotschka sig Bogdanov.

Jag sprang inte upp — inte just då. Hennes ord förlamade mig som om jag fått ett slag, och det gick runt i mitt huvud. Som i en dröm såg jag silhuetterna av dem båda avteckna sig mot biografdukens ljusning bortom den mörka salongens gapande väldiga svalg, såg dem röra sig, såg båda deras vita ansikten vända sig mot mig, hörde Tamaras gälla vissling, som var signalen till rättsbetjänterna. I samma nu sprang Bogdanov upp och jag rusade på honom. Bländad av det plötsligt tända ljuset i lokalen trevade jag blint efter hans strupe, kände

med ursinnig glädje hans feta hals i mitt grepp och tryckte honom baklänges över räckverket. Nedanför gapade salongen med tusentals stirrande, paralyserade ansikten vända uppåt, men jag såg judens gröna ögon, halvt ute ur sina hålor, söka någonting bakom mig, och i mitt ursinne blandades en plötslig oresonlig ångest. Jag tryckte och pressade, hörde ingenting av oväsendet som bröt löst i lokalen eller hur logedörren slogs upp bakom mig, visste bara att jag måste hålla juden bakåtböjd för att rädda Tamara. Men detektiverna ryckte upp oss båda och slogo loss mitt dödsgrepp med battongerna. I samma ögonblick skedde olyckan. Jag hörde en skarp knall, och mina ögon sökte ångestfullt Tamara. Hon vacklade till med ett förvånat uttryck, tog sig åt hjärtat och föll rosslande i mina armar.

Bogdanov räckte lugnt fram händerna mot sina bojor och såg på mig med ett sataniskt hångrin. Oväsendet omkring oss var så öronbedövande, att jag måste trycka örat tätt, tätt mot Tamaras barm för att uppfånga de dröjande, sista slagen av hennes hjärta.

GABRIEL SANDEN:

Blod.

Revolutionsroman från Helsingfors.

Pris 15: —

När havet gav igen.

Pris 7: 50.

SÖDERSTRÖM & C:o FÖRLAGSAKTIEBOLAG

Sv. skönl. 1.
Sanden

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA
120 102 0692

B846